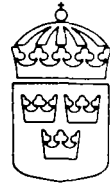

Riksdagens protokoll

1986/87:129

Protokoll
1986/87:129

22 maj 1987

Debatter m. m.

Fredagen den 22 maj

Regionalpolitiken (forts. från prot. 128)	3
Förbud mot handel med Sydafrika och Namibia m. m.	36
Ändring i räntelagen m. m.	59
Svar på frågor	
1986/87:575 av Pär Granstedt (c) om det svenska kärnvapenprogrammet på 1960-talet	62
1986/87:593 av Hugo Hegeland (m) om tolkningen av vissa regler om diplomatiska och konsulära förbindelser	63
1986/87:615 av Gunnel Jonäng (c) om kontroll av ämnen som kan ingå i kemiska vapen	65
1986/87:582 av Birthe Sörestedt (s) om omhändertagande av avfall innehållande lösningsmedel	66
1986/87:583 av Siw Persson (fp) om åtgärder mot skogsdöden i Skåne	68
1986/87:585 av Lars Ernestam (fp) om förbättrad rening av avgaser från äldre bilar	69
1986/87:589 av Karl-Anders Petersson (c) om institutets för vatten- och luftvård kontor i Karlskrona	71
1986/87:596 av Sten Andersson i Malmö (m) om innebörden av begreppet "ny energi"	73
1986/87:600 av Bengt Westerberg (fp) om utökad användning av miljöavgifter	73
1986/87:602 av Erling Bager (fp) om skydd mot höga radonhalter i bostäder	76
1986/87:604 av Margareta Mörck (fp) om medel för bevarande av kulturföremål som hotas av luftföroreningar	78
1986/87:581 av Lennart Brunander (c) om tullskyddet för trädgårdsnärings	79
1986/87:614 av Oswald Söderqvist (vpk) om exporten av artillerikanonen Haubits 77	81
1986/87:605 av Margareta Mörck (fp) om musikutbildningen för vissa lärare	82
1986/87:609 av Görel Thurdin (c) om grundtryggheten för eleverna vid Ekbackaskolan i Osby	84

Prot. 1986/87:129	1986/87:588 av Margareta Persson (s) om åtgärder mot narkotikahandeln i stadsdelen Blackeberg i Stockholm	85
	1986/87:595 av Bengt Harding Olson (fp) om reglerna om umgängesrätt med barn	87
	1986/87:597 av Göte Jonsson (m) om nytt polishus i Vetlanda ..	90
	1986/87:606 av Inge Carlsson (s) om ett nytt polishus i Finspång	90
	1986/87:608 av Alf Svensson (c) om åtgärder mot invandrarfientlighet och rasism	91
	1986/87:519 av Grethe Lundblad (s) om spannmålsöverskotten	93
	1986/87:611 av Paul Lestander (vpk) om ombyggnad av statens bildskärmar	95
	1986/87:584 av Lars Ernestam (fp) om förslaget till höjd bilaccis	96
	1986/87:587 av Karl-Gösta Svenson (m) om värderingen av jordbruks- och skogsfastigheter vid förmögenhetsbeskattningen	97
	1986/87:616 av Gunnel Jonäng (c) om sammansättningen av Swedfunds styrelse	98
	1986/87:610 av Paul Lestander (vpk) om nya arbetstillfällen för SSAB-anställda i Luleå	99
	1986/87:560 av Sigge Godin (fp) om reglerna för patientförsäkring	101
	1986/87:574 av Barbro Sandberg (fp) om studerandes rätt att tillgodoräkna sig sjukpenninggrundande inkomst	103
	1986/87:576 av Ulla Orring (fp) om den rättspsykiatriska vården	104
	1986/87:594 av Göte Jonsson (m) om förhållandena för privatpraktiserande sjukgymnaster	106
	1986/87:603 av Elver Jonsson (fp) om åtgärder för minskning av alkoholkonsumtionen	107

Avgjorda ärenden

Fredagen den 22 maj

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1986/87:13 Regionalpolitiken	3
------------------------------------	---

Utrikesutskottets betänkande

1986/87:20 Förbud mot handel med Sydafrika och Namibia samt svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia	36
---	----

Lagutskottets betänkande

1986/87:23 Ändring i räntelagen m. m.	59
--	----

Fredagen den 22 maj

Kl. 09.00

Regionalpolitiken

Förhandlingarna leddes till en början av förste vice talmannen.

1 § Justerades protokollet för den 14 innevarande månad.

2 § Förste vice talmannen meddelade att *Margareta Fogelberg* (fp) i dag återtagit sin plats i riksdagen, varigenom *Margareta Lorentzens* uppdrag som ersättare upphört.

3 § Föredrogs men bordlades åter

Justitiekommitténs betänkande 1986/87:35

Lagutskottets betänkande 1986/87:33

Trafikutskottets betänkande 1986/87:26

Näringsutskottets betänkanden 1986/87:27, 28, 30–32 och 34

4 § Fortsattes överläggningen om arbetsmarknadsutskottets betänkande 1986/87:13.

Regionalpolitiken (forts. från prot. 128)

Anf. 1 BÖRJE NILSSON (s):

Fru talman! Den regionalpolitiska utvecklingen kännetecknas just nu av en stark koncentration till storstadsregionerna. Enbart i Stockholm har tillväxttakten fördubblats under de senaste åren i förhållande till 70-talet. En allt större andel av den totala befolkningstillväxten i riket tillfaller också storstäderna, vilket medfört försämrade flyttningsnetton för alla övriga län.

Enligt arbetsmarknadsutskottet sker den snabba expansionen framför allt inom uppdrags- och konsultverksamhet av olika slag samt inom de kunskapsintensiva delarna av tillverkningsindustrin. Sysselsättningstillväxten inom de långsiktigt expanderande näringarna sker således i mycket hög grad inom storstadsregionerna. I andra hand sker tillväxten inom övriga utbildnings- och kommunikationscentra.

Den nuvarande utvecklingen får negativa konsekvenser för människorna på de orter som inte får del av tillväxten – brist på arbete, utflyttning och

försämrad kommunal ekonomi. För storstäderna innebär den kraftiga expansionen bl. a. miljömässiga verkningar som blir svåra att komma till rätta med.

För att motverka de senaste årens utveckling mot ökade regionala obalanser och för att långsiktigt klara de fastlagda målen för regionalpolitiken har såväl regeringen som utskottet kommit till den riktiga slutsatsen att regionalpolitiken ytterligare måste förstärkas. Man betonar att det nu gäller att såväl utveckla och effektivisera de nuvarande medlen som att finna nya medel för att påverka den regionala utvecklingen. Ökad vikt måste läggas på åtgärder för att allmänt förbättra näringslivsmiljön i vad gäller utbildning, kommunikation och teknisk kompetens. Såväl länsstyrelse som kommuner har självfallet en viktig roll i detta arbete.

Men även inom regionerna ökar obalansen. I södra Sverige, och då särskilt i Skåne, sker en liknande koncentration till västra delen av landskapet. Den mesta tillväxten sker i Malmö-Lund-området. För Malmöhus län har 1970-talets befolkningsökning fortsatt och förefaller att ha accelererat under de båda senaste åren, medan Kristianstads län befolkningsmässigt har stagnerat. Arbetsmarknadsläget i mitt hemlän, Kristianstad, är sämre än genomsnittet för riket.

Den besvärliga situation som Malmö befunnit sig i under ett antal år kan tillskrivas omstruktureringen inom vissa branscher men också inflyttningen till Malmö under större delen av efterkrigstiden. Vissa områden, t. ex. Österlen, har halverats befolkningsmässigt under samma tid.

För att sätta stopp för en ny överhettning av Malmö-Lund-området och därmed åstadkomma bättre balans inom regionen är det nödvändigt med en förstärkning av styrmedlen. Med hänsyn till att den negativa utvecklingen förstärks ju längre österut man kommer och värst drabbar Blekinge bör en samplanering ske för hela södra Sverige. För att uppnå en önskvärd utjämning i södra Sverige bör en ökad satsning ske på bl. a. mindre högskolor, som t. ex. i Kristianstad, och kunskaps- och teknikspridningen från forskningen i Lund bör också förbättras.

Snedbalansen i Skåne bör också beaktas vid sammanläggning eller flyttning av statlig verksamhet. Då sådan verksamhet sammanförts i Skåne har den placerats i Malmö, vilket senast har skett med åklagarmyndigheten samt riksbanken. Enligt förslag från trafiksäkerhetsverket är det aktuellt att flytta verkets kontor i Kristianstad till Malmö. Trafiksäkerhetsverkets distriktskontor för södra Sverige kan med fördel placeras i Kristianstad. Regionalpolitiska skäl bör alltid beaktas när regeringen eller ämbetsverk gör bedömningar om förläggning av statlig verksamhet.

Kommunikationsfrågorna är av stor betydelse för sysselsättningen i olika delar av landet. Därför ser jag SJ-ledningens utspel om att järnvägen bör drivas utifrån strikta lönsamhetskrav som olyckligt. Det kan innebära att endast trafik inom triangeln Stockholm-Göteborg-Malmö skulle vara kvar. Bandelen Karlskrona-Kristianstad skulle hamna i riskzonen och försvinna. En sådan kommunikationspolitik motverkar de regionalpolitiska målen om en balanserad befolkningsutveckling i landets olika delar och om tillgång till arbete, service och god miljö i alla delar av landet. För utvecklingen i hela landet måste det finnas ett fungerande kommunikationssystem, och kostnaderna får bäras solidariskt.

I betänkandet behandlas också anslaget för regionala utvecklingsinsatser, det s. k. länsanslaget, som det ankommer på länsstyrelserna att använda för lokaliseringsbidrag, investeringsbidrag, regionalpolitiskt utvecklingskapital, projektverksamhet, m. m. Länsanslaget har visat sig ge mycket goda effekter på utvecklingen.

Vi kan konstatera att Kristianstads län missgynnas vid fördelningen av detta anslag. Länet tilldelas det lägsta beloppet, nämligen 2 milj. kr. Denna tilldelning svarar inte mot länets befolkningsandel eller mot problembilden.

Stockholm t. ex., som har en låg arbetslöshet och en hög tillväxttakt, har ett anslag som är tre gånger större, vilket visar att länsanslaget fördelas på ett felaktigt sätt. En ändring måste därför ske. Det är viktigt att man rättar till denna snedfördelning.

Kristianstads län har sedan slutet av 70-talet, då länet på grund av företagsnedläggningar tappade flera tusen arbetstillfällen, uppenbara problem att upprätthålla sysselsättningen. Arbetslösheten ligger också, som jag tidigare angett, över medeltalet för riket. Särskilt kvinnor och ungdomar har svårigheter att få arbete. Statsmakterna bör också uppmärksammas på att jordbruket och livsmedelsindustrin, som båda har stor betydelse för sysselsättningen i Skånelänen, står inför svåra strukturella problem. Detta talar för att vårt län bör erhålla avsevärt högre länsanslag än för närvarande. Detta måste beaktas av regeringen vid fördelningen av länsanslagen.

Anf. 2 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Fru talman! Blekinges negativa befolkningsutveckling fortsätter. Statistiken för första kvartalet i år visar att Blekinges befolkning minskar mest i landet. Av samma statistik framgår att födelseunderskottet för samma tidsperiod uppgår till 124 personer. Enligt den bilaga som är fogad till arbetsmarknadsutskottets betänkande framgår att Blekinge tillsammans med Norrbottens län har den högsta ungdomsarbetslösheten och den högsta arbetslösheten bland kvinnor.

Som jag framhållit i min motion 1986/87:A438 angående regionalpolitiska åtgärder i Blekinge har den sedan lång tid pågående befolkningsminskningen avsevärt förändrat befolkningens sammansättning. Antalet personer i åldrarna 0-16 år har sedan år 1975 minskat med över 5 000 personer. Samtidigt har antalet personer som är över 65 år ökat med nästan 3 000 personer. Av den senaste statistiken, som jag nyss åberopade, kan man dra den slutsatsen att den snedvridna utvecklingen fortsätter. Länet håller på att förblöda. En snabb förändring måste komma till stånd. Det krävs därför åtgärder som snabbt ger resultat. Det krävs också åtgärder som ger resultat på litet längre sikt. I första hand måste förutsättning skapas för tillväxt i "Sveriges trädgård". Interesse måste skapas för att få enskilda människor att investera i Blekinge. Infrastrukturen i länet måste utvecklas. Det gäller främst utbildning och kommunikationer.

Länet behöver nya investeringar, som kan medföra en ökad sysselsättning. Enligt min uppfattning skulle en positiv förändring åstadkommas genom att investeringsfonder och investeringsreserver släpptes generellt fria. Det är beklagligt att socialdemokraterna inte inser vikten av att släppa styrningen och kontrollen över dessa investeringsmedel. Fortfarande måste företagen använda den byråkratiska vägen för att få nyttja sina egna pengar.

De medel som många små och medelstora företag har avsatt på investeringsreservkonto är näst intill fullständigt inlåsta. Socialdemokraterna säger nej till varje förändring som skulle innebära ett betydligt enklare sätt att använda pengarna för olika slag av investeringar. Det finns stora pengar avsatta hos våra egna företagare och jordbrukare i länet, som på detta sätt hålls "inom lås och bom" till följd av det socialdemokratiska skattesystemet.

Länets situation kräver extraordinära insatser. Enligt min uppfattning skulle vi omgående kunna stimulera till investeringar i länet genom att medge direktavskrivning för sådana investeringar som görs i vårt län. En sådan *tillfällig* stimulansåtgärd skulle med fördel kunna marknadsföras på följande sätt: "Sänk Din skatt - Investera i Blekinge." Jag beklagar att mina kolleger på Blekingebanken inte inser vilken dynamik en sådan tillfällig lagstiftning skulle skapa. Genom att stimulera företagen att använda sina vinstmedel på ett friare och enklare sätt utan inblandning av politiker och byråkrater skulle man snabbt få positiva effekter för länet.

Länets möjligheter till en snabb positiv förändring försvåras med den socialdemokratiska politiken. Förutom de nämnda exemplen beträffande investeringsfonderna har den socialdemokratiska förmyndarpolitiken också hämmat möjligheten att utnyttja det riskkapital på 35 milj. kr. som riksdagen beslutade om i början av december förra året. Ännu har inget investmentbolag bildats i Blekinge. Tidpunkten har skjutits upp gång på gång. Hade riksdagen följt det moderata förslaget, hade säkerligen de kreativa krafterna i länet eller på andra håll i landet redan nu utnyttjat en stor del av detta riskkapital för investeringar i Blekinge. Den socialdemokratiska förmyndarpolitiken måste ersättas, så att de kreativa krafterna får ett betydligt friare spelrum att verka i vårt land.

Fru talman! Under många år har den statliga verksamheten successivt minskat i länet. Enbart under det här årtiondet har 1 200 arbetstillfällen försvunnit inom försvaret och Karlskronavarvet. Staten måste ta sitt ansvar som arbetsgivare i länet. Samtliga riksdagsledamöter från länet har i olika motioner påpekat att delar av statlig verksamhet måste lokaliseras till Blekinge som ersättning för de arbetstillfällen som under årens lopp försvunnit inom den statliga verksamheten i länet.

Utskottet åberopar som vanligt att sydöstra Sverige, och därmed Blekinge, skall prioriteras i samband med decentralisering av statlig verksamhet. Det händer emellertid ingenting. Jag har ännu inte sett att Blekinge nämns i de här sammanhangen. Vi är inte hjälpta av att utskottet talar om lokalisering av verksamhet i Kiruna, Örebro eller Ludvika. Det är verkligen på tiden att socialdemokraterna tar det initiativ som är förknippat med regeringsinnehavet och följer upp vad riksdagen år efter år har uttalat.

Det är snarare så, fru talman, att risken är uppenbar att ytterligare minskningar av statliga arbetstillfällen kan komma i fråga i Blekinge län. Jag tänker i första hand på marinen och Karlskronavarvet. Karlskronavarvet löper en allvarlig risk att tvingas reducera sin verksamhet med anledning av den för varvet och Karlskrona kommun mycket olyckliga försvarsuppgörelsen mellan socialdemokraterna och folkpartiet.

Utskottet avstyrker samtliga motioner angående decentralisering av statligt verksamhet till Blekinge, med en nonchalant attityd. Man hänvisar

frankt till de aktiviteter som pågår och planeras i syfte att få till stånd en decentralisering inom den statliga verksamheten. Som jag påtalat tidigare har jag inte upptäckt några konkreta upplysningar om några positiva förändringar i Blekinge i det här avseendet. Vad menar utskottet med aktiviteter som pågår och planeras?

Avslutningsvis vill jag peka på vikten av att länsanslagen ökar för länen i sydöstra Sverige, vilket majoriteten i utskottet, bestående av de tre borgerliga partierna och vpk, har föreslagit.

Med det sagda, fru talman, yrkar jag bifall till den del av utskottets förslag som innebär höjning av länsanslagen samt i övrigt till de moderata reservationerna.

Anf. 3 RALF LINDSTRÖM (s):

Fru talman! Jag kan hålla med Karl-Gösta Svenson om det han sade i inledningen av sitt anförande, men långt ifrån allt annat, framför allt när han började tala om sänkt skatt. Men jag tänker inte besvara kammaren med att ta en Blekingedebatt här – det kanske vi kan göra på torg hemma eller på någon annan vacker plats i vårt fina län.

Arbetsmarknadssituationen i Blekinge försämras fortfarande stadigt, som Karl-Gösta Svenson sade. Friställningar pågår ännu vid vissa företag, och orosmolnen tornar upp sig.

Det s. k. Blekingepaketet, som regeringen presenterade för riksdagen i höstas, väckte förväntningar, och man har kunnat märka förhoppningar inför framtiden i länet.

Kommunerna har sedan paketet presenterades med stor entusiasm engagerat sig i arbetet för att praktiskt genomföra intentionerna i paketet. Optimismen har börjat återkomma något i länet.

Vi är i Blekinge övertygade om att detta arbete kommer att ge fruktbara resultat, men förmodligen först om några år. För den närmaste framtiden är situationen i länet mycket besvärlig.

Blekinge leder nu med bred marginal den tvivelaktiga ligan i befolkningsminskning. För första kvartalet i år visar statistiken att befolkningen i Blekinge minskar procentuellt dubbelt så mycket som i det län – Gävleborg – som kommer som tvåa i den ligan.

Ungdomen flyr i stora skaror vårt län. Alla vet vad det betyder för den framtida utvecklingen. De betydligt glesare skaror som flyttar tillbaka är i mycket stor utsträckning pensionärer. De är varmt välkomna tillbaka, men de fyller inte alla de tomrum som ungdomen lämnar. Det är lätt att förstå varför vi bävar inför framtiden.

Fru talman! Tyvärr finner jag inte heller någon tröst när jag läser arbetsmarknadsutskottets betänkande angående regionalpolitiken.

De motioner som tar upp problemen i Blekinge behandlas alla mycket översiktligt och oengagerat i utskottets betänkande. Jag skall endast ta upp motion A476, som behandlas på s. 39 i betänkandet och där jag själv står som första namn.

Den motionen är utarbetad i samråd och samarbete med ett stort antal intresserade och engagerade blekingar, bl. a. militära ledare och fackligt aktiva i både TCO och LO. I motionen beskriver vi bl. a. hur Karlskrona

kommun utvecklats under senare år – tyvärr i särklass mest negativt befolknings- och sysselsättningsmässigt om man jämför med alla andra residensstäder i landet.

En stor bov i sammanhanget är det fria näringslivet och industriverksamheten. De tänker minsann inte regionalpolitiskt. Men den boven kan vi i det här sammanhanget inte göra mycket åt. Inom parentes vill jag ge regeringen följande rekommendation: Belägg Stockholm, Göteborg, Malmö och andra överetablerade områden med ordentligt tilltagna etableringsavgifter. Det kanske ger eftertanke, och säkert ger det pengar till statskassan.

Den andra stora boven, som orsakat och orsakar sysselsättningsproblemen i Karlskrona, är samhället – staten – som sysselsättningsobjekt. Staten har under efterkrigstiden skurit ner sin verksamhet i Karlskrona, inte bara på det militära området utan på alla upptänkliga områden. Den negativa utvecklingen fortsätter i – vågar jag påstå – oförminskad omfattning. För närvarande är oron mycket stor vid Karlskronavarvet, där 200–300 arbetstillfällen nu är i farozonen.

I motion A476 pekar vi motionärer på hur marinen starkt dragit ner sysselsättningen i Karlskrona samtidigt som verksamheten vid Berga örlogsskolor i Stockholmsområdet byggs ut. Den byggs ut så att man året om måste låna in arbetskraft. Bl. a. lånas det folk året om från örlogsbasen i Karlskrona. Naturligtvis höjer detta arbetskraftskostnaderna ganska ordentligt. Den riktiga åtgärden är givetvis att flytta jobben i stället för arbetarna.

Vi ger i motionen ett flertal exempel på arbetsuppgifter som med fördel skulle kunna flyttas från Berga i Stockholm till t. ex. örlogsskolorna i Karlskrona: rekryt-, torped-, skrovtekniker-, hydraulik- och reservofficersutbildning. Alltihop är genomtänkta förslag. Många problem skulle lösas om kanske bara en eller två av dessa utbildningar flyttades.

Vi pekar också på att stora delar av den statliga undervattensteknologin borde förläggas till Karlskrona, att fartygs- och underhållsavdelningen vid försvarets materielverk skulle kunna flyttas dit och att en avdelning för utrednings- och utvecklingsuppdrag också borde stationeras till Karlskrona.

Detta är ett flertal realistiska förslag som skulle förbättra sysselsättningssituationen i Karlskrona och även i det överetablerade Stockholmsområdet.

Arbetsmarknadsutskottet bevärdigar inte den ambitiösa motionen en enda kommentar utan avfärdar den tillsammans med en mängd andra motioner med motiveringen att en grupp arbetar med olika uppslag rörande decentralisering.

Vi motionärer hade räknat med att försvarsutskottet, som närmast ansvarar för de flesta i motionen aktualiserade frågorna, skulle ha fått möjlighet att åtminstone yttra sig över de konkreta förslag som presenteras. Så har inte skett. Som motionen nu behandlats kan varken vi motionärer eller – vad värre är – alla de som aktivt och intresserat medverkat till motionens tillkomst få den minsta indikation om vad riksdagen egentligen har för mening om de konkreta förslagen.

Fru talman! En sådan behandling av en allvarligt syftande motion höjer inte riksdagens anseende – tvärtom. Jag hoppas verkligen att de konkreta förslagen i motionen skall kunna bli seriöst behandlade i annan ordning. Vi tänker alltså inte ge upp.

Anf. 4 KARL-GÖSTA SVENSON (m) replik:

Fru talman! Ralf Lindström vill inte ha någon debatt om problemen i Blekinge, men jag kan ändå inte låta bli att replikera när det gäller etableringsavgifterna. Jag tror inte ett ögonblick, Ralf Lindström, på att vi vinner några fördelar i Blekinge genom att man lägger stora avgifter på verksamheten i Stockholm, Göteborg och Malmö.

Anf. 5 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Fru talman! Jo, Karl-Gösta Svenson, det tror jag.

Anf. 6 LENNART ALSÉN (fp):

Fru talman! Arbetsmarknadsutskottets betänkande 13, som behandlar regionalpolitiken, har i avsnittet med rubriken Decentralisering av statlig verksamhet kommenterat ett antal motioner som berättar om situationen i sydöstra Sverige. Utskottet avstyrker samtliga motioner med hänvisning till den prioriteringsordning för decentralisering av statlig verksamhet som riksdagen antog i anslutning till 1982 års regionalpolitiska beslut. Enligt denna skall i första hand skogslänen och i andra hand sydöstra Sverige och Sjuhäradsbygden komma i fråga vid lokalisering av statlig verksamhet. Utskottet säger också att det både pågår och planeras aktiviteter som syftar till att få till stånd en decentralisering av statlig verksamhet till dessa prioriterade områden.

Utan att gå till överdrifter, fru talman, vågar jag påstå att vad gäller sydöstra Sverige har jag sett utomordentligt få exempel på dessa aktiviteter. Den negativa utveckling som man kunnat konstatera för denna region under de senaste tio åren har definitivt inte brutits under den senaste tiden. Man kan naturligtvis, som mina kamrater gjort tidigare, lämna en hel rad sifferuppgifter som visar att man har rätt. Jag skall emellertid, för att inte trötta kammarens ledamöter, nämna bara några siffror från en alldeles färsk statistik som visar befolkningsförändringarna i riket under det första kvartalet i år.

Enligt denna statistik har länen runt Stockholm ökat sin befolkning med 4 820 personer. Sydvästra Sverige, med Malmö och Göteborg som centralorter, har ökat med 3 018 personer. De fyra nordligaste länen har totalt minskat med 18 personer. Bergslagslänen har minskat med 146 personer. Till sist: Sydöstra Sverige har på tre månader minskat med 367 personer. I denna region står Kalmar och Blekinge län för i stort sett hela underskottet. Kalmar län har minskat med 144 personer och Blekinge med 239, den största minskningen av samtliga län i hela landet.

Trots insatser från den nu sittande regeringen – vilket jag gärna vill understryka – och trots massiva insatser i berörda kommuner och landsting kan man snarast konstatera en accelererad negativ utveckling i båda dessa län.

Självfallet är jag som vald representant för denna region väl medveten om att det gäller att inte bara måla i svart utan att också här i kammaren peka på positiva inslag i denna landsända. Till det mest positiva hör den satsning som gjorts på högre undervisning, en satsning som jag knyter stora förhoppningar till inför framtiden. Det är också min förhoppning att den mängd av förslag som i olika motioner från ledamöter från sydöstra Sverige har tagits fram här i

riksdagen på sikt skall utmytna i något konstruktivt och realiserbart. Jag vill särskilt peka på de flerpartimotioner som avlämnats under allmänna motionstiden och som visar på en gemensam syn över partigränserna.

Faktum är att situationen åtminstone vad gäller Kalmar och Blekinge län är så pass allvarlig att partipolitiskt käbbel om marginella förändringar i den ena eller andra riktningen endast skapar misstro till vår förmåga att i denna församling på allvar ta itu med de stora strukturella problemen på regionalpolitikens område.

Även om jag kan se behovet av en väl fungerande storstadsregion är jag tveksam till att Storstockholms nuvarande tillväxttakt skall betraktas som en nationell tillgång, som utskottet säger. För mig som bleking, som under de senaste 10–15 åren sett tusentals ungdomar lämna mitt län, ter sig denna nationella tillgång något tveksam.

Jag vill till sist, fru talman, peka på två bra inslag i det aktuella betänkandet. Det gäller länsanslagens höjning, där jag hoppas att mina socialdemokratiska kamrater från länet också ställer upp på majoritetens förslag, och sist men inte minst det eniga utskottets positiva hållning till folktopmotionen med krav på en ny regionalpolitisk utredning med parlamentarisk sammansättning.

Jag vill härmed, fru talman, yrka bifall till de reservationer som har avlämnats av folktoprepresentanter i utskottet och i övrigt bifall till utskottets hemställan.

Anf. 7 GUNHILD BOLANDER (c):

Fru talman! I denna långa debatt har många talare före mig deklarerat centerpartiets inställning till den av regeringen förda regionalpolitiken och de effekter som blir följden av denna politik i olika delar av vårt land. Jag vill inledningsvis instämma i mycket av vad som har sagts i dessa anföranden, men det må tillåtas mig att utöver vad som sagts påtala Gotlands speciella problem, som naturligt nog inte är jämförbara med problemen i något annat län i Sverige.

Jag har i min motion nr A475 pekat på Gotlands speciella geografiska läge, vilket innebär att länet har en särställning i förhållande till övriga län i landet. Det är framför allt transportproblemen som medför särskilda restriktioner i förutsättningarna för näringslivets möjligheter att leva vidare och utvecklas. Denna fråga har varit föremål för behandling i kammaren vid tre olika tillfällen förut under den här veckan, så jag skall inte nu ytterligare uppta kammarens tid med att tala om vikten av en fungerande trafik utan bara understryka att en sådan är varken mer eller mindre än hela länets livsnerv. Men trafikföringen är en av de regionalpolitiska åtgärder som kräver särskilda insatser på central nivå.

Utvecklingen av arbetsmarknaden på Gotland är mycket oroande. Vi har i dag ungefär 11 % arbetslösa, varav mer än 4 % är öppet arbetslösa. Detta har man faktiskt observerat i utskottet, som skriver att de tidigare låga arbetslöshetstalen för ön har ökat. Påståendet att vi ligger i nivå med övriga landet är däremot ingen sanning. Endast Norrbotten och Västerbotten redovisar högre siffror än vi.

Utskottet konstaterar vidare att det är frapperande att ungdomsarbetslös-

heten har ökat så kraftigt under föregående år och att andelen ungdomar i ungdomslag är hög. Men därefter konstaterar utskottet med tillfredsställelse att regeringen har uppmärksammat dessa problem och låtit statens industriverk utarbeta en rapport om det gotländska näringslivet som är kallad Avstamp Gotland. Den åtgärden har mottagits mycket positivt, men av alla de förslag som finns i denna rapport har inte särskilt mycket realiserats. Vi har fått en högskoledel i form av Utvecklingscentrum Gotland, och det är en mycket bra satsning hittills. Men ibland verkar det som om den satsningen blivit något av ett flaggskepp för Avstamp Gotland, för därutöver har det endast utgått diverse medel via länsstyrelsen för viss projektverksamhet.

Det gotländska näringslivet utmärks av att en stor andel av befolkningen är direkt sysselsatt i jordbruket med binärningar och av att tillverkningsindustrin sysselsätter ett mindre antal personer än lantbruksnäringen. Därför spelar det gotländska lantbruket en avsevärt större roll än lantbruket i något annat län, och det måste av den anledningen bli föremål för en allmän regionalpolitisk bedömning.

Ungefär 18 % av de yrkesverksamma sysselsätts direkt inom lantbruket. Det motsvarar ca 5 000 arbetstillfällen. I livsmedelsindustrin sysselsätts ytterligare ca 1 000 personer, vilket motsvarar en fjärdedel av de industrisysselsatta på Gotland. Sammantaget betyder det att ungefär 40 % av den yrkesverksamma befolkningen har sin utkomst direkt eller indirekt i dessa näringar. Det innebär att Gotlands län på grund av jordbrukets och livsmedelsindustrins dominans är speciellt beroende av produktions- och strukturförändringar inom livsmedelssektorn.

Riksdagens beslut under riksmötet 1984/85 om en förändrad syn på jordbrukspolitiken medförde produktionsbegränsande åtgärder såsom tvåprissystem för mjölkproduktion och investeringsstopp för animalieproduktionen. Dessa åtgärder tillsammans med lönsamhetspress har inneburit att animalieproduktionen på Gotland under senare år har minskat starkt.

Med anledning av att ca 11 % av arbetskraften står utanför den reguljära arbetsmarknaden är det nödvändigt att alla utkomstmöjligheter tas till vara. Det är därvid av speciell vikt att jordbruksproduktionen kan upprätthållas i de olika leden. Antalet alternativa arbetstillfällen är ytterst begränsat. Det är nödvändigt med ett regionalpolitiskt hänsynstagande till var i landet livsmedelsproduktionen skall ske och en fortsatt reglering av densamma. Gotländskt jordbruk bör med stimulansåtgärder få möjlighet att spela en aktiv roll när det gäller att skapa arbetstillfällen. Statens industriverk betohar i sin rapport över regeringens Gotlandsuppdrag jordbrukets stora betydelse för det gotländska näringslivet och framhåller att utrymme bör garanteras för en fortsatt och minst oförändrad produktion av animalier och socker. Men för detta erfordras att regeringsinitiativ och beslut snarast resulterar i åtgärder i enlighet med de av SIND uppsatta målen.

Med SIND-rapportens mycket kraftfulla märkning som underlag har länsmyndigheterna under ungefär två års tid arbetat intensivt för att få fram ett ställningstagande av regeringen då det gäller frågan om att skapa möjligheter för animalieproduktionen att få en sådan omfattning att den befintliga moderna livsmedelsindustrin skulle kunna utnyttjas fullt ut. Gotlands geografiska läge innebär att den anpassning som genom rationalise-

ringar kan ske i landet i övrigt knappast kan ske på Gotland. Särskild hänsyn borde därför kunna tas då det gäller tillämpningen av de produktionsstyrande åtgärder som har vidtagits, så att den gotländska animalieproduktionen kan få en lämplig omfattning med hänsyn till arbetsmarknadsläge och industrikapacitet.

Gotlänningarna upplever nu att industriverkets utredningsarbete och de framställningar som görs från Gotland nonchaleras av regeringen. Därför måste frågan ställas också här i dag: När får vi ett besked om hur regeringen ser på dessa frågor? Det här är inte enbart en jordbruksfråga, utan det är också en mycket viktig arbetsmarknadspolitisk fråga. Därför måste ministrar och departement samarbeta om lösningar i stället för att som nu bolla frågan mellan departementen i årtal. Det är också därför jag har tagit upp den i detta sammanhang.

Fru talman! I årets budgetproposition, bil. 14, föreslår industriministern att sysselsättningsstödet skall slopas i stödområde C från den 1 juli 1987. Eftersom Gotland tillhör detta stödområde kommer den åtgärden att negativt drabba de många små företag för vilka stödet har stor betydelse. Staten undandrar på detta sätt det gotländska näringslivet ungefär 1,5 milj. kr.

Det är nödvändigt att regeringen ur regionalpolitisk synpunkt har ett helhetsperspektiv över vilka effekter olika åtgärder får för Gotlands län. Allt positivt arbete i den nämnda SIND-rapporten får inte ointetgöras av negativa konsekvenser för de förutsättningar som måste finnas.

Fru talman! Det går inte att som regeringen gör bara åka runt i landet och i vackra förstamajtal och annat uttrycka sig förtroendeingivande och engagerat om hur viktig regionalpolitiken är för en region som Gotland. Detta är inget annat än fagert tal och får ingen som helst trovärdighet förrän vi ser reella, konkreta förslag och åtgärder från regeringens sida.

Anf. 8 INGRID HASSELSTRÖM NYVALL (fp):

Fru talman! Jag vill börja med att yrka bifall till de reservationer som stöds av folkpartiet och sedan ta upp några frågor kring det län jag kommer ifrån.

När man utgår från statistikuppgifterna för Kalmar län på s. 44 och 45 i bilagan till arbetsmarknadsutskottets betänkande nr 13, ser det egentligen ganska bra ut utom i ett avseende: befolkningsutvecklingen. Denna är negativ såväl vad gäller förändringen som sammansättningen. Folkmängden minskar sedan början av 80-talet, nu senast med 144 personer första kvartalet i år. Andelen över 64 år ligger över riksgenomsnittet och är så hög som 27 % i en kommun, Högsby.

Det som ser bra ut i statistiken är bl. a. arbetsmarknadsläget. Men bakom en fördelaktig genomsnittssiffra på 2,44 % arbetslöshet 1986 döljer sig stora skillnader mellan olika orter och svårighet att få arbete för speciellt kvinnor och ungdomar.

Kalmar län är liksom Sverige långsmalt och med liknande regionala skillnader. Södra länsdelen har en mer gynnsam näringslivsstruktur, medan norra och mellersta länet har betydande problem. På norra och södra Öland är det stora svårigheter att få någon året-runt-verksamhet. Att arbetslöshetssiffrorna ändå inte är högre beror i första hand på den flyttningsbenägenhet

som alltid funnits i länet ända sedan den stora emigrationens dagar. Men här som på andra ställen är det ungdomarna som flyttar och de äldre som blir kvar.

Vi i länet vill inte framställa det som ett län i kris men däremot betona att vårt län är en del av den utsatta regionen sydöstra Sverige. Vi måste få utvecklingen att vända, innan det är för sent. Där kan det förhöjda länsanslaget bli en viktig hjälp till länets egna ansträngningar.

Kalmar län har de senaste två åren haft 6 milj. kr. i anslag. Dessa medel har förbrukats, och mer hade behövts. Beloppet bör nu avsevärt kunna höjas. Med ca 3 % av landets befolkning borde länet, om man räknar proportionellt, få ca 18 milj. kr. i länsanslag. Det är mer än länsstyrelsen vågade ansöka om med den lägre nivå som länsanslaget haft totalt sett. Men låt nu våra myndigheter komma med nya äskanden inför den höjning som förestår. Det finns så många projekt att arbeta med:

1. Kringaktiviteter till den nya högskoleutbildningen – aktiviteter som kan bidra till nya arbetstillfällen och få de nyutbildade att stanna kvar i länet.

2. Projektstöd till turismen, som är en av de viktigaste förutsättningarna för att vi skall kunna ha kvar en lokal service i många glesbygdsområden. Turismen sysselsätter uppemot 3 000 årsarbetare, bl. a. i Glasriket. Drygt 6 000 personer i länet är under någon del av året beroende av turismen för sin utkomst.

3. Jord- och skogsbruket, som är en dominerande näringsgren i Kalmar län, står inför stora förändringar. Här måste hittas annan sysselsättning och alternativa användningar. En etanolfabrik i Mönsterås kunde ha varit ett intressant alternativ.

4. Utvecklingen av energiforskning, särskilt med betoning på elsparande, har vi i folkpartiet föreslagit bli lokaliserad till Simpsvarpshalvön, där de tre kärnkraftsreaktorerna O 1, O 2 och O 3 ligger. Även annan teknikspridning behöver stödjas.

5. Mer statliga arbeten till länet. Varför kunde t. ex. inte grundläroverutbildningen få vara kvar vid Kalmar högskola, om lärarutbildningen ökas igen?

6. Nya industrisatsningar kan behöva stödjas, men där är andra krafter, t. ex. en ekonomi i balans och en god konjunktur, bättre redskap. Detta har märkts t. ex. på Volvos expansion med hundratalet nyanställda i Kalmar det senaste året. Byggandet skulle behöva öka för att stödja våra många småhusfabriker i länet och våra byggmaterialtillverkare.

Agne Hansson, som skall tala här efter mig, kommer säkert att ta upp andra projekt som kan bidra till utvecklingen i Kalmar län. Låt mig bara till sist nämna något om kommunikationerna.

Vi måste ha goda kommunikationsmöjligheter vad gäller såväl vägar, järnvägar, flyg och båt som tele. E 66-an är vår pulsåder, som tyvärr på vissa delar inte håller den rätta standarden och skulle behöva s.k. by-pass-operationer. Vi måste arbeta för att behålla och förbättra länets järnvägar. Gotlandstrafiken är viktig inte minst för Oskarshamn, och därvidlag är ett fullgott tonnage en förutsättning.

Fru talman! Utan goda kommunikationer hjälper varken länets egna ansträngningar eller förhöjda länsanslag. Det är viktigt att den regionalpoli-

tiska aspekten betonas i det trafikpolitiska översynsarbete som nu pågår och att en dialog förs mellan berörda departement. Detta bör också finnas med i direktiven för den utredning om regionalpolitiken som nu skall göras på folkpartiets initiativ och som vi välkomnar.

Anf. 9 AGNE HANSSON (c):

Fru talman! Jag vill börja med att helt instämma i det anförande beträffande Kalmar län som Ingrid Hasselström Nyvall nu har hållit. Vi är i stort sett samstämiga i länet när det gäller de problem som vi har. Vi har också samstämigt den uppfattningen att vi inte själva utan hjälp från statsmakterna klarar av att vända utvecklingen till en positiv utveckling för Kalmar län. Men vi har hittills tyvärr inte fått gehör hos regeringen för våra framställningar, och det är att beklaga.

Förutom Ingrid Hasselström Nyvall närmast före mig har flera talare i debatten här i dag berört de regionalpolitiska problemen i hela sydöstra Sverige. Utgångspunkten i deras anföranden har varit utvecklingen i Blekinge län. Problemen i Blekinge län är likartade med problemen i hela sydöstra Sverige. Regeringen, utskottet och riksdagen har ju vid flera tillfällen slagit fast att sydöstra Sverige jämte Norrland och Bergslagen är särskilda regionalpolitiska problemområden, som bör prioriteras när det gäller de regionalpolitiska åtgärderna. Vi har emellertid, som jag inledningsvis sade, ännu inte sett mycket av det i sydöstra Sverige.

Jag kan således instämma i mycket av det som tidigare nämnts som generellt för hela sydöstra Sverige, men jag kommer i fortsättningen att uppehålla mig vid förhållandena i Kalmar län.

I arbetsmarknadsutskottets betänkande behandlas fyra motioner av Gösta Andersson och mig med förslag till olika konkreta åtgärder för en bättre regional utveckling i Kalmar län. En av motionerna tar upp länsanslaget för regionala utvecklingsinsatser. I debattens början kretsade ju diskussionen ganska mycket kring detta anslag. Inte minst industriministern deklarerade sin ovilja mot att en riksdagsmajoritet strax skall besluta om en höjning av länsanslaget i förhållande till vad regeringen har önskat.

Låt mig säga att jag hälsar utskottsmajoritetens förslag om en höjning med stor tillfredsställelse, sett ur Kalmar läns synpunkt. Såvitt jag kan erinra mig har länet varje år sedan 1982 fått mindre anslag än vad som äskats för de angelägna behov som redovisats från länet. Faktum är att Kalmar län i dag procentuellt sett har ett lägre anslag än vad länet hade 1982. För budgetåret 1986/87 har Kalmar län av regeringen tilldelats ett anslag på 6 milj. kr., som Ingrid Hasselström-Nyvall nyligen här sade. Om anslaget 1982 hade räknats upp med hänsyn till inflationen, skulle länet nu ha fått 9 milj. kr. Det är precis den summa som en enig länsstyrelse också för kommande år har äskat.

Enligt förslaget från majoriteten i utskottet kommer ett anslag i den storleksordningen att kunna ställas till förfogande med nuvarande fördelingsnyckel. Det är bra. Det sammanfaller med yrkandet i vår motion A455.

Nu gäller det bara för regeringen att handla i fråga om Kalmar län. Men länsanslagets höjning är långt ifrån tillräcklig för länet. Vad Kalmar län behöver är ett samlat åtgärds paket liknande dem som tidigare riktats till Bergslagen, Blekinge och Uddevallaregionen. Detta visar det underlagsma-

terial om utvecklingen som vi har tagit fram i våra länsmotioner. Länsstyrelsen har också i en framställning till regeringen krävt samlade insatser, som vi ännu inte sett någon effekt av i länet.

I våra länsmotioner har vi anvisat en rad åtgärder som borde ingå i ett sådant utvecklingspaket för Kalmar län. Ingrid Hasselström Nyvall tog upp en del åtgärder som vi också har med, och jag skall därför inte upprepa dem. Låt mig i stället peka på några andra saker. Det gäller t. ex. 100 milj. kr. till ett utvecklingsprogram för landsbygden för att skapa ny sysselsättning och bättre service. Det gäller 100 milj. kr. i extra vägenslag för upprustning för vägnätet. Det gäller en plan för utlokalisering av 1 000 statliga arbetstillfällen till länet i en första etapp. Det gäller också ett frisläppande av industrins investeringsfonder i länet och särskilt investeringsstöd, där kommunerna, landstinget och näringslivet kan få investera till samma räntevillkor som gäller för bostadsbyggandet i storstadsregionerna.

Ett tillmötesgående av de två senare kraven skulle ha en gynnsam inverkan både på bostadssituationen och för regionalpolitiken i hela landet. Om t. ex. den centrala byråkratin i Stockholm minskades med 10 %, skulle det ge en effekt i form av ytterligare 1 000 ungdomslägenheter i Stockholm och 7 000 decentraliserade jobb ute i landet.

Efter de besök i länet som industriministern gjort för en kort tid sedan och som bostadsministern kommer att göra om en vecka, borde de båda ministrarna se seriöst på de förslag vi har lagt fram i motionerna och återkomma till riksdagen med ett samlat åtgärds paket för Kalmar län. Vad industriministern tidigare i debatten har utlovat, dvs. ytterligare 300 milj. kr. till regionalpolitiken, avvaktas naturligtvis med intresse från Kalmar läns sida. Jag hoppas att vi den här gången inte skall behöva bli lika besvikna som vi har blivit varje gång tidigare när regeringen har kommit med regionalpolitiska förslag. Jag avstår därför nu från att yrka bifall till motionerna.

Fru talman! Får jag så säga några ord i anslutning till reservation 22 av centerpartisterna i utskottet Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh. Reservationen tillstyrker bifall till en motion som jag har undertecknat och som berör frågan om ett bättre utnyttjande av samlingslokaler i glesbygd.

Som glesbygdssstödet är utformat i dag kan stöd för samhällelig service endast lämnas till kommun eller landstingskommun. Detta innebär att stöd för t. ex. samutnyttjande av en allmän samlingslokal som är föreningsägd inte kan utgå. Sådant stöd kan nämligen endast utgå till lokaler som ägs av kommunen eller landstinget. Alla bygdegårdar, alla Folkets hus-lokaler och alla ordenshus ställs i det läget utanför.

Utskottets skrivning är mycket välvillig, och jag borde tacka för den; jag kan gärna göra det. I princip delar utskottet den uppfattning som förs fram i motionen. Vad som förvånar är emellertid utskottsmajoritetens slutsats och avstyrkan. I reservationen har man logiskt följt inställningen till punkt, och man är beredd att tillstyrka motionen och ändra reglerna för glesbygdssstödet. Detta är ju det enda logiska om man delar motionärernas uppfattning att även bygdegårdar, Folkets hus-lokaler och ordenshus skall kunna få stöd för samutnyttjande av lokaler. Jag ber därför, fru talman, att få yrka bifall till reservation 22, liksom till övriga centerreservationer i betänkandet.

Anf. 10 ALF SVENSSON (c):

Fru talman! Det finns en uppenbar risk att den regionalpolitiska debatten blir för abstrakt och tekniskt fixerad. I gårdagens debatt fanns det dessutom en påtaglig risk för att den regionalpolitiska debatten kom att nå medborgarna som om den enbart handlade om en exempellös träta. Jag hoppas ingen tycker det är övermaga att jag påtalar detta, men jag följde radio- och TV-programmen i går, och de handlade om vem som kunde finna de mest spekulativa och drastiska uttrycken.

Likväl är det ju så att regionalpolitiken rent konkret handlar om individers och familjers levnadsvillkor, jämlikhet, rättvisa etc. Detta vet människorna i Bergslagen, Grängesberg, Dannemora och Norrlands inland. En rättvis regionalpolitik är ofta minst lika viktig för den enskildes levnadsvillkor och livskvalitet som avtalsförhandlingarna mellan arbetsmarknadens parter. Vad gäller 5 eller 10 nya nominella procent i lönekuvertet, om grunden för företagsamheten försvinner i hembygden och man tvingas rycka upp sina rötter och flytta till den redan överhettade storstadsregionen?

Målsättningen måste vara att välfärden fördelas rättvist inte bara mellan ungdomar och äldre utan också mellan Kista och Dannemora. Alla människor skall ha tillgång till arbete, service och god miljö, oavsett om de bor i Stockholms län eller i Bergslagen. För detta har vi ett konkret ansvar. Vi måste mer än hittills bedöma regionalpolitiken utifrån dess sociala följder. Risker blir annars att socialpolitiken får sopa upp efter en misslyckad regionalpolitik. Priset för detta är inte bara en sämre totalekonomi för samhället utan också en allvarligt försämrad livskvalitet för medborgarna.

Det finns tydliga tecken på att de regionalpolitiska problemen håller på att förvärras. I Stockholmsregionen har tillväxttakten av befolkningen under de senaste åren fördubblats jämfört med 1970-talet. Vid sidan av storstadslänen har nu bara Uppsala och Hallands län flyttningsöverskott av någon nämnvärd omfattning.

En intressant skillnad jämfört med 1960-talets flyttlasströmmar är att det inte längre är de utpräglade glesbygds kommunerna som har den största utflyttningen. Nu är det i stället industri kommunerna som har en ofta mycket betydande utflyttning. Många av dem som flyttar är unga och välutbildade personer.

Detta är ett ytterst alarmerande mönster, anser jag. Det visar att dagens regionalpolitiska problem kan bli ännu mycket värre. Om den välutbildade ungdomen i allt snabbare takt lämnar industriorterna ute i landet och flyttar till Stockholms län, är regionalpolitiken i ett längre perspektiv på väg in i en helt ohållbar situation.

Vi kan naturligtvis inte isolera regionalpolitiken till en enda debatt per år. Vi måste lägga regionalpolitiska aspekter på all samhällsplanering och all ekonomisk politik. Det går bara att nå de regionalpolitiska målen genom en kombination av olika åtgärder. Samhällsfunktionerna måste byggas ut i hela landet, och det regionalpolitiska stödet måste öka tillsammans med särskilda glesbygdsåtgärder. Det går heller inte att fortsätta att skrota järnvägar och allmänna kommunikationer. Tvärtom måste de byggas ut och fungera bättre.

Fru talman! Regeringens regionalpolitik har hittills varit både otillräcklig och för koncentrerad till selektiva åtgärder. Befolkningsutvecklingen och

arbetslöshetssituationen är konkreta uttryck för detta. I övrigt att haka på den internationella konjunkturuppgång som kom 1982–1983 och i strävan att få ned budgetunderskottet, har regionalpolitiken helt enkelt missköts av regeringen. Denna politik har, förutom utflyttning och arbetslöshet, lett till höga kostnader för samhället i form av flyttningsbidrag, socialbidrag, arbetsmarknadspolitiska insatser och sociala problem. Dessutom har näringslivets koncentration till Stockholm och andra överhettade regioner drivit upp både löneglidningen och boendekostnaderna. Regeringens egen regionalpolitik är alltså i själva verket en av de viktigaste faktorerna bakom att man misslyckats med att nedbringa inflationen till de nivåer som våra viktigaste konkurrentländer har.

En effektiv och bra regionalpolitik förutsätter att vi satsar på både nya generella metoder och ökar våra satsningar på selektiva åtgärder. Det är dessutom nödvändigt att vi får ett mera företagsvänligt klimat, där framför allt småföretagandet får gynnsammare villkor. Regionalpolitiken måste också inriktas på att bygga upp attraktiva, konkurrenskraftiga och kunskapsrika stödjepunkter runt om i landet, orter som drar till sig företag och kunnande som i annat fall skulle stanna i storstäderna. Dessa stödjepunkter bidrar till att näringslivet i regionen utvecklas genom kunskaps- och teknikspridning.

Ett exempel på en viktig regionalpolitisk satsning i denna anda var etableringen av universitetet i Umeå. Men om stödjepunkter som Umeå positivt skall kunna bidra till näringslivet i regionen omkring krävs att det verkligen blir ett positivt klimat för företagsamheten. Arbetsmarknadssituationen i Västerbottens inland är ett exempel på att kommuner och företag inte i tillräcklig omfattning har lyckats utnyttja de positiva impulserna från universitetet.

Fru talman! Datatekniken ger oss möjligheter att lokalisera teknik- och informationsintensiva företag praktiskt taget vart som helst i landet. Förutsättningen är bara att monopolföretaget televerket ser till att telenätet inte utgör en begränsning. Kds anser att taxorna för teletrafiken måste utjämnas så att de mindre än hittills påverkas av avstånden. Därför är det bra att televerket nyligen minskat kostnaderna för rikssamtal. Det är ändå intressant att notera att detta regionalpolitiska nytänkande tillkommit först då konkurrenssituationen på teleområdet förändrats. Det är detta som helt enkelt tvingat televerket att upphöra med de tidigare omotiverade överpriserna. Kds menar att en enhetstaxa för datakommunikationstjänster borde tillämpas i hela landet.

Fru talman! Trafik- och kommunikationspolitiken måste bättre än hittills samordnas med regionalpolitiken. Företagslokalisering och tillgång till arbete och service kräver moderna kommunikationer. Det har varit och är en oansvarig regionalpolitik att lägga ner järnvägslinjer, om man samtidigt menar något med talet om levande landsbygd och möjlighet att bo kvar i glesbygd. För att klara framtidens gods- och persontransporter, och de krav som snabbtågen ställer på järnvägsbanorna, fordras att järnvägssystemet förbättras och byggs ut. Inlandsbanan och norra stambanan måste rustas upp. En förlängning av ostkustbanan från Härnösand till Luleå bör ske i ett något längre perspektiv. Det är också viktigt att inrikesflyget byggs ut.

Matarflyget bör utvecklas för att underlätta industrilokaliseringar i glesbygd, och helikopterflyget bör få bättre möjligheter att ge service. Vi får hoppas att den aviserade trafikpolitiska propositionen bättre beaktar trafikpolitikens regionalpolitiska betydelse än den hittills förda politiken.

Jordbruket spelar en mycket viktig roll i regionalpolitiken. Det nuvarande prisstödet för animalieproduktion i norra Sverige, det s. k. Norrlandsstödet, måste bibehållas. Man bör också överväga att göra även andra sysselsättningsvaga områden i Sverige med sämre jordar till stödområde. Det är rimligt att det statliga stödet motsvarar den större produktionskostnaden i området.

Fru talman! En differentierad bensinskatt är enligt min uppfattning ett bra instrument för att kompensera för de stora avstånden i glesbygdsområdena. En annan regionalpolitisk åtgärd vore att höja beloppet för skattefria inkomster av bär- och svampplockning från nuvarande 5 000 kr. till 10 000 kr. Detta skulle ge befolkningen i skogslänen bättre möjligheter till extra inkomster samtidigt som naturresurser därmed i större utsträckning tas till vara.

Fru talman! Trots att det finns stora naturresurser i län som Norrbotten, Västerbotten, Västernorrland och Jämtland är arbetslösheten hög i dessa län. Staten satsar årligen stora belopp i regionalpolitiskt stöd till de här uppräknade länen. Det naturliga borde vara att resursrika län själva fick möjlighet att klara sina arbetsmarknadsproblem genom att få utnyttja den avkastning som länets egna naturresurser ger. Kds föreslår därför att en "återbäring" av elskatten med 1 öre/kWh införs. Denna återbäring skulle vara en värdefull stimulans för de vattenkraftsproducerande länen. Länshövding Sven Heurgren i Jämtland har för övrigt i en utredning uttalat sitt stöd för samma idé, som under flera år omfattats av kds.

Skatteåterbäringen på elkraft borde användas för investeringar i alternativa inhemska energikällor och borde dessutom kunna bidra till sysselsättningskapande och näringslivsbefrämjande åtgärder. För Västerbottens del skulle "återbäringen" ge 110 milj. kr./år och för Norrbottens del ca 160 milj. kr./år. Det vore rimligt att utvecklingsfonderna får administrera denna "skatteåterbäring".

Fru talman! Jag tror att det är viktigt att lyfta in skolpolitiken i sitt regionalpolitiska sammanhang. Det gäller här inte bara regionala högskolor utan faktiskt också den obligatoriska skolan. Om man tvingas lägga ned glesbygdsskolor på grund av att elevantalet sjunker, medför detta inte sällan en kollaps för bygden. Därför anser jag det vara mycket angeläget att glesbygdsskolorna får bevara sina resurser, även om deras elevantal något skulle minska.

Fru talman! Avslutningsvis vill jag beröra äskandena.

De samlade äskandena från länsstyrelserna visar ett behov på sammanlagt 614 milj. kr. Statens industriverk äskar dessutom en höjning av medel till centrala konsult- och utredningsinsatser från 12 milj. kr. till 20 milj. kr. Industriministern föreslår i sitt budgetförslag oförändrade anslag jämfört med 1986/87. Kds anser att ytterligare 146 miljoner mer än vad regeringen föreslår till regionala utvecklingsinsatser är ett minimum för att stimulera investeringar och lokalisering i sysselsättningsvaga områden.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till motion A451 samt reservationerna 3, 9, 10, 12 och 38.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

Regionalpolitiken

Anf. 11 NILS BERNDTSON (vpk):

Fru talman! I motion A433 ha jag tagit upp några speciella problem i Östergötland. Samtidigt har jag pekat på de särskilda förutsättningar som finns för en utveckling i länet. Till problemen hör att viktiga industriella verksamheter avvecklats liksom att sysselsättningen är alltför beroende av militär verksamhet. Dessa frågor har vid flera tillfällen tagits upp här i riksdagen. Till de särskilda förutsättningarna hör möjligheterna till utveckling av livsmedelsindustri, vidareförädling av skogsprodukter liksom betingelserna för ett data- och elektronikcentrum. Förekomsten av universitet och teknisk högskola är också av stor betydelse.

Motionens syfte är att statsmakterna skulle ta initiativ till att i samverkan mellan statliga och regionala organ, landsting och kommuner och med aktiv medverkan från fackliga och andra intresseorganisationer upprätta ett åtgärdsprogram för Östergötland. Det skulle vara ett sätt att utveckla länet utifrån de speciella problem och förutsättningar som råder. Det skulle vara ett aktivt inslag i regionalpolitiken, som kunde ge viktiga erfarenheter för hela landet.

Dessa tankegångar besvaras av utskottet på följande sätt:

”Att göra upp åtgärdsprogram för ett län innefattande en samlad studie av länets struktur, särskilda problem och förutsättningar såsom förordas i motion A433 (vpk) beträffande Östergötland är, som utskottet ser det, en uppgift som faller inom ramen för det planerings- och utvecklingsarbete som en länsstyrelse har att bedriva utan särskilt initiativ från statsmakternas sida.”

Detta, fru talman, visar i ett nötskal den begränsade syn som präglar regionalpolitiken. Motionen går utöver de ramar som i dag gäller. Vad det handlar om är att flytta fram positionerna.

När det gäller länsstyrelsernas roll vågar jag påstå att vi i Östergötland av tradition har en aktiv länsstyrelse, men för en satsning av det slag som motionen avser behövs särskilda statliga insatser. Det är ett led i en aktivare regionalpolitik.

Motionens tankegångar följs upp i reservation nr 54 av Lars-Ove Hagberg, och jag ber, fru talman, att få yrka bifall till denna reservation.

Anf. 12 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c):

Fru talman! I den regionalpolitiska debattens sista skälvande minut tycker jag att Sveriges 270 mil kuster och öar kräver en särskild mäska. I flera år har vi centerpartister motionerat om att Sverige behöver en sammanhållen skärgårdspolitik. Det borde vara ett riksintresse att hålla våra skärgårdar och otaliga öar starka och levande. I stället förs år efter år en politik som är så ologisk och dåligt samordnad att stora delar av vår skärgård riskerar att avfolkas.

Samtidigt som alla politiska instanser på såväl kommun-, läns- som riksnivå talar lyriskt om vikten av en levande skärgård fattar samma politiska instanser, eller under dem lydande statliga verk, beslut som försvårar, ja,

ofta gör det omöjligt för skärgårdsborna att stanna kvar. Samtidigt som gränskränkningar i luften och till havs blir allt vanligare sker en reell minskning av bl. a. kustbevakningen.

Den svenska skärgården är inte bara ett livsvillkor för en del av vår befolkning med underbara platser för trötta turister; den är också Sveriges yttersta utpost mot eventuellt fiendeland. Det är skärgårdsbornas ögon och öron som skall hjälpa marinen att upptäcka och slå larm om någon kränker vårt svenska luftrum eller våra svenska farvatten. Med nuvarande politik blir denna form av civill försvar alltmer omöjlig att upprätthålla.

Med oppositionspartierna som pådrivare har ett enigt utskott kommit fram till att en ny parlamentarisk regionalpolitisk utredning skall tillsättas.

"Det finns också ett behov av att behandla sektorsamordningen", säger utskottet. Det är utmärkt. Då kanske vi kan få se en samordning av transportpolitik, näringspolitik, försvarspolitik och sjöfartspolitik i våra skärgårdar.

"Utredningen bör i sina resonemang utgå från följderna av den tekniska utvecklingen", säger utskottet vidare. Det är också utmärkt. Då kanske vi slipper höra att en regional ledningscentral på Gärdet i Stockholm kan svara på frågor om blåst och is i södra Östergötland utan att ha någon att fråga eller att fyrmästarna kan ersättas med en centraldator och väderobservatörerna med en automat.

"Slutligen bör behandlas frågan om hur såväl offentliga som privata tjänster skall inrymmas inom regionalpolitiken", fortsätter utskottet. Ja, det behövs verkligen.

Jag skall ge några exempel på utvecklingen i skärgården sedan 1982:

Kustpostererna i Piteå, Marstrand och Arkösund har lagts ned.

Kustbevakningsstationen i Furusund har avbemannats.

Sjöfartsverkets lotsstation i Furusund har ersatts med ett farledsövervakningssystem.

Riksdagen har sagt ja till sjöfartsverkets önskan att lägga ned lotsstationerna på Landsort och Svartklubben.

Arbetsuppgifterna vid Hävringe lotsplats är inflyttade till Oxelösund.

Idö lotsplats utanför Västervik har avbemannats nattetid.

Fyrstationerna i Hanö och Utklippan på sydkusten har avbemannats.

Tullverket har framfört propåer om att lägga ned sambandscentralen i Kungshamn.

Lotsstationen på Vinga är avbemannad.

Lotsarna på Hölick utanför Hälsingland är ersatta av en brädhög.

Det är sådant som sjöfartsverket kallar bemanning.

SMHI har rationaliserat genom att dra in bemannade väderstationer. 1980 drog man in stationerna på Husarö och Rödkallen, 1981 Grundkallen, 1982 Sydostbrotten, 1983 Furuögrund och 1984 Smögen. I februari 1986 drogs Visingsö in.

SMHI vill nu lägga ned de bemannade synopsstationerna på Singö i Roslagen, i Nordmaling, Smygehuk, Herrvik på Gotland, Lörudden i Medelpad och Haraholmen i Bottenviken.

På s. 97 i arbetsmarknadsutskottets betänkande står det en del vackra ord om vår skärgårdsmotion, men till det vill jag säga att varken länsstyrelserna,

statssekreterargruppen, glesbygdsdelegationen eller kommunerna kan lösa det mycket allvarliga problemet med avfolkningen av skärgårdarna. Den regionalpolitiska utredning som nu skall ta hand om mängder av regionalpolitiska problem kan komma att bidra till lösningar för skärgården. Det är också, tyvärr, möjligt att angelägna, brådskande åtgärder förhalas i väntan på utredningens förslag. Jag tycker därför att en mindre grupp kunde sättas till inom utredningens ram, som speciellt ägnar sig åt att snabbt vända den negativa utvecklingen i den svenska skärgården. I Finland kan man ordna de här frågorna – varför kan inte vi?

Så till motion A409, där Per-Olof Strindberg, Karl-Göran Biörsmark och jag vill att glesbygdsförordningen ändras så att transportstödet i skärgårdarna kan permanentas. Låt mig läsa en del av svaret på motionen:

”Enligt förordningen får driftstödet till samhällelig service endast lämnas om synnerliga skäl föreligger och får då avse ett inledningskede om längst tre år. Motsvarande motion behandlades av riksdagen år 1985— --. Då godkändes förslaget att öppna möjlighet för stöd direkt till företag och ekonomiska föreningar för vissa godstransporter i glesbygd, men utskottet sade samtidigt att det inte var berett att förorda att stödet efter ett initialskede skulle permanentas. Enligt utskottets uppfattning har inte skäl framkommit som motiverar att utskottet omprövar sitt tidigare ställningstagande. Därmed avstyrks motion A409.”

Öarna får transportstöd just därför att de är öar och som sådana har större kostnader för transporter.

Nu vill jag ställa en fråga till utskottets talesman, och svaret är viktigt inte bara för skärgården i Östergötland utan även för skärgården i Kalmar samt för kommuner och länsstyrelser: Hur kan en ö ha ett initialskede? En ö är en ö, så länge det inte kommer en ny istid, en tromb eller en jordbävning. Jag fick inget svar på frågan i fjol, men jag kanske kan få ett i år.

Detta är inte enbart ordförandens eller majoritetspartiets skuld, för ingen i arbetsmarknadsutskottet tycks ha fattat att en ö ligger där den ligger. Hur kan ni år efter år avslå en motion som inte kostar något extra, när det bara behövs ett penndrag för att lösa frågan? Jag ber: Svara mig!

Anf. 13 LARS ULANDER (s) replik:

Fru talman! Detta stöd kan alltså utgå om synnerliga skäl föreligger och får då avse ett inledningskede under tre år. Ett enigt utskott, som Anna Wohlin-Andersson säger, anser att man inte skall gå längre än så här. Vid voteringen kommer vi nu att besluta att en regionalpolitisk utredning skall tillsättas, och den får då ta upp denna fråga. Det är helt naturligt att utredningen gör det, eftersom den skall behandla de regionalpolitiska stödformerna.

Jag vill också påpeka att det inte är fråga om en ö i ett initialskede, utan det är fråga om verksamheten. Det är egentligen samma förhållande om det gäller en glesbygdsbutik i Sorsele eller om det är verksamhet ute på en ö. Detta kommer alltså att tas upp i den regionalpolitiska utredning som skall tillsättas.

Anf. 14 ANNA WOHLIN-ANDERSSON (c) replik:

Fru talman! Jag vill tacka för att jag för första gången på tio år har fått ett svar. Jag vill också tacka för att ordföranden hade det positiva omdömet att säga att den nya utredningen skulle kunna titta på det här.

Jag inser mycket väl att ön inte betraktas som något initialskede. Det finns däremot ett initialskede när det gäller transportkostnaderna för företagen som ligger på denna ö. Företaget ligger på ön och skall ha transportstöd eftersom det har dyrare transporter – det har dyrare transporter därför att det ligger på ön. Det finns inte något initialskede här. Så länge företaget verkar på denna ö behöver företaget detta stöd. Det vill jag skicka med till utredningen.

Anf. 15 REYNOLDH FURUSTRAND (s):

Fru talman! Jag skall kortfattat belysa den situation vi i dag upplever i Sörmland och som vi försöker ge uttryck åt i en motion, som behandlas i detta betänkande. Vi kan nu för första gången på många år konstatera att läget har blivit något ljusare i vårt län. Fortfarande återstår dock många problem att lösa. Jag vill peka på några av dem som medför att vi måste skaffa oss en bättre beredskap inför framtiden.

I Eskilstuna har befolkningsmängden hela tiden fortsatt att minska och arbetslösheten är hög – främst bland kvinnor och ungdomar. Ungdomsarbetslösheten är, trots mycket kraftiga insatser, väsentligt högre än riksgenomsnittet. Den skulle behöva reduceras med ytterligare 200 personer, från nuvarande 500, för att nå riksvärdet.

Fru talman! Den privata industrin har glädjande nog haft en positiv utveckling. Det har lett till att flera företag har skaffat sig ett bättre läge inför en eventuell konjunkturnedgång. Fortfarande kvarstår dock en mycket stark konjunkturkänslighet hos tillverkningsindustrin. Den mest avgörande faktorn är kanske den fortsatta minskningen av den statliga verksamheten i vårt län. Från Eskilstuna kan exempelvis nämnas neddragningar i personalstyrkan vid fortifikationsförvaltningen och myntverket. Det är också negativt att riksbanken övergett sina tidigare planer på att etablera ett avdelningskontor i kommunen.

Ett annat exempel på en olycklig utveckling av sysselsättningsläget på det statliga verksamhetsområdet kan hämtas från Katrineholm. I november förra året beslutade postverket om ändrad posthantering. Verksamhet fördes över till den nybyggda terminalen i Norrköping. Detta innebar att personal i Katrineholm blev överflödig.

Nyköpings- och Oxelösundsregionen har åter drabbats av inskränkningar på det statliga verksamhetsområdet. Vid Studsvik Energiteknik har personalen reducerats med 200 personer. I Oxelösund förestår ytterligare förändringar inom SSAB, vilket innebär att ca 400 anställda kan bli direkt berörda.

Fru talman! Trots dessa neddragningar och förändringar i den statliga verksamheten i vårt län pågår en planering i optimistisk anda för att förbättra sysselsättningsläget och servicenivån. Om vi skall klara detta krävs också ett stöd från centralt håll. Kommunikationer har en strategisk betydelse för ett läns utveckling. Det gäller både tågtrafik och vägförbindelser.

Det projekt som numera benämns Svealandsbanan – dvs. tågtrafiken

söder om Mälaren – har stor betydelse för framför allt Eskilstuna och Strängnäs. Behov av investeringar har beräknats föreligga på både kort och lång sikt. Det är angeläget att detta projekt samordnas med MälARBanan. Vi noterar att SJ nu kommer att medge tågstopp vid Flen för de planerade snabbtågen mellan Stockholm och Göteborg. Det är bra. Det är då viktigt att anslutningarna till snabbtågen från olika delar av länet blir goda. När det gäller önskemålet om ett tågstopp i Vingåker avvaktar vi den nu pågående utredningen. Vi noterar dock att orter som är jämförbara med Vingåker, såsom Boxholm, Osby och Älmhult, redan i dag har tågstopp.

Det är viktigt att vägar förbättras. Det gäller framför allt riksvägarna E 4 och E 3, men också länsvägarna som förbinder de olika delarna av länet.

Tullverket har presenterat förslag till mycket vittgående neddragningar av tullservicen i Sörmland. Förslaget innebär att tullkammaren i Eskilstuna dras in och att man ytterligare skär ner verksamheten i Nyköping och Oxelösund.

Fru talman! Enligt vår uppfattning vore det ytterst betänkligt om tullverket gjorde allvar av sina planer. Tillgång till god tullservice är en viktig faktor när det gäller näringslivets utvecklingsmöjligheter i ett län. Ett genomförande av de förslagna förändringarna skulle också ytterligare förstärka den brist på regionala funktioner som redan i dag är klart utmärkande för Sörmlands län.

Ett negativt förhållande för Sörmland är bristen på ett differentierat näringsliv. Det är därför av stor vikt att det program som utformats för kunskaps- och teknikspridning stöds centralt. Det gäller bl. a. en förstärkning av länets högskola och stöd till etablering av ett svetsforskningsinstitut med förläggning av verksamhet vid högskolan i Eskilstuna och Studsvik, utanför Nyköping. I motsats till den minskning av personalen vid Studsvik Energiteknik som jag tidigare pekade på bör denna verksamhet kunna vidareutvecklas. Det är viktigt att staten medverkar till att satsningarna på alternativ energiteknik som sker inom bolaget kan fullföljas. Skall de kunna fullföljas, krävs också en finansiell uthållighet och en långsiktig planering.

Som jag sade finns det många positiva drag i de senaste årens utveckling inom vårt län. Men det får inte skymma den oro man känner för länets situation i ett längre perspektiv.

Fru talman! Jag har inget särskilt yrkande. Slutligen vill jag dock sammanfattningsvis konstatera att befolkningsminskningen i vårt län har ett samband med det faktum att Sörmland, i förhållande till läget på arbetsmarknaden, erhållit mindre resurstilldelning från staten än flertalet andra län. Det behövs därför centrala statliga insatser för att stimulera tillskapandet av flera aktiva arbetstillfällen. Vi behöver en förstärkning av basresurserna, såsom högskola och kommunikationer.

I detta anförande instämde Anita Persson (s).

Anf. 16 YLVA ANNERSTEDT (fp):

Fru talman! Folkpartiets riksdagsledamöter i Stockholms stad och län har utvecklat sin syn på arbetsmarknads- och utvecklingsmöjligheter för denna region i motion A497. Jag tänkte tala om några av de förslag som redovisas där.

I ljuset av en del av de inlägg som gjorts i den här långa debatten är det

angeläget att understryka att utskottet faktiskt slår fast att det inte råder några delade meningar om att vårt land skall ha en stark huvudstadsregion. Men uppenbarligen kan det inte nog upprepas att utvecklingen i Stockholmsregionen har stor betydelse för hela landets framtid.

Sysselsättningen i alla industrialiserade länder förskjuts från tung kommunikationsberoende och råvarukrävande varuproduktion mot den kunskapsberoende tjänstesektorn. Klarar vår region omställningen, kommer andra landsdelar att ha lättare att följa efter. Nyckeln till en fungerande regionalpolitik ligger i att skapa kreativa miljöer över hela landet. Regionalpolitiken skall gå från lokaliseringspolitik till mobiliseringspolitik. Stockholmsregionen har många egna unika möjligheter att stimulera kreativitet och därigenom kulturliv, forskning, sysselsättning och välfärd. Denna region bör utvecklas så att investeringar och anläggningar också här kommer andra landsdelar till godo.

En allmän hämsko på Stockholmsregionen genom indragningar, pålagor och kontroller gynnar ingen, utan gör bara Sverige fattigare.

Storstockholms framtid måste utvecklas i samverkan med andra regioner. Från många andra län framförs förslag om tunga statliga investeringar i syfte att underlätta kommunikation mellan det egna länet och huvudstaden. Exempel härvidlag är idéer om nya och snabbare järnvägar runt Mälaren, motorvägslänkar med andra större städer eller bättre flygförbindelser. I dessa sammanhang ser uppenbarligen andra landsdelar Stockholm som en motor för hela landet, en källa till gemensam utveckling som måste utnyttjas i samverkan.

Trenden i regionens utveckling går för närvarande mot allt större klyftor mellan den norra och den södra länsdelen. Längs stråket Stockholms city–Arlanda flockas framtidsindustrier och människor med högre inkomster. Även andra klyftor i länet förstärks om den trenden fortsätter. Tillväxten är på både norra och södra sidan av länet påtagligt förskjuten mot väster. På östra sidan finns skärgårdskommunerna med glesbygdsproblem, få arbetsplatser och delvis dåliga kommunikationer.

Stockholms län har också landets tyngsta arbetslöshetsproblem när man ser till långtidsarbetslöshet och speciella svårigheter som grundar sig på sociala problem. Stockholm har också 70 % av landets HIV-smittade.

Utskottet säger i princip att Stockholm får klara sina obalansproblem själv och dessutom skall dela med sig av resurserna. Så mycket var alltså uttalandet om att utskottet tycker att landet skall ha en stark huvudstadsregion värt!

Men det finns en rad åtgärder som endast kan åstadkommas genom politiska beslut fattade i riksdagen. Det är därför vi har den här långa debatten. För en vecka sedan debatterade vi väganlagen. Stockholm får i förhållande till sin folkmängd och inbetalade skatter en mycket ringa andel av anslagen till väginvesteringar. Majoriteten var då inte ens beredd att utreda fördelningsprinciperna för anslagsfördelningen.

Detsamma gäller övriga kommunikationer. De centrala och nordvästra regiondelarnas försteg i utvecklingen bygger på deras goda kommunikationer. Närheten både till huvudstadens kraftfält och förbindelser till utlandet blir en källa till utveckling som bör tas till vara. Men det betyder också att nyinvesteringar i kommunikationer bör kunna utnyttjas för att låt mig säga

lyfta andra regiondelar. På Södertörn kan både befintligt och nyetablerat näringsliv gynnas av en ny fjärrtågsstation, ett eget flygfält och nya vägprojekt som ger bättre kontakt med Europavägnätet. Detta ger också ett säkrare underlag för ett ökat bostadsbyggande i den södra regiondelen.

En statsfinansiell njugghet mot Stockholmsregionen får olyckliga konsekvenser för hela Sverige. Landets och regionens resurser bör samordnas för utveckling av Stockholmsregionens kommunikationsnät.

Flygresandet har utvecklats mycket snabbt i Stockholmsregionen. Samlokaliseringen av all inrikes flygtrafik till Arlanda gav flyget en kraftigare ökning än någon kunnat förutse. Snart har flygplatsen nått sitt maximum i fråga om kapaciteten.

I en treårig investeringsplan har luftfartsverket bl. a. föreslagit att en tredje bana skall byggas på Arlanda liksom en ny inrikesterminal. SAS anser i sitt remissvar att en tredje bana bör anstå i avvaktan på en utredning som skall visa alternativa åtgärder. I budgetpropositionen avsätts heller inga medel för vare sig en tredje bana eller en ny inrikesterminal.

Studier av flygplatsfrågorna visar entydigt att regionen på sikt behöver två flygplatser och att Tullinge/F 18 är den enda realistiska lokaliseringen av en ny flygplats. En nyligen presenterad utredning visar också att en flygplats med detta läge skulle vara både samhällsekonomiskt och företagsekonomiskt lönsam.

Rikets huvudstadsregion måste rimligtvis inrymma en betydande administrativ verksamhet. Den bör dock begränsas till vad som är gemensamt och nödvändigt för hela landet. Möjligheter att decentralisera offentlig förvaltning till länsstyrelser, andra regionala organ och kommuner bör tillvaratas. En utflyttning av för riket gemensamma funktioner är däremot tveksam.

Det är också rimligt att huvudstadsregionen är ledande, men inte dominerande inom kulturliv och teknologisk utveckling.

I dag pågår en minskning av varuproduktionen i Stockholms län. Det har ibland vällat farhågor för en obalans på arbetsmarknaden. I det stora hela är detta obefogat. Endast inom vissa högspecialiserade områden kan tillverkningsindustrin konkurrera om arbetskraften i storstadsområdena. Sett till regionen i stort finns ingen anledning att med särskilda medel söka hålla kvar tillverkningsindustri i Storstockholm. Om man skulle söka öka industrins andel i Stockholm skulle detta bl. a. leda till en från andra synpunkter oönskad ökning av regionens totala befolkning och att andra regioner berövas arbetstillfällen. Näringslivet är emellertid inte lika i alla delar av regionen. Det är rimligt att stimulera framväxten av mindre tillverkningsindustri, liksom självfallet även andra typer av företag i glesbygdsområdena.

Omfattande resurser; statliga och kommunala, läggs ner på att bevara en levande skärgård med arbete för skärgårdsbefolkningen året runt. Sjöfartsverket har presenterat en bemanningsplan för lotsplatserna i Stockholms skärgård som i praktiken skulle innebära att Svartklubben och Landsort lades ner och att Sandhamn starkt decimerades. Vi kan inte acceptera att myndigheters handlanden så uppenbart strider mot varandra. I ett interpellationssvar i riksdagen den 19 januari 1987 framhöll kommunikationsministern att en samhällsekonomisk helhetssyn måst anläggas på frågor av denna typ.

Vi har i andra sammanhang framhållit hur viktigt det är att bevara fyra

älvar i Norrland – minst lika viktigt är att bevara elva fyrar längs våra kuster.

Utveckling och ekonomisk tillväxt skapar nya resurser och möjligheter för samhället. I en stagnerad ekonomi däremot sker varje förbättring för en grupp på någon annans bekostnad. En huvuduppgift för den ekonomiska politiken måste därför vara att förbättra förutsättningarna för tillväxt i ekonomin.

I diskussionerna om Stockholmsregionens framtid figurerar många större och kostnadskrävande projekt. Problemet är dock att Stockholmsregionen på senare år inte erhållit tillräckligt den andel av statens investeringar som regionens befolkningsandel skulle motivera. Det kan inte vara orättvist om vi får behålla inte allt, men mera av våra inbetalda skatter genom investeringar i vår landsdel.

Från både regeringen och socialdemokraterna i Stockholms stadshus har det förts fram förslag om straffbeskattning av företag och biltrafik i centrala Stockholm. Vi avvisar bestämt sådana åsikter.

Utskottet säger sig dela uppfattningen att vi skall ha en stark huvudstadsregion. Det hade då varit lämpligt att stödja folktopmotionen A497 som kräver en rad viktiga insatser för att skapa just en stark huvudstadsregion.

Fru talman! Jag yrkar därmed bifall till den nämnda motionen.

I detta anförande instämde Margareta Andrén och Lars Leijonborg (båda fp).

Anf. 17 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Storstockholm växer. Sedan 1980 har invånarantalet ökat med 45 000 människor. På 18 månader flyttade 18 000 människor hit. Dessa siffror skall jämföras med att folkmängden i hela landet ökar med ungefär 16 000 per år.

Samtidigt som Stockholm ökar drar naturligtvis flyttlassen från Norrlands-länen, Värmland och Västmanland. De länen har under senare år förlorat tiotusentals människor. Också från Kalmar, Örebro och Gävleborgs län har utflyttningen varit stor.

Det är brist på arbeten som förorsakar omflyttningen, och det är företagen som till största delen bestämmer vart flyttlassen skall rulla i vårt land. Det är besluten i företagsledningarna som avgör om jobben i en bygd skall försvinna, och kommunerna har ingenting att sätta emot.

Ericssonkoncernen t. ex. bestämmer över 38 000 jobb. Närmare 30 orter i vårt land är beroende av de beslut om produktion och vinstplaceringar som fattas av direktionen hos Ericsson. Både nedläggningar och etableringar bestäms självfallet utifrån företagsekonomiska motiv. Några sociala eller regionalpolitiska hänsyn tar man inte i företagens styrelserum.

Det här är ett orimligt förhållande, menar jag. Regering och riksdag måste skaffa sig styrinstrument som ger möjlighet att anlägga en helhetssyn på både industriutveckling och människors behov.

De människor som tvingas flytta för att få jobb efterfrågar förstas på sina nya bostadsorter bostäder, skolor, daghem, läkarvård och mycket annat. Samhället – kommunen och landstinget – måste givetvis tillgodose de behoven. Så tvingar företagen, i ett andra steg, samhället att bygga ut samma

verksamheter som på den gamla orten blev överflödiga och måste läggas ned.

Ytterligare en aspekt på företagens frihet är att stora städer, som t. ex. Stockholm, tvingas expandera med allt vad det innebär. I planerna för Stockholmsregionen ingår att Stockholm skall bli något slags metropol för det övriga Sverige. "Det som är bra för Stockholm är bra för hela landet", heter det i Skiss 85, som är början till en revidering av regionplanen från 1978. I denna skiss planerar man att Stockholm skall öka med 240 000 människor under en 35-årsperiod. Det innebär ytterligare en kvarts miljon människor i den här storstaden. Dessa människor kommer att flytta från det övriga landet med åtföljande utglesning i deras hemkommuner – självfallet blir det så.

Ett större Stockholm kräver en ny infrastruktur med nya bostäder – genom förtätning eller nyexploatering – med nya vägar, nya fjärrtågsstationer, forskarbyar, flygplats och mycket annat. Antalet bilresor här i staden antas öka med 27 % fram till år 2000. Den ständigt ökande bilismen är det allvarligaste hotet mot vår miljö. Och redan köar i Stockholm 130 000 människor för bostad. Av dem är 70 000 i akut behov av bostad.

Fru talman! Den nya tekniken kommer med all sannolikhet att ytterligare förvärra det totala sysselsättningsläget för landet men också att vidga de regionala klyftorna än mer. Den snabba teknikutvecklingen drabbar nämligen i första hand regioner med en stor andel processindustri. Varje investering i ny teknik betyder en personalreduktion i ett ofta redan trängt läge. Bergslagen och Norrland torde bli de regioner som mest negativt påverkas av den nya teknikens framfart. Högteknologin har stark anknytning till de stora tätorterna där en bred högskolekompetens och kunskap finns. Följden blir en stark koncentration till storstaden och avfolkning av stora delar av landet – detta till följd av den nya teknikutvecklingen. Tillbaka till regionplanekontoret!

I regionplaneskissens s. k. trendalternativ sägs att detta i mångt och mycket leder till en bra utveckling för Stockholm. Jag håller inte med om det. Jag håller inte heller med Bo Wijkmark på regionplanekontoret och näringslivsnämnden i Stockholms län, som säger: "Vi utgår från målet om långsiktig samhällsekonomisk balans. Det ger Stockholmsregionen en strategisk roll för den tillväxt av samhällsekonomi som behövs för att kunna driva en effektiv fördelningspolitik i landet, i regionen och mellan människor i olika förhållanden". Frågan är, tycker jag, snarare om Stockholm tål den här omvandlingen med allt vad den innebär av sociala, ekonomiska och miljömässiga följder. Jag tror inte det. Jag delar inte heller Ylva Annerstedts uppfattning att Stockholm skall vara en motor eller hennes syn på tillväxten.

För att samtidigt med den stora Stockholmsutbyggnaden råda bot på den snedfördelning mellan norra och södra Stockholmsregionen föreslås en satsning på Södertörnskommunerna. Flygplats, teknikcentrum, nya dubbla tågspår för SJ:s höghastighetståg genom bl. a. Grödingebygden, ny sopförbränningsstation i Gladövarn, omfattande kalhyggen och nya industriutbelysningar i nära anslutning till bostäder och friluftsområden – det är vad som föreslås.

Är det så vi vill vi ha det, vi som bor på Södertörn? Är detta priset för den omtalade och efterlängtade upprustningen av Södertörn? Om flygplatsen

lokaliseras till Tullinge kommer tiotusentals människor i Huddinge och Botkyrka att drabbas av miljöstörningar i form av buller och luftföroreningar. Luftfartsverket planerar 305 starter per dag eller en start var tredje minut. Bullermattan kommer att ligga över stora bostadsområden.

Om sopförbränningsstationen blir verklighet kommer samma befolkning att drabbas av luftföroreningar i form av svaveldioxider, kväveoxider och gifter som dioxin, kadmium och bly.

Vid samhällsplanering måste man ta hänsyn till såväl ekologiska som sociala, kulturella och ekonomiska aspekter, menar jag. Det har man inte gjort – sedan må det rättfärdigas med den efterlängttade satsningen på Södertörn; jag tycker att det här är ett för högt pris.

Frågan är också om Stockholm skall tillåtas bli särskilt mycket större. Jag tycker inte att Stockholm skall växa mer. Vilka är det som vill ha en växande Stockholmsregion? Är en sådan utveckling bra för oss som bor här? Är den bra för de människor som man tänker skall flytta hit? Det finns forskning som visar att när städer expanderar över ett visst antal invånare, drar växandet med sig effekter som inte är önskvärda. Brottligheten ökar t. ex. vid ett visst invånarantal, ensamhet och isolering ökar, människor mår psykiskt sämre i stora städer, miljöproblemen blir förvärrade, osv.

Hittills har vi talat bara om ny tillväxt och mer konsumtion. I ett globalt perspektiv växer klyftorna mellan rika och fattiga länder. 800 miljoner människor i världen svälter. Ändå planeras i västvärlden för ännu större skillnader. Det är också den synen som kommer till uttryck i Skiss 85. Fru talman! När skall vi börja tänka annorlunda?

Det behövs ett nytänkande i samhällsplaneringen där inte bara näringslivets ekonomiska intressen får styra, utan där hänsyn tas till att alla människor tillförsäkras en positiv framtid. Man måste därför starkt ifrågasätta en fortsatt utbyggnad av en region som Stockholm, till att bli en storstadsagglomeration, från Uppsala, över Stockholm och ner till Södertälje-Järna, med miljöförstöring och sociala problem som följd. Planerare och politiker borde ta lärdom av befintliga storstadsmetropolers problem och uniformitet; t. ex. Hamburgs. Om Stockholmsregionen tillåts fortsätta att växa skapas stora problem, både för regionen och för hela landet.

En bra regionalpolitik måste verka för ett allsidigt näringsliv och en jämlik utveckling i hela landet.

Regering och riksdag måste skaffa sig de styrinstrument som ger möjlighet att lägga en helhetssyn på både näringslivets utveckling och människors behov.

Med det här, fru talman, ber jag att få yrka bifall till motion A431, där jag står som första namn, och i övrigt till vpk-reservationerna i betänkandet.

Anf. 18 HANS-ERIC ANDERSSON (s):

Fru talman! Jag vill först säga att jag instämmer i väldigt mycket av det Ylva Annerstedt sade. Jag har också under debatten här långa stunder undrat: Får Stockholmsregionen alls finnas?

Jag är litet förvånad över att Inga Lantz, som representerar Stockholmsregionen, framställer livet och möjligheterna här på ett så kolossalt negativt sätt som hon gör. Det är en för mig fullständigt främmande bild hon ger. Jag

hävdar att detta är en ur många synpunkter bra region, även om den har problem och kan bli ännu bättre.

Utskottsbetänkandet ger en viss tröst, utifrån mina utgångspunkter. Utskottet "slår fast att det inte råder några delade meningar om att vårt land skall ha en stark huvudstadsregion", står det. Och litet längre fram kan vi läsa: "I de föreliggande motionerna är man, oavsett de skilda utgångspunkterna, ense om att en god utveckling i Stockholmsregionen är bra för hela landet. Detta är --- en mening som också utskottet delar." Under debattens gång har jag emellanåt, t. ex. under Inga Lantz inlägg, undrat om detta är alldeles sant. Ibland framställs Stockholmsregionen som något slags hydra, som ständigt hotar en bra utveckling i alla andra delar av landet. Några debattörer förefaller tro att bara man hindrar utvecklingen här, löser sig alla regionalpolitiska problem i Sverige. Jag hoppas att inlägg av den sorten varit överdrifter i diskussionens hetta. Jag hoppas att alla delar utskottets mening att "en god utveckling i Stockholmsregionen är bra för hela landet".

Men befolkningsutvecklingen då? I reservation 52 från vpk uttrycks problemet så här:

"De senare årens utveckling i Stockholmsregionen utmärks av en snabbt ökad befolkningstillväxt som till större delen beror på inflyttning. Hand i hand med den allmänna expansionen i denna region går en avfolkning av stora delar av landet i övrigt."

Befolkningstillväxten har intagit en så central roll i debatten att jag anser att en nyansering är nödvändig.

Folkökningen i Stockholms län har de senaste åren legat på ungefär 15 000 personer. Ungefär en tredjedel av denna ökning var *födelseöverskott*. Flyttningsnettot stannade 1985 vid 11 300 och 1986 vid 9 400.

Jag säger inte att detta är några obetydliga tal men vill påminna om att av dessa inflyttare var vardera året 3 500 invandrare. Av den folkökning på 15 000 personer per år som nu påstås avfolka stora delar av vårt land återstår 1985 hälften och 1986 ungefär en tredjedel.

Man skall komma ihåg ytterligare ett par saker. Flyttningssiffrorna anger saldon av mycket större flyttningsströmmar. 1986 flyttade från olika delar av Sverige ungefär 30 000 människor till Storstockholm, men nästan 25 000 människor flyttade från regionen.

Det betyder också att om inflyttarnas antal ökar med ett par tusen och utflyttarnas minskar lika mycket, fördubblas flyttningsnettot. Om å andra sidan inflyttarna minskar ett par tusen i antal och utflyttarna ökar på motsvarande sätt så försvinner flyttningsnettot. Mer dramatiska är inte de här siffrorna.

Jag påstår inte att befolkningstalen är oproblematiska, men jag tycker ändå att det är rimligt att sätta in dem i det rätta sammanhanget.

Om man sedan tittar på vilka inflyttarna är, finner man att många är invandrare som bott ute i landet något eller några år. En invandrapolitik som skapade intresse och en önskan hos invandrarna att bo kvar på de orter som de först flyttat till skulle positivt kunna påverka befolkningsutvecklingen.

En annan grupp är välutbildade unga människor. Det beror på att

utbildningen i Stockholmsregionen är feldimensionerad och underdimensionerad i förhållande till regionens arbetsmarknad. Med ett universitet på Södertörn skulle fler ungdomar skaffa sig en bättre utbildning och kunna fungera bättre på vår arbetsmarknad här. Suget mot Stockholm skulle minska. Bättre utbildning i Stockholmsregionen skulle bidra till minskad inflyttning och bättre regional balans i Sverige.

Även påståendena om att Stockholmsregionen är så överhettad behöver preciseras. Det är *inte* så att det råder någon allmän överhettning i hela regionen. Av betänkandets statistikbilaga framgår bl. a. att det finns en rad kommuner här som har negativt eller inget inflyttningsnetto. Det är också så att många kommuner har mycket stora underskott på arbetsplatser. Det här är en region i svår obalans. Överhettningen är koncentrerad till centrala Stockholm och stråket mot Arlanda.

Det här är inte okänt för utskottet. Man kommenterar problemet så här:

”Vad i övrigt gäller åtgärder mot länets obalansproblem finns det inte skäl att frångå den uppfattning utskottet tidigare har gett till känna, nämligen att det i just detta län måste finnas särskilt goda förutsättningar att överlåta åt de regionala och lokala myndigheterna att klara upp sådana problem.”

Jag anser att utskottets slutsats är felaktig, av flera skäl:

Regionens storstadsfunktion har nämligen mycket stor inverkan på Stockholmsregionen. Departement och myndigheter har starkt koncentrerats till Stockholms innerstad och ett par kommuner omedelbart norr därom. Ingen sektor av näringslivet här är så starkt koncentrerad till en liten del av regionen som den centrala statliga administrationen.

Därtill kommer att Stockholms universitet och andra högskole- och forskningsenheter till största delen ligger norr om centrala Stockholm. Allt inrikes- och utrikesflyg har förlagts till Arlanda. Stora investeringar i vägar och tunnelbanor har gjorts med anledning av exploateringen av Järvafältet. Bl. a. här – mycket som en följd av de stora offentliga investeringarna – data- och elektronikindustrin koncentrerats i och kring Kista.

Andra områden av Stockholmsregionen har blivit eftersatta när det gäller utveckling av näringsliv och arbetsmarknad. Det gäller främst några kommuner söder om stadskärnan som gjorde stora insatser under det stora bostadsbyggandets dagar på 60- och 70-talen.

Det mönster jag har beskrivit får mycket starka ekonomiska och sociala följder. I de gynnade kommunerna blir ekonomin stark. Servicen kan byggas ut till för invånarna låg kostnad. Ekonomiskt starka människor kan etablera sig där, ekonomiskt svaga slås ut. I de missgynnade kommunerna blir ekonomin svag. Kostnaden för utbyggd service blir dyr, samtidigt som behovet av kommunal service här är mycket stort. Ekonomiskt starka människor söker sig till mer gynnade kommuner och deras plats tas av utslagna från andra kommuner.

På så sätt har Stockholm blivit en storstad i obalans. Den inrymmer många problem som också finns ute i landet. Obalansen är ingen statisk företeelse. Den är en pågående process som sorterar människor och leder till en allt svårare segregation. Den berör så många människor – flera hundra tusen – att den måste betraktas som ett nationellt problem.

Den här obalansen har alltså sin rot i den offentliga sektorns organisation i

regionen. Därför är problemet inte av den arten att det kan klaras av endast med insatser från regionala och lokala myndigheter. Ylva Annerstedt var inne på detta med placeringen av flygfält. Frågan om en tredje bana på Arlanda eller ett flygfält i Tullinge är avgörande för den framtida balansen i regionen.

Överhettningen i en liten del av regionen har också skapat något av en psykos hos många företagsledare. Den har lett till att dessa tror att det är ett måste att lokalisera företaget eller strategiska delar av det till denna överhettade regiondel. Det är inte bara företag från olika delar av Storstockholm som dras dit, utan företag från hela Sverige. Överhettningen skadar inte bara regionen, utan hela landet. Även av det skälet är de inre förhållandena i länet en fråga som riksdagen borde ta itu med på stort allvar.

Svensk ekonomi är inte något nollsummespel. De kommuner i regionen som drabbas av obalansen har delvis unika resurser som nu utnyttjas mycket dåligt. Där finns unga människor från olika delar av Sverige, från olika delar av världen som har rötter i olika kulturer. Där finns också vildmark och skärgård och närhet till storstaden. Rätt utnyttjade skulle dessa tillgångar kunna tillföra den svenska samhällsekonomin nya resurser och göra Storstockholm intressantare, framför allt ur ett internationellt perspektiv – som säte för internationella organisationer, som forum för stora internationella konferenser, som mål för internationell turism etc.

Fru talman! Det är synpunkter av detta slag som vi har framfört i motion A458. Jag hoppas att de kommer att beaktas i den utredning om regionalpolitiken som skall komma. Jag tycker inte att vår motion har blivit behandlad på ett tillfredsställande sätt i betänkandet, men jag finner det inte meningsfullt att här ställa något yrkande.

Jag är övertygad om att en effektiv politik för att bryta obalansen i Storstockholm inte står i strid med en framgångsrik regionalpolitik på nationell nivå. Sannolikt förhåller det sig precis tvärtom. Om man inte lyckas bryta de omfattande obalanserna i Stockholms län, minskar också sannolikheten för att nå framgång i svensk regionalpolitik över huvud taget.

I detta anförande instämde Björn Ericson (s).

Anf. 19 INGA LANTZ (vpk) replik:

Fru talman! Det är sant som Hans-Eric Andersson sade, att jag är negativ när det gäller Storstockholmsregionens tillväxt. Jag delar inte den tillväxtfilosofi som både Hans-Eric Andersson och Ylva Annerstedt har gett uttryck för här i kammaren. Jag instämmer inte i tesen att det som är bra för Stockholm är bra för landet i övrigt. Jag tror att det är tvärtom. Tillåter man Stockholm att växa ohämmat, som nu sker, utarmas automatiskt stora delar av vårt land. Det vet vi. Det har omvittnats i andra inlägg i debatten i går.

Jag tror att en ytterligare befolkningsökning i Stockholm skulle vara väldigt dålig för regionen. Det är inte så få människor det handlar om. Om en kvarts miljon människor skall få plats i regionen ställer det stora krav på miljö, kultur och sociala resurser. Att få hit 250 000 människor när 130 000 i dag står i bostadskö vore dåligt. Det vore också dåligt om man tillät biltrafiken här i Stockholmsregionen öka med 27 % fram till år 2000. Jag kan inte förstå hur Hans-Eric Andersson kan plädera för det.

Jag vet att det finns skillnader mellan södra och norra Stockholmsregionen. Skolorna är sämre i södra regionen, där vi bor. Kollektivtrafiken är sämre. Vårdmöjligheterna och de sociala förhållandena är också sämre. Låt oss rätta till snedfördelningen. Men låt oss slippa flygplats, buller och miljöförstöring. Låt oss slippa sopförbränningsstationer som gör att den luft vi andas blir ännu giftigare.

Jag tror att det är viktigt att skaffa styrinstrument som ger oss en regionalpolitik som är bra både för Stockholm och för övriga landet. Det behövs också ett nytänkande i samhällsplaneringen där man inte låter näringslivets krassa ekonomiska tänkande och intressen få styra. Man måste ta hänsyn till människors behov och se till att alla människor får en positiv framtid. Så är det inte nu. Men det ensidiga tänkandet att Stockholm skall växa blir dåligt för Stockholm och för det övriga landet.

Anf. 20 HANS-ERIC ANDERSSON (s) replik:

Fru talman! Inga Lantz har inte lyssnat, om det nu är mitt anförande hon replikerar på. Jag har inte pläderat för någon stor tillväxt i Storstockholm. Jag har däremot försökt nyansera den bild av tillväxtens dimensioner som ofta ges. Det jag är ute efter – och det trodde jag att också Inga Lantz, som även hon bor söder om stan, var ute efter – är bättre balans i regionen, bättre tillvaratagande av regionens resurser med tanke på framtiden i både Stockholm och landet i övrigt.

Inga Lantz uppfattning om konfliktbilden delas inte heller av utskottet – hon menar att Stockholm är ett hot mot Sverige. Det är bra för Storstockholm att utskottet har uttalat att man inte delar den uppfattningen.

Anf. 21 BENGT HARDING OLSON (fp):

Fru talman! Kristianstads län är inte ett län i akut kris. Men länet har regionala problem som – om de inte åtgärdas – kan försätta länet i djup kris. Detta är jag och Börje Nilsson helt överens om.

Regeringen struntar tydligen i min och folkpartiets uppfattning, framförd bl. a. i en synnerligen omfattande Skånemotion, men, vad värre är, struntar man även i vad Börje Nilsson säger.

Folkpartiet har föreslagit att regeringen skall överföra mer pengar till det s. k. länsanslaget för att stimulera näringslivet i länet. Börje Nilsson tycker att det är rätt metod att satsa på länsanslaget, men regeringen har inte överlämnat en enda extra krona till länet. I stället har regeringen missgynnat vårt län genom ett orättvist lågt anslag. Detta är helt stick i stäv mot Börje Nilssons här i riksdagen framförda uppfattning. Klyftan är tydligen enorm mellan regeringen på riksplanet och verksamma socialdemokrater på länsplanet.

Slutsatsen borde vara att samtliga länspolitiker med kraft gemensamt borde gå till offensiv för Kristianstads läns framtid.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 1 (regionalpolitikens allmänna inriktning m. m.)

Först biträdades reservation 3 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh med 35 röster mot 16 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion A431 av Inga Lantz m. fl. 252 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 2 av Elver Jonsson och Sigge Godin med 46 röster mot 33 för reservation 3 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh. 226 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdades reservation 1 av Anders G Högmark m. fl. med 67 röster mot 45 för reservation 2 av Elver Jonsson och Sigge Godin. 193 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 145 röster mot 68 för reservation 1 av Anders G Högmark m. fl. 92 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2 (skattemässiga fördelar för nyckelpersoner vid flyttning till stödområdena A och B)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering – som ställdes mot utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 4 av Anders G Högmark m. fl. anförda motiveringen – bifölls med acklamation.

Mom. 3 (utvecklingsprogram för landsbygden)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* hemställan i reservation 5 av Anders G Högmark m. fl., *dels* hemställan i reservation 6 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 7 av Elver Jonsson och Sigge Godin – godkändes med acklamation.

Mom. 5 (fortsatt omlokalisering av statlig verksamhet m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 8 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 15 (planeringstalen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (tillfälliga stödområden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 26 (ett nytt system med riskgarantilån m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Anders G Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 27 (statliga kreditgarantier)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Elver Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (avskaffande av offertstödet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Elver Jonsson och Sigge Godin – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (nya former av offertstöd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 16 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 33 (villkorad avskrivningsrätt för studielån)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 17 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 18 av Anders G Högmark m. fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 34 (avskaffande av sysselsättningsstödet i stödområde C)

Utskottets hemställan bifölls med 222 röster mot 80 för reservation 19 av Elver Jonsson m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 35 (regionalpolitiskt stöd vid etablering av läkarpraktik)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 21 av Anders G Högmark m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 41 (samlingslokaler i glesbygd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 42 (högsta belopp för avskrivningslån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Elver Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 43 (högsta belopp för IKS-bidrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Elver Jonsson m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (äldre arbetslösas företrädesrätt till IKS)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 25 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 45 (geografisk och branschmässig avgränsning vid nedsättning av socialavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot dels reservation 26 av Anders G

Högmark m. fl., *dels* reservation 27 av Elver Jonsson och Sigge Godin, *dels* reservation 28 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh, *dels* utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion A451 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

Regionalpolitiken

Mom. 53 (anslag till Regionala utvecklingsinsatser m. m.)

Först biträdades reservation 33 av Lars Ulander m. fl. – som ställdes mot motion A451 av Alf Svensson i motsvarande del – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 141 för reservation 33 av Lars Ulander m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Ingrid Andersson (s) anmälde att hon avsett att rösta nej men markerats ha avstått från att rösta.

Ralf Lindström (s) anmälde att han avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 54 (anslagsfördelningen på länsstyrelserna)

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 143 för reservation 34 av Lars Ulander m. fl.

Mom. 57–69 (länsanslagen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 162 röster mot 143 för utskottets hemställan med godkännande av den i reservation 35 av Lars Ulander m. fl. anförda motiveringen.

Mom. 70 (särskilda medel till projektet Laxfond för Vänern)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 17 för reservation 36 av Lars-Ove Hagberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 74 (anslag till Ersättning för nedsättning av socialavgifter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 40 av Lars-Ove Hagberg, *dels* motion A451 av Alf Svensson i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 76 (anslag till Expertgruppen för forskning om regional utveckling)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 43 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Rosa Östh – bifölls med acklamation.

Mom. 78 (anslag till Särskilda regionalpolitiska insatser för infrastrukturutbyggnad m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 161 röster mot 144 för reservation 44 av Lars Ulander m. fl.

Mom. 80 (regionalpolitiska insatser i Norrlands inland)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 17 för reservation 45 av Lars-Ove Hagberg i motsvarande del.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

*Förbud mot handel
med Sydafrika och
Namibia m. m.*

Mom. 84 (regionalpolitiska insatser i Gävleborgs län)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 16 för reservation 45 av Lars-Ove Hagberg i motsvarande del.

Mom. 85 (regionalpolitiska insatser i Bergslagen)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 17 för reservation 47 av Lars-Ove Hagberg. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 86 (regionalpolitiska insatser i Värmlands län)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 49 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 90 (åtgärder i Stockholms län)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion A497 av Ylva Annerstedt m. fl. – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot *dels* den i reservation 51 av Anders G Högmark m. fl. anförda motiveringen, *dels* den i reservation 52 av Lars-Ove Hagberg anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 93 (åtgärdsprogram för Östergötlands län)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 54 av Lars-Ove Hagberg – bifölls med acklamation.

Mom. 94 (miljö- och arbetsmarknadsmässiga konsekvenser för Västsverige vid avveckling av bilindustrin)

Utskottets hemställan bifölls med 287 röster mot 16 för reservation 55 av Lars-Ove Hagberg.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1986/87:20 om förbud mot handel med Sydafrika och Namibia (prop. 1986/87:110) samt svenska företags verksamhet i Sydafrika och Namibia (skr. 1986/87:70).

Förbud mot handel med Sydafrika och Namibia m. m.

Anf. 22 MARGARETHA AF UGGLAS (m):

Fru talman! Utgången av valet bland den vita minoriteten i Sydafrika utgör ett bakslag och en besvikelse för alla dem som inom och utom Sydafrika

verkar för apartheidsystemets avskaffande och en demokratisering av det sydafrikanska samhället. President Botha tycks också tolka valutslaget som ett mandat för en fortsatt rasåtskillnads- och förtryckarpolitik.

Till de få ljusglimterna hör de framgångar som några av de namnkunniga oberoende s. k. utbrytarna vann, liksom bildandet efter valet av den nya kamporganisationen, Institutet för ett demokratiskt alternativ i Sydafrika, under ledning av vita liberaler.

Inför det dystra perspektiv av fortsatt våld och förtryck som nu avtecknar sig i Sydafrika måste det internationella samfundet besinna sitt ansvar. Omvärlden måste ånyo överväga vad som kan göras för att stödja de krafter som inom och utom Sydafrika verkar för en fredlig och demokratisk utveckling.

Om målet är alla ense, ett avskaffande av det avskyvärda apartheidsystemet till förmån för ett demokratiskt Sydafrika där alla människor har lika värde och ges samma demokratiska rättigheter och skyldigheter. Dilemmat är att finna de medel som leder till målet.

Nu som tidigare måste stöd på bred front ges till de krafter som verkar för en demokratisk omvandling, och nu som tidigare måste den internationella opinionen mobiliseras, så att gemensamma internationella åtgärder kan genomföras för att söka förmå den sydafrikanska regimen att röra sig i riktning mot förändring.

De nordiska utrikesministrarna uttalade vid sitt möte den 26 mars att bindande sanktioner beslutade av FN:s säkerhetsråd förblir det mest effektiva medlet att påverka den sydafrikanska regeringen. Och troligen har de alldeles rätt.

Sverige bör därför återuppta sina tidigare intensiva diplomatiska ansträngningar att få till stånd ett sådant beslut i FN:s säkerhetsråd. Det finns en påtaglig risk för att Sverige, som nu genomför en ensidig handelsbojkott, blir så upptaget av att administrera detta beslut att man eftersätter den långt viktigare uppgiften att fortsätta att verka för beslut om sanktioner i FN:s säkerhetsråd.

Vi moderater beklagar att regeringen i mars övergav sin tidigare folkrättsligt grundade handlingslinje och tog ställning för ensidig handelsbojkott. Som vi framför i vår partimotion gör regeringen därmed avsteg från viktiga utrikespolitiska principer, fast etablerade sedan länge.

Den s. k. Undénlinjen, som vissa socialdemokratiska debattörer t. o. m. valt att beskriva som en "statsdogm", innebär att Sverige endast deltar i sanktioner, som är en form av ekonomisk krigföring, när sådana har beslutats eller mycket tydligt rekommenderats av Förenta nationernas säkerhetsråd.

För denna linje fanns det starka skäl när den kom till. Och de skälen har inte förlorat i styrka. Sedan slutet av 1970-talet, när ekonomiska sanktioner från väst, från öst, från nord mot syd har blivit allt populärare i det internationella umgänget, har denna Undénlinje visat sitt stora värde när den gjort det möjligt för Sverige att med högt huvud och med bibehållen respekt för Sveriges värderingar och Sveriges åsikter säga nej till det ena kravet efter det andra på deltagande i olika former av ekonomiska sanktioner.

Men nu har regeringen ändrat ståndpunkt. Hastigt gick det också. Förenta Staternas och Storbritanniens veto i säkerhetsrådet mot bindande sanktioner

var ingen överraskning. Det var väntat och förutsett. Det ingick i kalkylen bakom den svenska utrikeslinjen.

Det oväntade var att den svenska regeringen omedelbart därefter gav upp sin linje och i stället fattade beslut om isolerade åtgärder. Det hela blir inte mindre underligt när regeringen säger att förutsättningarna för att få igenom en resolution om rekommendationer fortfarande finns. Finns förutsättningarna för den linjen fortfarande? Varför fortsatte man då inte på den? Vi var ju tidigare eniga om att det var denna linje som hade de största förutsättningarna att nå framgång och som inte heller skulle orsaka Sverige någon utrikespolitisk skada. Det ligger annat än omsorg om konsekvensen i den utrikespolitiska linjen bakom regeringens agerande.

Fru talman! Utifrån neutralitetspolitiska utgångspunkter har det rätt bred enighet mellan de fyra demokratiska partierna om att avvisa svenskt deltagande i sanktioner mot andra nationer, om sådana inte varit beslutade i FN:s säkerhetsråd. Utrikesutskottet konstaterade våren 1986 sålunda:

"Utskottet har förståelse för att kraven på en handelsbojkott växer sig starkare och välkomnar att allt fler stater beslutat om eller överväger olika åtgärder. Det är emellertid fortfarande utskottets åsikt att ekonomiska sanktioner mot Sydafrika bör vara förenliga med våra åtaganden i GATT och att det endast är FN:s säkerhetsråd som kan häva GATT:s regler. Sverige bör fortsätta verka för att säkerhetsrådet fattar de erforderliga besluten i detta hänseende."

Sverige har, som en liten alliansfri nation, ett alldeles särskilt intresse av att det internationella regelsystemet fungerar i enlighet med folkrätten och FN-stadgan. Detta har också sedan en lång tid tillbaka varit en framträdande linje i svensk utrikespolitik. Därigenom har Sverige bidragit till att de mindre staternas ställning i världen successivt kunnat förstärkas.

Som framgår av propositionen strider den föreslagna lagen mot GATT-avtalet. Sveriges möjligheter att i framtiden återopa GATT-avtalet som skydd för frihandeln och Sveriges intressen skulle genom bifall till propositionens förslag nu avsevärt minska. I propositionen hävdas:

"Just de unika omständigheterna i detta fall gör att det inte finns anledning att förutse någon för Sverige besvärande prejudikatbindning i andra situationer som kan uppkomma i framtiden."

Denna slutsats vilar på den osäkra bedömningen att ingen annan nation gentemot Sverige kommer att hävda att unika omständigheter motiverar svenskt deltagande i andra sanktionsåtgärder.

Fru talman! Utrikespolitiska principer måste hålla också när de utsätts för påfrestningar. Det är när målkonflikter uppkommer som principernas hållfasthet provas. Överger vi då principen, även om vi säger att det är ett unikt undantag, påverkas tilltron till hållfastheten i vår utrikespolitiska linje. Andra kan vilja utnyttja detta undantag till att pressa oss till eftergifter.

Regeringens linje är ändå rakare än folkpartiets, som helt vill omtolka GATT-avtal och folkrätt trots att man bara för ett år sedan stod bakom utrikesutskottets uttalande i frågan. Jag måste fråga utrikesutskottets socialdemokrater om de nu blivit folkpartister med anledning av denna fråga eller om det är propositionens ord som gäller, att en ensidig handelsbojkott, som inte beslutats eller rekommenderats av säkerhetsrådet, bryter mot

GATT-avtalet. Jag anser att klarhet om socialdemokratins inställning på denna punkt är ytterligt väsentlig för trovärdigheten i Sveriges handelspolitiska åtaganden.

Utrikeshandelsministern konstaterade i den handelspolitiska debatten att den handelssanktion som Sverige nu inför är ett klart brott mot GATT-avtalet. Står hon fast vid denna inställning i dag?

Effekten av den svenska handelsbojkotten blir ringa i Sydafrika. Handeln mellan Sverige och Sydafrika är redan begränsad. Under 1986 minskade Sveriges handel med Sydafrika till 0,3 % av den totala exporten och till 0,1 % av hela den svenska importen. För de svenska företagen i Sydafrika skapas emellertid stora problem. Regeringen syns överge övervintringsstrategin men hänskjuter de flesta frågorna till en utredning. Det är möjligt att de svenska och nordiska åtgärderna kan ha en demonstrationseffekt i det internationella samfundet. Men denna eventuella vinst ter sig liten i förhållande till möjligheten att med ett fortsatt bestämt agerande söka åstadkomma rekommendationer i FN:s säkerhetsråd. Detta hade varit den förnuftiga och konsekventa svenska handlingslinjen. Detta hade varit den handlingslinje som stämt överens med och inte försvagat fastheten och konsekvensen i svensk utrikespolitik. Att verka för att apartheidssystemet avskaffas är en moralisk skyldighet för västliga politiker. Men den handelsbojkott som nu i all hast snickrats till leder inte dit. Därför yrkar jag avslag på hemställan i betänkandet med anledning av propositionen.

Fru talman! Sverige måste fortsätta att stödja de demokratiska krafter som inne i Sydafrika verkar för en förändring, och vi måste göra det på ett ännu mera aktivt sätt. I denna politik passar inte de nuvarande svenska visumbestämmelserna. De gör det alltför lätt för Sydafrika att i reciprocitetens namn utestänga svenskar, däribland kyrkliga och fackliga ledare, när de vill besöka Sydafrika.

Svensk Sydafrikapolitik får inte ha den oönskade konsekvensen att vi isolerar oss själva från skeendet och människorna i Sydafrika. Då upphör också alla våra möjligheter att påverka.

Oförsonlighet och rädsla hänger ofta ihop med isolering. Öppenhet och kontakter ger möjlighet till dialog. Sverige måste fortsätta att ha band med de demokratiska krafterna inne i och utanför Sydafrika. Vårt stöd till en demokratisk utveckling i Sydafrika måste öka. Däri ligger kanske vår största möjlighet att bidra till en fredlig omvandling av det sydafrikanska samhället.

Fru talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till de moderata reservationer som är fogade till utrikesutskottets betänkande.

Anf. 23 JAN JENNEHAG (vpk):

Fru talman! Vpk har länge drivit kravet på en total bojkott av Sydafrika. Den internationella situationen har också utvecklats på ett sådant sätt att allt starkare röster har höjts och allt starkare krafter har anslutit sig till denna linje.

Propositionen innebär naturligtvis en skärpning av vår tidigare politik; men den är inte tillräcklig. Det finns naturligtvis moraliska aspekter på detta som vi kan se i relationen förtryckare och förtryckta. Då är frågan vilkas sida vi står på. De flesta säger naturligtvis att de står på de förtrycktas sida. Det är

deras intressen som vi tillvaratar. Margaretha af Ugglas menar att hon står på de förtrycktas sida och att hon gör det på ett sätt som bäst gynnar de förtryckta. Men lyssnar vi på vad representanter för de förtryckta säger stämmer det inte riktigt. Om nu krafter i Sydafrika önskar en totalbojkott, krafter som vi solidariserar oss med, tillkommer det då oss som privilegierade att tala om med vilka medel de skall närma sig sin frigörelse? Nej, naturligtvis inte. Ansluter vi oss till deras strävanden, bör vi också ansluta oss till deras medel för att nå målet. Det är naturligtvis den enda raka linjen och den som snabbast bör ge effekt.

Jag började med att säga att vpk länge drivit det här kravet. I dag har vi andra med oss, t. ex. Alf Svensson. Det är ingen slump att vi hamnat på samma linje. Alf Svenssons motiv är förmodligen litet skiljaktiga från vpk:s, men vi har hamnat i samma slutsats. Här är det helt enkelt fråga om frihet, jämlikhet och broderskap. Jag vill påstå att den frihet, den jämlikhet och det broderskap som Margaretha af Ugglas förespråkar har en del tillägg. Det är en frihet för oss som förtryckare, det är jämlikhet för oss, och det är broderskap för oss. Vi kanske skall ändra parollen och tillfoga ordet lönsamhet för oss, för det är egentligen detta det handlar om. Talet om att det är omöjligt att förena en total bojkott med internationella avtal är naturligtvis ingenting annat än undanflykter. Det är fråga om att ta ställning till vad vi anser är viktigast: Står vi på de förtrycktas eller på förtryckarnas sida?

Det finns många stora och internationellt erkända organisationer som arbetar för frigörelse i Sydafrika. ANC t. ex. har ett brett folkligt stöd i Sydafrika. Det råder inget tvivel om ANC:s linje. Där finns det ingen väg förbi. Vi måste lyssna på vad de som representerar de förtryckta säger och ansluta oss till dem.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk:s reservation 3.

Anf. 24 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Får jag börja med att yrka bifall till utrikesutskottets förslag på samtliga punkter. Därefter vill jag säga till vpk:s representant att ni yrkade avslag på den här propositionen när den lades fram. Nu har ni reserverat er, och jag vet inte mot vad. Det vore i och för sig ganska intressant att få veta var vpk står. Man har reserverat sig på ett helt obegripligt sätt på tre rader mot någonting som vi inte riktigt vet vad det är.

Fru talman! Jag har noterat, när jag lyssnat på Margaretha af Ugglas, att han oavsett hur vi ställer oss i dag till det nu föreliggande regeringsförslaget och utskottsbetänkandet är alla beredda att deklarerat sin avsky för apartheidssystemet. Det är naturligtvis utomordentligt värdefullt att kunna konstatera detta. Jag noterar dessutom att det nu, bortsett från moderaterna, finns en betydande majoritet i Sveriges riksdag för att vidta de åtgärder som regeringens förslag innebär. Socialdemokraterna i utrikesutskottet har inte blivit folkpartister hux flux, eller tvärtom. Det var en utomordentligt konstig fråga Margaretha af Ugglas ställde. Vi har verkligen gjort ansträngningar och lyckats komma överens om att rekommendera en svensk insats i en av vår tids stora ödesfrågor. Kampen mot apartheid är något av det viktigaste vi i svensk politik kan syssla med när vi blickar ut över världen. De grova kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter som apartheidssystemet innebär måste

förkastas och föraktas av oss alla. Sydafrika är det enda land i världen som i sin konstitution har skrivit in brott mot grundläggande mänskliga rättigheter.

Den här debatten kommer egentligen att kretsa kring två frågor. Den ena är: Hur skall man medverka till kampen mot apartheid? Den andra gäller grunderna för svensk utrikespolitik. Från moderat sida söker man hitta en motsättning och säger att det som nu föreslås innebär att vi bryter mot traditionerna i svensk utrikespolitik. Utrikesutskottet konstaterar att vi inte gör det. Vi står fast vid den traditionella svenska utrikespolitiken, som går ut på att sanktioner skall bygga på bindande beslut i Förenta nationernas säkerhetsråd. Vi står fast vid det som i den allmänna debatten kallats Undénlinjen. Men vi betonar att Sydafrika är ett särfall. Det ställningstagande vi från utskottets sida rekommenderar i Sydafrikafrågan innebär att vi tar ställning i ett särfall, där vi fullföljer tidigare fattade riksdagsbeslut.

Vi är medvetna om, säger vi i utskottsbetänkandet, att de svenska sanktioner som nu föreslås naturligtvis inte krossar apartheid. De är en del av en omfattande internationell verksamhet, som måste öka. Det är självklart att vi i alla internationella fora, såväl i Förenta nationerna som i bilaterala överläggningar med andra länder, skall fortsätta försöka få så bred uppslutning som möjligt kring kampen mot apartheid. Land efter land kommer med. Diskussioner förs över hela världen. De konservativa regeringarna avstår från sanktioner, men diskussionen även i dessa länder blir allt intensivare. Vi har anledning att vara ganska förhoppningsfulla när vi betraktar framtiden. Apartheid kommer att krossas. Det kan ta ytterligare några år, men det systemet kommer att försvinna. Allt fler människor, inte minst den yngre generationen, runt om i världen är medvetna om att man måste vidta åtgärder för att krossa apartheid.

Vi är också medvetna om att det kan inträffa att oskyldiga människor drabbas av Syeriges och andra länders handelsblockad. När t. ex. amerikanerna nu förbjudit sydafrikanskt flyg att landa i Förenta Staterna, har det direkt lett till att Cap Verde har förlorat en tredjedel av sina valutainkomster, därför att de har varit förknippade med överflygnings- och landningsavgifter. Det är naturligtvis en utveckling som vi i Sverige inte tycker är särskilt bra. Cap Verde är det land av alla som får störst bistånd per invånare från Sverige. Vi kan tvingas att i vår biståndspolitik beakta det som hänt med hänsyn till de amerikanska sanktionerna.

I kompletteringspropositionen i år till riksdagen säger regeringen att sanktionspolitiken kan leda till arbetslöshet och andra besvärligheter i vårt land och ber om riksdagens fullmakt att få vidta lämpliga åtgärder. Vi utgår från att finansutskottet tillstyrker det förslaget och att regeringen också kommer att vidta de åtgärder som är nödvändiga för att undvika att arbetslösheten drabbar medborgare i olika delar av vårt land.

Vi är vidare medvetna om de svårigheter som kan drabba Sydafrikas grannstater i södra Afrika. Vårt bistånd kan få svårigheter att komma fram. Sydafrikapolitiken måste sålunda kompletteras med andra insatser för att stödja de folk i södra Afrika som kan drabbas av sanktionerna. Vi har i år ökat biståndet i utomordentligt stor utsträckning till Sydafrikas grannar. Det kan bli nödvändigt att fortsätta med detta.

Kampen mot apartheid förs sålunda på olika vägar. Sanktionssystemet är

en av vägarna. Dessutom måste stödet till grannstaterna fullföljas och öka och det internationella samarbetet bli mera intensivt än tidigare för att få så många länder som möjligt att ställa upp.

I flera av ländernas beslut är det undantagsklausuler som försvagar effekten. Det kommer också att vara viktigt för oss att i samtal och bilaterala överläggningar inte minst med de nordiska länderna se till att de undantagen inte blir sådana att effekterna allvarligt försvagas.

Herr talman! Utskottsbetänkandet sysslar också med viseringsbestämmelserna. Det är helt klart att det inte finns något intresse för oss att förhindra att sydafrikaner som deltar i kampen mot apartheid har möjlighet att komma hit. Det kan bli så att vi måste se över viseringsbestämmelserna – och det antyder vi också i utskottsbetänkandet – så att de inte skadar mer än nödvändigt. Allt fler inom Sydafrika vill kämpa mot apartheid, och de bör naturligtvis också ha vårt stöd, inte minst så att de kan komma till oss och delta i samtal och utbildning här.

Det har vittnats om att allt fler människor inom Sydafrika förstår att apartheidssystemet måste försvinna och vill delta i kampen mot det. Därför är naturligtvis utgången av parlamentsvalen en stor besvikelse. På något vis talar detta emot de uppgifter som vi i övrigt har fått. Om förhållandena är sådana är det ytterligt beklagligt.

Herr talman! När jag nu än en gång yrkar bifall till utrikesutskottets förslag gör jag det i den förhoppningen att det steg vi i dag tar i en av mänsklighetens stora ödesfrågor skall leda till framgång. Jag uttalar också den förhoppningen att vi skall ha framgångar i dialogen med de andra länderna, så att kampen mot de grova brott mot mänskliga rättigheter som apartheidssystemet innebär leder till att detta system så snart som möjligt avskaffas.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 25 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Stig Alemyr frågar vad vi menar med vår reservation. Vi menar det jag sade.

Propositionen är en skärpning av Sveriges officiella linje och så till vida en framgång. Men vi vill gå längre än vad som förordas i utskottets skrivning på s. 12. Där sägs: "Utskottet anser att de nu föreslagna åtgärderna på handelsområdet samt de andra inslag i vår Sydafrikapolitik som tidigare beslutats är av rimlig omfattning och styrka – – –"

Att vi, Stig Alemyr, vill gå längre kan vi säga har varit en av drivkrafterna till att regeringen i dag har kommit till den ståndpunkt som framgår av propositionen och utskottsmajoritetens skrivning. Att vpk vill gå längre än socialdemokraterna i den här frågan är mot den bakgrunden inget som ni bör beklaga, tycker jag.

Anf. 26 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja precisera min fråga till utskottets ordförande. Jag undrade om utskottets socialdemokrater hade blivit folkpartister.

I propositionen sägs klart ut att den föreslagna lagen strider mot

GATT-avtalet. Men folkpartiet yrkar i sin partimotion "att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om den aktuella lagens förenlighet" – jag betonar ordet förenlighet – "med GATT-stadgan". Då undrar jag rakt och enkelt: Tillstyrker utskottet propositionen eller folkpartiets yrkande i denna del?

Sedan vill jag säga att jag var glad att höra vad utskottets ordförande hade att säga om viseringsbestämmelserna. Vi kunde i radions morgoneko höra om hur organisationer i Sydafrika som kämpar mot apartheid börjar känna sig alltmer isolerade.

Anf. 27 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Utrikesutskottet tillstyrker de två klämmarna i propositionen, men i ingen av de klämmarna tas det upp någon diskussion om tillämpning av GATT-reglerna. Därför har utskottet valt att inte ta upp den frågan i sitt betänkande. Vi vet att det råder delade meningar här.

Till Jan Jennehag vill jag säga: Vpk vill alltså gå längre än vi vill, men vad är det då ni vill göra utöver det som propositionen föreslår?

Anf. 28 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Nu tycker jag att frågan blev ännu oklarare. Utskottet har väl ändå haft att behandla klämman i folkpartimotionen? Vad tycker då utskottet om den, och vilken är utskottets inställning?

Anser utskottets ordförande att lagen innebär ett brott mot GATT-avtalet, som det står i propositionen, eller att den inte innebär ett sådant brott?

Anf. 29 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Det vi vill står skrivet. Vi vill ha en total bojkott. Jag förstår inte att det kan råda några tveksamheter om innebörden av de orden. Vpk vill rensa ut bland möjligheterna att medge undantag, t. ex.

Anf. 30 STIG ALEMYR (s) replik:

Herr talman! Det sista var mycket intressant. De enda undantag som kommer att vara möjliga gäller fall där oskyldiga människor drabbas. Om apartheidregimens offer skulle lida ännu mer, då är vi beredda att tillstyrka undantag. Det är tydligen vpk inte med på, och det tycker jag är utomordentligt intressant.

Till Margaretha af Ugglas: Jag vill hänvisa till utskottsbetänkandet, där det bl. a. på tre rader står: "Med anledning av yrkande 1 i motion U113 (fp) vill utskottet uttala att det inte ligger i Sveriges intresse att göra en vidsträckt tolkning av GATT:s undantagsregler. Därmed får även detta yrkande anses besvarat."

Andre vice talmannen anmälde att Jan Jennehag och Margaretha af Ugglas anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 31 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Det var val i Sydafrika den 6 maj 1987. Egentligen borde det ha varit ett ganska ointressant val. 12–13 % av landets befolkning hade rätt att delta, och ungefär hälften, 6–7 %, av de vuxna i landet gick till val. Det var en spillra av en folkspillra på en stor, svart kontinent. Egentligen var det bara ett stamval. En liten del av den lilla vita stammen i Sydafrika utsåg sina hövdingar och andliga medicinmän och trollkarlar.

Utgången av ett sådant val borde det väl i Sverige knappast vara värt att offra särskilt mycket trycksvärta på. Men nu var valet i Sydafrika inte ett val för en minoritet utan av en sluten grupp människor som utnämnt sig själva till härskarklass över södra Afrika. Och valet visade att den klassen inte hade någon avsikt att frivilligt lämna sina positioner. Valet visade också att den klassen aldrig fattat innebörden av ordet "demokrati".

Men – kan man undra – har då inte alltid den demokratiska processen tagit lång tid att utveckla? Gäller det inte t. ex. de länder som i dag betraktas som de grundfasta demokratierna? Jo då, herr talman, visst har historiskt sett demokratin vuxit fram under en lång period och rösträtten länge varit förbehållen en liten grupp, en elit. Så var det t. ex. i det brittiska underhuset. Detta var länge en tummelplats för godsägare och rika handelsmän. På samma sätt var rösträtten till andra kammaren, det s. k. folkliga inslaget i vår egen riksdag efter ståndssamhällets avskaffande, begränsat till människor med egna gårdar och höga löner, kanske 5–10 % av den vuxna befolkningen. Visst kan vi också erinra oss den franske politikerns svar till dem som krävde rösträtt för alla, oberoende av om de hade pengar eller inte. Skaffa er förmögenhet! "Enrichiez-vous!", var hans hånfulla svar.

Ändå, herr talman, är det inte en gradskillnad mellan dagens Sydafrika och 1800-talets Sverige. Det är en artskillnad, en klyfta som skiljer och som är djupare än Smålands Skurugata och Amerikas Grand Canyons. I de amerikanska och västeuropeiska samhällena fanns det hela tiden hos eliten en öppenhet för att vidga kretsen av röstberättigade och ta vara på människor med vilja, utbildning och kunskaper. Men hos den vita majoriteten i Sydafrika finns ingen sådan öppenhet. Logiskt sett ger den bara ett svar till de många som den i dag förtrycker: Utbildning, inkomster, kultur och förtroende hos era egna, det är likgiltigt. Vill ni ha inflytande: Byt hudfärg! Byt ras!

Det visar den vita härskarklassens rätta hemmahörighet. Den hör inte hemma i någon demokrati eller i något demokratiskt sammanhang. Den hör hemma i det fascistiska lägret.

Liksom det på 30-talet också i vårt land fanns de som ville förstå och visa sin aktning för de härskande i Tredje riket finns det i dag de som med viss förlåtelse ser på det som händer i Sydafrika. De finner goda kvaliteter även hos de nuvarande härskarna, och de talar om att processen tar sin tid och att man måste ha förståelse för detta. Men herr Botha och hans regering och hantlangare förtjänar samma respekt av oss som Hitler, Göring och Goebbels. De bör betraktas och behandlas av oss på samma sätt som Adolf Eichman betraktades av Raoul Wallenberg.

Det är därför, herr talman, en särdeles ironi när man från kommunistiskt håll med Sydafrika som redskap söker komma åt det judiska Israel.

Det jag har sagt om den sydafrikanska vita majoritetens politiska hemvist får inte ett ögonblick undanskymmas att det också i Sydafrika finns vita som har en helt annan uppfattning – liberaler som sedan länge kämpar en hård kamp mot apartheid och för en förändring. Dessa Sydafrikas liberaler förtjänar vår stora respekt och aktning. Deras situation är ofta svår, och den har inte blivit lättare genom utgången av valet.

Herr talman! Våldet är en mycket dominerande del av livet i Sydafrika. Det är svart våld mot svart. Det blir kanske också, bl. a. som en följd av valresultatet, en växande våg av svart våld mot vit. Men låt oss aldrig glömma att grunden till allt detta våld är de vitas våld mot de svarta, det övervåld som den vita regimen visar mot landets breda majoritet. Jag tänker då inte bara och kanske inte ens främst på det rent fysiska våldet, även om det är fruktansvärt att människor sätts i fängelse, dödas och torteras. Verkningsarna av det psykiska våld som regimen år efter år riktar mot majoriteten av människorna i Sydafrika är synnerligen svåra. Sylvia Vollenhoven, Expressens redaktör i Sydafrika, beskriver detta utmärkt i sina artiklar om livet i Sydafrika. Genom hennes artiklar får vi praktiskt taget dagligen livfulla beskrivningar av det psykiska våldet i Sydafrika och hur det påverkar stora grupper människor.

Herr talman! Kampen i Sydafrika förs med olika medel. De unga svartas kamp blir alltmer våldsamt. Det är inte förvånansvärt, när man ser hur föga framgångsrika alla nationella och internationella ansträngningar är att få till stånd en utveckling till det bättre.

Förnuftets röst talar emellertid klart också i Sydafrika. Jag tänker inte minst på Nelson Mandela, som i sitt fängelse säger: De vita har hemort här i Sydafrika. De är en del av vårt land, och också de skall ha plats här. Det är storslaget av Mandela att kunna uttala sig på det sättet om människor som bär upp en regim som för en politik och behandlar folkmajoriteten på det sätt den gör. När man läste den intervju som Ernst Klein och Sylvia Vollenhoven gjorde med biskop Tutu och pastor Boesak dagen efter valet kunde man inte låta bli att gripas också av storheten i dessa kyrkomäns förmåga att i en svår situation ändå se möjliga vägar framåt och inte omedelbart ropa på mera våld, som kanske skulle kosta mängder av människor deras liv.

Kampen förs inte bara i utan också utanför Sydafrika av organisationer som ANC och SWAPO – när jag talar om Sydafrika inkluderar jag självfallet Namibia. Vi har anledning att ge alla som för kampen ett fullt och helhjärtat stöd. Det gör också den internationella gemenskapen i växande utsträckning. Sanktionsvapnet har kommit att accepteras som ett medel av allt flera länder i västvärlden. Investeringsförbud, som vi själva införde 1979, tillämpas nu av en rad stater inom den Europeiska gemenskapen, av Förenta Staterna och av många andra. Visst kan man säga – och jag tillhör dem som gör det – att det är synd att man inte i säkerhetsrådet har kunnat komma fram till bindande beslut om ekonomiska sanktioner mot Sydafrika där alla de stora länderna, de som bedriver mycket handel och har omfattande ekonomiska förbindelser med Sydafrika, deltar fullt ut. Men jag har ändå en förhoppning, som jag tror är välgrundad, att de länder som har slagit in på vägen mot ett ökat ekonomiskt tryck mot Sydafrika inte kommer att vika från den kursen förrän

de, med de medel de valt, har haft framgång i sitt arbete. Det finns mycket kraft i demokratier när de kommer i gång. Jag kan inte tro annat än att män, om inte en förändring sker i Sydafrika, också i Amerika, Storbritannien och på andra håll i Väst Europa kommer att vidta åtgärder av det slag som vi i dag är inställda på från svensk sida.

Vi måste vara medvetna om att frontstaterna kanske inte på alla sätt har möjlighet att delta i fullständiga sanktioner mot Sydafrika med hänsyn till deras mycket utsatta läge. Vi måste inse att deras stora ekonomiska beroende av Sydafrika kan innebära att vi inte bara måste ge dem ett mycket helhjärtat stöd utan också förstå att de inte på alla punkter kan ställa upp på samma sätt som vi kräver av oss själva och av andra rika länder i västvärlden.

När det gäller Sverige, herr talman, är det självfallet för mig en glädje att vi nu har kommit fram till det beslut som riksdagen i dag med bred majoritet skall fatta. Det är rimligt att jag från mina utgångspunkter erinrar om det beslut om handelsbojkott mot Sydafrika som folkpartiets partistyreelse tog i juni 1986 och den debatt som följde därefter. Det är min övertygelse att folkpartiets beslut har verkningsfullt bidragit till att vi i dag har kommit dit där vi nu står.

Jag tycker också att det är roligt och värdefullt, herr talman, att det i utskottet har gått att få en bred enighet om innehållet i betänkandet, att vi har kunnat sortera ut de skillnader som fanns mellan regeringspartiet och folkpartiet och centern i några frågor. Vi har i varje fall inte poängterat dem utan sett till att det som enade oss blev det som fick komma fram i utskottsbetänkandet.

Det är i den fasta övertygelsen att vi nu gör någonting väsentligt, att vi med det beslut vi fattar i dag ger ett aktigt bidrag till att påskynda apartheidregimens fall som jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde Carl-Johan Wilson, Ingrid Ronne-Björkqvist, Maria Leissner och Anders Castberger (alla fp).

Anf. 32 JAN JENNEHAG (vpk) replik:

Herr talman! Jag lyssnade på Hadar Cars och tyckte att han öppnade sitt anförande både engagerat och klokt. Han placerade regimen i Sydafrika i dess rätta sällskap – tillsammans med världshistoriens största förbrytare mot mänskligheten. Men plötsligt kom stickord mot kommunisterna för att vi är konsekventa i kampen mot rasismen. Skulle vårt engagemang för de förtryckta i Sydafrika bli mindre för att vi protesterar mot rasismen i staten Israel?

Anf. 33 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Förtryckarrégimer finns det gott om i världen – det vet vi. Men trots att sällskapet är så omfattande är vi nog ganska ense i den här kammaren om att Sydafrika intar en särställning. I dag är Sydafrika det enda landet i världen som har hela sin konstitution uppbyggd på ett rastänkande, uppbyggt på en uppfattning att en ras är förmer än en annan.

Jämförelsen med Nazityskland har redan gjorts, och det är den närmaste historiska föregångaren till den rasideologi som finns i Sydafrika.

Rasförtrycket i Sydafrika är minoritetens förtryck av majoriteten, vilket naturligtvis gör att svårigheterna för förtryckarna blir större och större. Vi kan se att utvecklingen obönhörligt går mot ett alltmer omfattande inbördeskrig.

Motsättningarna i Sydafrika är inte på något sätt en intern angelägenhet för Sydafrika. Förtryck är aldrig en intern angelägenhet för något land, utan omvärlden har alltid ett ansvar att ställa upp på de förtrycktas sida. Det faktum att Sydafrika dessutom bygger sitt förtryck på en rasideologi gör omvärldens ansvar så mycket större. Vi har ett gemensamt ansvar att utplåna från världen föreställningar om att raser skulle skilja sig från varandra på det sättet att den ena skulle kunna vara överlägsen den andra.

Det finns ytterligare ett skäl för omvärlden att agera: vi måste begränsa våld och blodsutgjutelse i Sydafrika och södra Afrika i dess helhet.

Det är alldeles uppenbart att apartheidsystemet i Sydafrika är dömt till undergång. Frågan är inte *om* man kommer att få ett majoritetsstyre i Sydafrika – frågan är *när* det kommer att inträffa. Men ju längre det drar ut på tiden, desto mer blodsutgjutelse blir det, desto värre våld blir det och desto större mänskliga tragedier blir det. Ju längre det drar ut på tiden, desto mer lagd i spillror kommer den sydafrikanska ekonomin och infrastrukturen att bli. Också av det skälet har vi ett ansvar att göra vad vi kan för att så mycket som möjligt begränsa den tid det tar att få ett majoritetsstyre i Sydafrika.

Detta är själva grunden för kravet från omvärldens sida på sanktioner mot den sydafrikanska apartheidregimen för att på det sättet medverka till att påskynda utvecklingen. Kravet på sanktioner är alltså i grunden också ett krav på att vi skall försöka medverka till att begränsa våld och förödelse i Sydafrika.

Det är naturligt att huvudlinjen när det gäller att få till stånd sanktioner mot regimen i Sydafrika måste vara att få till stånd ett bindande beslut i FN:s säkerhetsråd. Det har länge varit den svenska linjen och skall förbli. Samtidigt tvingas vi att vara realistiska och konstatera att det för närvarande inte finns några politiska förutsättningar för detta. Sverige har inte varit passivt – vi har inte suttit med armarna i kors. Vi har en tradition att vara något av en spjutspets när det gäller politiken mot Sydafrika. Vi har agerat utefter två linjer.

Vi började med att bygga upp ett humanitärt stöd till befrielseörelserna ANC i Sydafrika och SWAPO i Namibia. Vi gav också stöd till befrielseörelserna i andra delar av södra Afrika, när det var aktuellt, och nu ger vi ett omfattande stöd till frontstaterna.

Litet senare kom sanktionsåtgärder, där vi började med beslutet om investeringsförbud och så småningom har fortsatt med förbud mot tekniköverföring och förbud mot handel med jordbruksprodukter.

Medvetandet om att sanktioner i Sydafrika för närvarande måste ske genom ensidiga beslut har spritt sig till många andra länder. Det var ju också syftet med vårt agerande – vi trodde ju aldrig att de svenska sanktionerna skulle kunna bringa den sydafrikanska regimen på fall, utan vi hoppades på efterföljd. Och efterföljd har Sverige fått – allt fler länder vidtar olika typer av sanktionsåtgärder. Det är en glädjande och positiv utveckling som vi har

all anledning att uppmuntra. Det för närvarande enda möjliga sättet att få till stånd omfattande sanktioner mot Sydafrika är genom ensidiga beslut, tills situationen blir mogen för att få ett FN-beslut.

För svenskt vidkommande blev det hela särskilt intressant, när det visade sig att våra nordiska grannländer Norge och Danmark var beredda att vidta en handelsbojkott mot Sydafrika, som skulle gälla över hela fältet. En hel del av oss här i riksdagen har länge arbetat för att Sverige borde vidta den typen av åtgärder. Nu uppstod den möjligheten att få ett, åtminstone i sina huvuddrag, gemensamt nordiskt handlande där alla de nordiska länderna skulle genomföra en handelsbojkott mot Sydafrika, något som skulle ge det hela betydligt större kraft och eftertryck och även mana till efterföljd.

Tyvärr uppstod en egendomlig debatt kring det här i höstas. Ledande socialdemokrater, inkl. statsministern, gick ut och ifrågasatte starkt om Sverige skulle kunna gå samma väg. Det tornade upp sig en rad argument mot en svensk handelsbojkott mot Sydafrika från detta något oväntade håll. Man hänvisade till GATT, liksom tidigare, man hänvisade till den svenska neutraliteten, den s. k. Undénlinjen, och man gjorde t. o. m. gällande att om Sverige skulle ensidigt besluta om en handelsbojkott så skulle det vara att icke stödja FN.

Det här var en olycklig debatt, för den innebar att Sverige, från att ha varit ett av de ledande länderna när det gällde att öva tryck på Sydafrika, höll på att slå följe med Västtyskland och Storbritannien som broms för utvecklingen. Den svenska linjen, att hävda att det skulle strida mot internationella avtal och mot vaktsläendet kring FN att vidta en ensidig svensk bojkott, innebar i praktiken också en kritik mot de länder, t. ex. Norge och Danmark, som var beredda att gå längre än vi själva.

Vi blev mycket bekymrade över den roll som Sverige under hösten höll på att få i den internationella Sydafrikadebatten, och framför allt från mittenpartiernas sida, centern och folkpartiet, riktades det skarp kritik mot regeringen.

Därför är det mycket glädjande att utvecklingen blev sådan att vi nu har en bred förankring kring detta bojkottbeslut, när också socialdemokraterna samlat sig till att lägga fram ett regeringsförslag. Detta gör att vi nu har en bred förankring i Sveriges riksdag bakom handelsbojkott.

Det stora och beklagliga undantaget är moderata samlingspartiet, som tycks anse att principerna går före engagemanget för att påskynda utvecklingen mot majoritetsstyre i Sydafrika. Det är naturligtvis väldigt bra med principer, men det är också viktigt att man inte låter principfastheten bli en hämsko för våra möjligheter att verka för de utrikespolitiska mål som är angelägna. Realpolitiken är här så viktig att den måste ta över självvalda principer – det är ju vad det är fråga om.

Från centerpartiets sida har vi i en motion tagit upp några delfrågor i samband med den här lagstiftningen. Bl. a. har vi framhållit vikten av att den dispensregel som finns i propositionen inte i praktiken får bli ett kryphål. Riskens finns naturligtvis att man skulle kunna utnyttja denna dispensregel så att det urholkar en del av lagens intentioner. Det tycker vi är viktigt att förhindra, och detta tycker vi också har markerats på ett bra sätt i utskottsbetänkandet.

Den andra praktiska fråga vi tog upp var behovet av att också inkludera sjöfarten i bojkotten mot Sydafrika. Vi ville att den utredning som har tillsatts skulle få titta på även den frågan. Också här har vi fått ett tillfredsställande svar från utskottet.

Därmed kan vi med glädje konstatera att våra önskemål till alla delar är tillgodosedda i det utskottsbetänkande vi nu behandlar, och jag vill därför till slut, herr talman, yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 34 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Pär Granstedt har alldeles rätt i att vi tycker att principer är mycket viktiga. Det är ju just för att hävda människovärdets principer som vi alla vill verka för att avskaffa det avskyvärda apartheidsystemet. Egentligen är det så att hela det internationella samfundets kamp mot apartheid måste vara baserad på folkrätten. Hur skulle vi annars kunna föra kampen med rena vapen och med några utsikter till framgång?

Jag är litet förvånad över att Pär Granstedt, som representerar centerpartiet, som vi tycker ofta har visat ett kraftigt vaktsläende kring neutralitetspolitiken och svenska utrikespolitiska principer, så legärt avfärdar folkrätten, GATT-avtalet och vår uppslutning bakom FN.

Visst försvagas vår FN-linje genom detta ensidiga beslut. Jag har tyvärr det alldeles bestämda intrycket att de svenska diplomatiska ansträngningarna för att få till stånd ett beslut om rekommendationer i FN:s säkerhetsråd har mattats på ett mycket beklagligt sätt, och jag undrar vilka informationer Pär Granstedt har när han säger att det inte längre finns några politiska förutsättningar för ett sådant beslut. Där motsäger han Sveriges utrikesminister, som har förklarat att det fortfarande finns goda förutsättningar att få till stånd ett beslut om rekommendationer i FN:s säkerhetsråd. Jag tycker detta är en mycket mer hoppfull attityd, jag tycker att Sverige skall verka för detta och jag förstår inte Pär Granstedts uppgivenhet i den frågan.

Anf. 35 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Låt mig först säga att jag inte delar Margaretha af Ugglas uppfattning att det här beslutet skulle strida mot folkrätten. Om vi ansåg att beslutet var rättsstridigt skulle vi naturligtvis inte ställa upp på det.

Det är faktiskt så att GATT-avtalet inte innebär något absolut hinder för den här typen av åtgärder. Det blir en tolkningsfråga, och i och för sig kan man göra olika tolkningar, men det går inte att hävda att det skulle vara rättsstridigt eller att det skulle finnas några absoluta hinder. Jag vågar också påstå att det inte kommer att vidtas några rättsliga åtgärder mot Sverige inom ramen för GATT-avtalet på grund av vår bojkott – inte heller mot Danmark och Norge.

Den andra uppfattningen, att detta skulle innebära ett minskat vaktslående om FN, är också mycket egendomlig. FN har inte sagt någonting som skulle hindra oss. FN har ju inte uttalat sig mot ensidiga sanktioner. Om vi gjorde detta i strid med ett FN-uttalande mot ensidiga sanktioner skulle jag förstå Margaretha af Ugglas, men så är inte fallet. Tvärtom finns det otaliga rekommendationer från FN:s generalförsamling som just stöder sanktioner av detta slag.

Mitt tal om politiska förutsättningar för FN-beslut gällde *bindande* sanktioner. Där har vi redan veto från Storbritannien och från USA. Däremot tror jag att det kan finnas möjligheter att så småningom få till stånd ett beslut om rekommendationer, men hur länge vi skall vänta på det är högst oklart.

Jag tror att det är mycket viktigt att vi inte låter de svenska möjligheterna att agera mot Sydafrika bli beroende av vad president Reagan och Mrs Thatcher tycker i den här frågan. Men om vi knyter vårt agerande till möjligheterna att få ett säkerhetsrådsbeslut, är detta detsamma som att överlåta beslutsrätten när det gäller Sveriges agerande i denna fråga till Reagan och Thatcher. Även om det möjligen kan vara mera tilltalande för Margaretha af Ugglas än det är för mig att låta dessa avgöra svensk utrikespolitik, tror jag att en sådan linje vore mycket olycklig.

Anf. 36 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Det viktiga är ju att nå framgång i kampen mot apartheid – på den punkten är Pär Granstedt och jag ense. Ensidiga svenska handelssanktioner lär ha föga effekt på Sydafrika, medan däremot ett beslut om rekommendationer om handelssanktioner i FN:s säkerhetsråd kommer att ha stor effekt på Sydafrika och på det internationella samfundet. Jag tycker att det vore *en stor framgång* för svensk diplomati om vi kunde få ett sådant beslut.

Tyvärr tycker jag att det verkår som om även centerpartiet är på väg att bli folkpartistiskt. Vad är det egentligen som har förändrats på ett år, sedan utrikesutskottet med centerpartiets stöd skrev så här: "Det är emellertid fortfarande utskottets åsikt att ekonomiska sanktioner mot Sydafrika bör vara förenliga med våra åtaganden i GATT och att det endast är FN:s säkerhetsråd som kan häva GATT:s regler"?

Anf. 37 PÄR GRANSTEDT (c) replik:

Herr talman! Låt mig först konstatera att vi är helt ense om värdet av ett beslut i FN:s säkerhetsråd. Jag delar fullständigt Margaretha af Ugglas uppfattning att det vore en stor framgång för bl. a. svensk diplomati om ett sådant kom till stånd. Vi skall självfallet eftersträva detta. Frågan är bara om vi själva skall vara fullständigt handlingsförlamade i avvaktan på att vi kan få igenom ett sådant beslut. Det är såvitt jag förstår på den punkten som skillnaden ligger mellan å ena sidan moderaterna, å andra sidan Sveriges riksdag i övrigt. Vi övriga har kommit fram till att vi inte kan vänta på ett sådant beslut.

Givetvis faller inte apartheidregimen i Sydafrika därför att Sverige vidtar en handelsbojkott, men det intressanta är att fler och fler länder kommer till den slutsatsen att man inte kan vänta på ett beslut i FN:s säkerhetsråd. I stället vidtar de ensidiga sanktioner. Det är den samfälliga effekten av sanktionsbeslut i en lång rad länder, av varierande karaktär och olika långt gående, dock – och det är viktigt att komma ihåg – inkl. USA, vilken innebär en påtryckning på Sydafrika. Ju mer omfattande sanktionerna blir och ju fler länder som deltar, desto bättre. På detta sätt kan vi få till stånd ganska breda påtryckningar mot Sydafrika utan att behöva vänta på ett beslut i säkerhetsrådet, något som kan dröja länge än om vi har otur.

Låt mig till sist bara för den händelse något land anser att det svenska beslutet nu skulle strida mot GATT-bestämmelserna konstatera att det finns en procedur för detta. Om Sverige anklagas, kan en särskild kommission tillsättas för prövning av denna anklagelse. Min gissning, Margaretha af Ugglas, är att ingen kommer att anklaga Sverige och igångsätta en rättslig procedur för att vårt land skulle ha brutit mot GATT-bestämmelserna.

Andre vice talmannen anmälde att Margaretha af Ugglas anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 38 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Nyhetsförmedlingen världen över domineras i dag inte längre av rapporter från våldets Sydafrika. Informationsflödet, om vi undantar den rapportering vi fick i samband med valet till den vita kammaren i början av maj, har i stort utsträckning upphört; inte för att våldet och oroligheterna skulle ha lagt sig, utan på grund av den omfattande presscensur som gör det svårt, för att inte säga omöjligt att rapportera om vad som sker.

Detta leder till att omvärlden och också, vilket är allvarligt, den vita minoriteten i Sydafrika, inte har tillgång till information om vad som sker i de svartas bostadsområden och inom de olika organisationer som kämpar mot systemet. Myndigheterna avgör vad och hur mycket som får ges offentlighet.

Genom våra kontakter har vi dock en relativt god bild av läget och händelseutvecklingen inne i Sydafrika. Våldet och förföljelserna mot apartheidmotståndet har pågått med obruten intensitet i dryga två år, och de fortsätter. Tusentals människor, män och kvinnor, unga och gamla, har arresterats och fängslats. Inslaget av ungdomar och barn har ökat markant och så även tortyren och grymheterna mot dessa. Det finns otaliga och samstämmiga vittnesmål härom. Föräldrar och anhöriga hålls i ovisshet och nekas information om var dessa unga hålls och av vilka skäl de fängslats. Och numera är det också förbjudet att demonstrera och att kräva frigivning av fängslade personer.

Motståndet har tvingats under jorden. Ledarna är fängslade, är gömda eller har flytt utomlands. Demonstrationer och massmöten är förbjudna. Möjligheterna att på fredligt sätt och med fredliga medel samlas och ge utlopp för sitt missnöje och för sina protester är i dag således ytterst begränsade.

Det är inte lätt att i denna tragiska utveckling urskilja några positiva tecken, positiva i den meningen att de snabbt skulle kunna bryta den pågående våldsspiralen och leda utvecklingen in i konstruktiva spår. Regeringens vilja till reformer och förändringar tycks i dag ha stannat av. Kanske fanns den aldrig där över huvud taget.

Valet, i början av maj, där endast de vita röstberättigade fick delta innebär ingen förändring och inte heller någon förhoppning om en snar lösning. Snarare tycks det tvärtom. Dessa röstberättigade utgör 3 miljoner av Sydafrikas totala befolkning, som uppgår till över 30 miljoner. Detta betyder att inte ens en tiondel av landets medborgare var med om att bestämma om den politiska kurs som skall gälla framöver. Den svarta majoriteten, som ju faktiskt är 70 % av landets befolkning, gjorde dock sin röst hörd genom

demonstrationer och strejker som samlade omkring en miljon människor.

Jag tror inte att någon vågar uttala några säkra antaganden och bedömningar om utvecklingen i Sydafrika framöver. Ett är dock säkert. Bitterheten och otåligheten hos de unga svarta är stor, och vägen till målet, dvs. ett demokratiskt Sydafrika med majoritetsstyre, har sannolikt blivit längre och svårare. För varje dag som går, utan något steg i riktning mot apartheidsystemets avskaffande, ökar faran för en upptrappning av konflikten.

Avgörandet ligger i stor utsträckning i den vita minoritetens händer. Den måste inse att en total samhällsomvandling är nödvändig och ofrånkomlig. Likaså måste allt flera inse att man med våld i längden inte kan vidmakthålla det orättfärdiga apartheidsystemet.

Omvärldens agerande i den här situationen är viktigt, både som ett sätt att sätta apartheidregimen under tryck och som ett stöd till apartheidmotståndet. Vi har ett stort ansvar, och det är vår skyldighet att använda oss av de möjligheter som står till buds. Ett beslut av FN:s säkerhetsråd om effektiva sanktioner mot Sydafrika skulle, enligt vår uppfattning, fortfarande kunna utsätta apartheidregimen för sådana påtryckningar att den tvingades genomföra grundläggande förändringar i det rådande samhällssystemet. Påtryckningar, i form av sanktioner och annat, är också den enda väg som står omvärlden till buds.

Regeringens förslag om förbud mot handel med Sydafrika och Namibia innebär ett avsteg från Sveriges traditionella linje i sanktionsfrågor. Men – och detta redovisas klart i propositionen – det är en engångsföreteelse, och det motiveras av apartheidfrågans unika karaktär.

Beslutet har tagits efter lång och noggrann prövning och skall ses i ljuset av den hittills resultatlösa utvecklingen i Förenta nationerna och vår önskan att driva på processen i FN. Vår förhoppning är också att beslutet skall leda till efterföljd i andra länder.

Herr talman! Det är positivt att vi har en bred politisk enighet bakom handelsförbudet. Det stärker vår position och våra möjligheter att påverka andra länder. Det är dock beklagligt att inte alla partier här i riksdagen ansett sig kunna sluta upp bakom regeringsförslaget. Sannolikt kommer de som i dag ställt sig utanför kretsen att i sinom tid ansluta sig. Det har vi sett prov på tidigare.

Ingenstans i världen kränks människors värde och mänskliga rättigheter så som i Sydafrika. Utan respekt för dessa värden och rättigheter finns ingen väg till frihet och rättvisa. Såsom historien har visat otaliga gånger, så kommer dock till slut de demokratiska idealen och respekten för människovärdet att segra. Men kampen kan bli lång, och den kan bli än våldsammare.

Vårt engagemang i Sydafrikafrågan är ett uttryck för att vi är beredda och villiga att leva upp till våra egna ideal och värderingar. Det är därför vår skyldighet att medverka till att apartheidsystemet avskaffas. Det är vårt ansvar att så sker.

Anf. 39 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Jag noterar att statsrådet säger att lagförslaget innebär ett avsteg från svenska utrikespolitiska principer. Det är viktigt att detta sägs, för den fortsatta trovärdigheten i framtida svensk handelspolitik och utrikespolitik.

Moderaternas kritik av regeringens åtgärder har att göra med att regeringen gjorde lappkastet i februari och inte fullföljde den linje som vi tyckte var både strong, riktig och stark, den linje som naturligtvis är den enda linje som får en verklig effekt gentemot apartheidsystemet, dvs. precis vad statsrådet talade om, ett beslut i FN:s säkerhetsråd.

När moderata samlingspartiet informerades om regeringens nya intentioner sade utrikesministern mycket klart att han hade goda förhoppningar om att det skulle vara möjligt att få till stånd ett beslut i FN:s säkerhetsråd om rekommendationer. Om läget var detta, varför gjorde regeringen då denna manöver, detta lappkast, och lade fram detta lagförslag? Det är det som är så förvånande och underligt.

Om regeringen i stället hade valt att fortsätta på den förnuftiga och starka linjen hade ju alla partier stått bakom regeringen i dess agerande. Det är väl inte så, statsrådet, att internationella sanktioner är den enda vägen för det internationella samfundet att påverka? Jag tror att statsrådet i själva verket inte anser det.

Vi har en möjlighet och en skyldighet att på alla sätt vi kan stödja de demokratiska krafterna inne i Sydafrika och utanför Sydafrika. Det är därför som det är så viktigt att tillse att den svenska Sydafrikapolitiken inte leder till att Sverige isolerar sig från människorna och från händelseutvecklingen i Sydafrika.

Jag vill också till sist fråga statsrådet om hennes bedömning i dag är att Sverige på samma intensiva och skickliga sätt som tidigare fortsätter att ta diplomatiska initiativ för att få till stånd ett beslut i FN:s säkerhetsråd.

Anf. 40 HADAR CARS (fp) replik:

Herr talman! Många länder har under senare år, på samma sätt som Sverige tidigare gjort, fattat beslut om sanktioner av olika slag gentemot Sydafrika. Vi var föregångare, både med investeringsförbudet, med sanktionerna mot införsel av jordbruksvaror m. fl. åtgärder. När nu andra länder i växande grad slagit in på samma väg som vi har de fattat sina beslut utan att anse att de därmed bryter mot några internationella förpliktelser. Min uppfattning är den, att också det svenska beslutet i dag står i god överensstämmelse med vad vi har förpliktat oss till internationellt.

Jag vill tillägga, att det vore egendomligt om vi från svensk sida uppmanade andra länder att följa Sveriges exempel, om vi samtidigt konstaterade att vi – genom det beslut vi i dag fattar – bryter mot internationella överenskommelser som vi ingått. Jag är övertygad om att ingen av dem som står bakom utskottets hemställan i dag har någon annan uppfattning.

Anf. 41 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Varför lägger regeringen fram propositionen? frågar Margaretha af Ugglas. Det framgår klart av beskrivningen i propositionen. Vi arbetade intensivt i Förenta nationerna för att få fram ett FN-beslut. En tid såg det också ut att lyckas, men det gick inte. Efter överläggningar med partierna kom alltså regeringen fram till att den skulle lägga fram propositionen och klart uttala, att vi ser det som absolut nödvändigt att också vi på detta

sätt skall visa vår avsky mot apartheidpolitiken i Sydafrika.

För den skull har vi inte, herr talman, givit upp hoppet om Förenta nationerna, utan Sverige fortsätter att arbeta för att få fram en rekommendation. På det sättet kan denna proposition ses som ett av många exempel på olika regeringars agerande mot Sydafrika för att få ett brett internationellt stöd i Förenta nationerna.

Anf. 42 MARGARETHA AF UGGLAS (m) replik:

Herr talman! Det stod ju klart för Sverige och för många andra länder att arbetet för att få till stånd ett beslut i FN:s säkerhetsråd måste ske i två led. Alla visste att västmakterna skulle inlägga sitt veto mot beslut om bindande sanktioner, medan däremot öppenheten för beslut om rekommendationer var stor. Det är så utrikesministern har redovisat det för oss. Jag måste därför återigen konstatera att regeringen frångick den linje som den själv hade valt att följa. Efter det förutsedda vetot i säkerhetsrådet gjorde regeringen alltså ett lappkast och fullföljde inte sin linje att arbeta för rekommendationer.

Om regeringen hade fortsatt på sin stronga linje hade det nu funnits en allmän uppslutning bakom regeringens agerande, och Sverige hade med en helt annan tyngd kunnat fortsätta att verka i FN:s säkerhetsråd för ett beslut om rekommendationer.

Jag ställer återigen frågan: Fortsätter Sverige att med samma diplomatiska intensitet verka för ett sådant beslut i FN:s säkerhetsråd i dag?

Anf. 43 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Margaretha af Ugglas måste ha missuppfattat situationen. Det var inte efter att ha fått klart för sig att det skulle inläggas veto mot bindande sanktioner som regeringen gjorde något s. k. lappkast. Tvärtom hade vi uttömt alla möjligheter att utvärdera möjligheterna för bindande sanktioner, och vi jobbade vidare för att åstadkomma en rekommendation. Även detta misslyckades, och det var då som regeringen drog slutsatser.

Vi är faktiskt, herr talman, lika engagerade som tidigare när det gäller att ta internationella kontakter för att så småningom kunna få fram ett beslut i Förenta nationerna.

Andre vice talmannen anmälde att Margaretha af Ugglas anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 44 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag skall i mitt anförande endast ta upp några praktiska detaljer gällande Sydafrikalagstiftningen. Först vill jag säga att när det gäller de stora principfrågorna instämmer jag helhjärtat i vad Margaretha af Ugglas anför. Jag noterar också med tillfredsställelse att det är Gunnar Hökmark som skall avsluta debatten. En sådan här debatt skall inte avslutas med praktiska detaljer, utan den skall avslutas med de stora principfrågorna. Jag tycker det är synd att Anita Gradin lämnar kammaren, för de här praktiska detaljerna berör faktiskt regeringens fortsatta beslutsfattande.

Regeringen och utskottet är inte omedvetna om att den föreslagna lagstiftningen kan leda till betydande problem för ett mindre antal företag och deras anställda i Sverige.

I propositionen anförts att regeringen för visst fall kan medge undantag från förbud som har meddelats med stöd av lagen. Man säger också att dispensgivningen skall vara restriktiv. Debatten i dag har inte gett ledning i de här frågorna. Föredraganden fastslår också att det är lämpligt att i förordning med tillämpningsföreskrifter närmare ange i vilka fall undantag kan ges.

Sydafrikalagen skall träda i kraft den 1 juli 1987 samtidigt som företagen medges en avvecklingsperiod på tre månader. Förordningen torde inte föreligga före lagens ikraftträdande. Jag befarar också att den inte kommer att föreligga under merparten av avvecklingsperioden. Detta gör vissa företags ställning svår och näst intill ohållbar.

Företagen har skyldigheter gentemot anställda, kunder och fordringsägare etc. Långsiktiga leveransåtgärder eller inköpskontrakt som måste brytas kan utlösa kännbara krav på skadestånd från företag i tredje land. Sådana konsekvenser måste beaktas. Sker det när det gäller dispenser? Om detta vet vi intet.

Avvecklingstiden är förvånansvärt kort. Leveransåtgärderna i internationella kontrakt gäller ofta på årsbasis eller för ännu längre tid. Kommer detta att beaktas vid dispensgivningen? Det hade varit lyckligt om dispens hade kunnat meddelas fram till den 1 januari 1988. Om företagen har garantiåtaganden – vilka bedömningar kommer då i sista hand-regeringen att göra?

När det gäller importen betyder bortfallet av leveranser från Sydafrika litet. Det finns en god och säker marknad för legeringsmetaller. Men utan tillgång till sydafrikansk krommalm kommer problemen att bli betydande för vissa svenska företag. I den norska sanktionslagen har man tagit hänsyn till den norska ferromangan-industrins situation. Kommer regeringen att något underlätta övergångsproblemen genom att ge dispens i sådana fall?

Sammanfattningsvis: Det är väsentligt att förordningen med tillämpningsföreskrifter kommer från trycket snarast möjligt. Lagen blir inte hanterbar för företagen förrän föreskrifterna är klara. I förarbetena till grundlagen poängterades också vikten av att det inte finns någon fördröjning mellan lag, författningar och anvisningar. I den senaste granskningsberättelsen har också andemeningen i KU:s kritik varit att SFS och naturligtvis också tillämpningsföreskrifter skall föreligga i god tid före en lags ikraftträdande.

Det är väsentligt att avvecklingsperioder på tre månader kan förlängas så att övergångar underlättas. Det är också väsentligt att garantiåtaganden under alla omständigheter kan fullföljas. Hur det skall gå till har inte framgått i propositionen eller utskottsbetänkandet.

Dispens skall också kunna medges i det fall där förbudet egentligen inte berör Sydafrika, men får långsiktiga negativa effekter i Sverige.

Att handels- och investeringsförbuden mot Sydafrika blir föremål för regelbunden prövning är också viktigt. Regeringen har tillkallat en parlamentarisk kommitté för att vidare utreda tjänstehandel och handeln mellan svenska dotterföretag i utlandet och Sydafrika och Namibia. Maj-Lis Löw är ordförande i kommittén. Hon har varit här i kammaren i dag, men det är förvånande att hon inte yttrat sig i debatten.

Jag instämmer i yrkandena i de moderata reservationerna. Det vore vidare önskvärt om utrikeshandelsministern – hon har tyvärr gått – något kunde

klarlägga behandlingen av övergångsproblemen. Med hänsyn till utskottsbehandlingen förutsätter jag att riksdagen kommer att anta lagen. En försäkran, eller i alla fall en observation, i departementet att förordningar och tillämpningsföreskrifter publiceras snarast möjligt, minst två veckor före lagens ikraftträdande, vore av stort värde.

Anf. 45 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Apartheidsystemet berör oss på ett särskilt sätt. Det väcker en avsky och ett förakt som många gånger är större än våra reaktioner gentemot diktaturer som faktiskt är ännu mer brutala och totalitära.

Man kan fråga sig varför det är så. Till en del är den frågan oväsentlig. Förtrycket i Sydafrika är i sig självt ett motiv för vårt engagemang och för vårt förakt för dem som bär upp systemet. Det är något sjukt i ett samhällssystem som skiljer ut människor på grund av deras hudfärg. Det är något ondskefullt i ett samhälle som påstår sig vara civiliserat men som i sina fångelser utövar tortyr mot människor som saknar självklara fri- och rättigheter. Minoritetens förtryck av majoriteten är oacceptabel för människor som hyllar demokratin. Ett system som bygger på rasism, och som är en nära parallell till nazismen, saknar gemensam nämnare med det västerländska samhällssystemet på den mest centrala punkten, nämligen respekten för varje individs lika människovärde. Allt detta gör frågan – varför vi berörs kraftigare av förtrycket i Sydafrika än av förtrycket i många andra länder – oväsentlig när det gäller vår uppfattning om Sydafrika. Kanske vi borde se mindre genom fingrarna när det gäller t. ex. den etiopiska diktaturen, men den berör inte vår hållning till apartheidsystemet. Systemet är – oavsett andra regimers brutalitet – förtjänt av vårt förakt.

Likväl är frågan varför apartheidsystemet intar en särställning bland världens diktaturer, och över huvud taget saknar vänner i ett världssamfund där förtrycket tyvärr är vanligare än frihet, viktig att ställa. Frågan varför apartheidsystemet väcker starkare känslor av förakt än andra diktaturer är viktig, därför att den kan ge svar på vad det är vi vill bekämpa. Det svaret har sin betydelse för vilken politik vi bör föra mot Sydafrika och vilken politik vi skall stödja i detta land.

Filosofen Isaiah Berlin berör med filosofens ord denna fråga på ett sätt som ger en viss klarhet. I en föreläsning från 1958 om "två frihetsbegrepp" analyserar han förtryckta minoriteters krav på frihet. Han säger om dessa krav:

"Vad de begär är i många fall helt enkelt erkännande (av sin klass eller nation, eller hudfärg eller folk) som en självständig källa till mänsklig verksamhet, en entitet med egen vilja, en grupp människor som avser att handla som de själva vill (vare sig det som de vill är gott eller legitimt eller inte), och att inte styras, utbildas, vägledas, oavsett hur varsamt det sker, såsom varande inte fullt mänskliga och därför inte fullt fria."

Han fortsätter att tala om detta förtryck med följande ord:

"Det är en despotism, inte därför att det utövar ett större förtryck än ett naket, brutalt, oupplyst tyranni, och inte heller bara därför att det ignorerar det transcendentala förnuft som är förkroppsligat i mig, utan därför att det är en förolämpning av min syn på mig själv som en människa besluten att skapa

sig ett eget liv i enlighet med sina egna syften, och framför allt som berättigad att erkännas som sådan av andra. Ty om jag inte får detta erkännande, kanske jag själv betvivlar mitt eget anspråk på att vara en fullt självständig människa.”

Herr talman! Det som vi ser i Sydafrika är, mot denna bakgrund, inte enbart ett politiskt förtryck, där en minoritet förnekar en majoritet ekonomisk och politisk frihet. Det är inte som en mängd olika individer majoriteten förtrycks. Det är en grupp som förtrycks, där de enskilda människorna inte finns och inte räknas som individer, och avfärdas på grund av sin hudfärg. Apartheidsystemet ifrågasätter och förnekar individernas människovärde. Därmed berör apartheid oss alla: om en människas människovärde kan ifrågasättas, kan alla människors människovärde ifrågasättas. Människovärdet är på det viset odelbart. Det gäller alla. Varje inskränkning av människovärdet är ett hot mot oss alla. Därför går apartheid djupare än det politiska förtrycket som sådant – eftersom det ifrågasätter något som ligger djupare i det västerländska samhället än t. o. m. den politiska friheten, nämligen den politiska frihetens och det västerländska samhällets grundval: respekten för alla människors lika värde.

Herr talman! Detta faktum har sin betydelse för hur vi bör driva svensk Sydafrikapolitik. Det är inte bara dagens politiska förtryck vi skall protestera emot och driva undan. Minst lika viktigt är att vi bidrar till att återupprätta respekten för människovärdet. Det behövs ett internationellt tryck mot det politiska och ekonomiska förtrycket. Men det behövs också en dialog med dem som i Sydafrika inser att apartheid saknar framtid, vare sig de inser det av pragmatiska skäl eller av moraliska. Det är också så som fler människor kan påverkas till förmån för ett avvecklande av apartheid på fredlig väg. Försummar vi den uppgiften, försummar vi också att bidra till en framtid baserad på respekt för mänskliga fri- och rättigheter i Sydafrika.

Herr talman! Genom de åtgärder som regeringen föreslagit och som utskottsmajoriteten nu vill att riksdagen skall lagstifta om underlättar vi inte en utveckling i Sydafrika som stärker respekten för alla människors lika värde. I stället isolerar vi sydafrikanerna från att möta våra samhällsideal. Därmed utlämnas dagens unga sydafrikaner – oavsett hudfärg – till regimens propaganda, till regimens värderingar av människor och till regimens bild av omvärldens reaktioner mot apartheid. Detta stärker inte dem som i Sydafrika vill hävda respekten för människors lika värde. I stället uppnår vi det som andra diktaturregimer vill uppnå med slutna gränser, kontrollerade media, utreseförbud och censur, nämligen en information och en samhällsdebatt på regimens och enbart regimens villkor, utan att blockaden kan antas ha några effekter som försvagar apartheidregimens kontroll över landet.

Herr talman! Det är inte bara möjligheten till information och kontakter från demokratiska länder till Sydafrika som blir lidande. Möjligheten att bevaka och genom internationella medias information sätta vissa gränser för vad den vita minoritetsregimen kan göra mot apartheidmotståndet blir också lidande. Vi ser redan i dag att svenska medborgare – det må vara fackföreningsfolk, biskopar eller journalister – får svårare att resa in i Sydafrika. Elimineringen av handeln och reduceringen av svenska företags närvaro kommer att ytterligare krympa våra möjligheter. Vi ser nu att

villkoren för fristående organisationer för mänskliga rättigheter skärps. Vi hörde i dag på Morgonekot hur detta yttrar sig. Frånvaron av kontakter och stöd blir ett problem för dem som genom att hävda mänskliga fri- och rättigheter i Sydafrika gör sitt arbete för att bekämpa apartheid.

Det borde vara av intresse för oss att sydafrikanska ungdomar, som i sommar tågluffar i Europa, i Sverige kunde möta svenska värderingar och svenska ungdomar. Det borde vara av intresse för oss att normala sydafrikanska medborgare fick den bild av det sydafrikanska systemet som regimen där aldrig kommer att ge, men som de skulle möta i Sverige. Av detta skäl bör en översyn av de svenska viseringsreglerna göras, syftande till att sydafrikanska medborgare skall kunna möta vårt samhälles värderingar och inte enbart vara utlämnade åt den egna regimen information och doktriner. Det är också i detta perspektiv som svensk handel och svenska företag i Sydafrika skall ses. Det är just för att få möjlighet att säkra en demokratisk utveckling som Sverige bör ge ett betydande bistånd till de grupper som i Sydafrika arbetar mot apartheid.

Herr talman! Svensk Sydafrikapolitik saknar tyvärr tidsperspektiv. Vår avsky för dagens system kan ingen tvivla på. Men eftersom vår politik lämnar ytterligt begränsade möjligheter att verka för en förstärkt respekt för alla människors lika värde i Sydafrika, försummar vi framtiden. Det är en betydande moralisk svaghet i den svenska politiken. Det är en moralisk svaghet som är paradoxal, eftersom djupet i vår avsky för apartheid beror på vår egen respekt för människovärdet. Därför vill jag, herr talman, yrka bifall till de moderata reservationerna.

I detta anförande instämde Knut Billing, Görel Bohlin, Margit Gennser och Anita Bråkenhielm (alla m).

Anf. 46 HADAR CARS (fp):

Herr talman! Efter alla teknikaliteter, lagspetsfundigheter och futiliteter som vi fått höra i Sydafrikafrågan från moderater i denna talarstol tycker jag det var välgörande att av Gunnar Hökmark få ett engagerat anförande, fyllt av medkänsla med den förtryckta svarta majoriteten.

Jag kan bara beklaga att han ännu inte kommit så långt att han också kan rösta för en klok Sydafrikapolitik utan i det avseendet står fast vid sitt eget partis ohållbara ståndpunkt.

Anf. 47 GUNNAR HÖKMARK (m):

Herr talman! Jag vill gärna tacka Hadar Cars för hans vänliga ord. Men jag vill också peka på en sak som jag tror är väsentlig. Det är ingen svårighet för mig att stödja de moderata reservationerna, därför att en huvudpoäng i mitt anförande är att det medmänskliga engagemang som vi vill använda till att stödja dem som arbetar mot apartheid i Sydafrika också måste kunna nå fram. Då måste vi hålla vägarna öppna. Vi måste ha ett tryck på Sydafrika, men vi måste säkra våra möjligheter att upprätthålla en dialog med de grupper som verkar för en sund, fredlig och demokratisk utveckling. Det är bara att beklaga att Hadar Cars tyvärr alltför ensidigt tror på sanktionsmöjligheten. Icke förty tackar jag honom för hans vänliga ord.

Mom. 1 och 2 (svensk neutralitetspolitik och Sydafrikabojkott samt lagförslagets förenlighet med GATT)

Utskottets hemställan bifölls med 234 röster mot 66 för reservation 1 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3 (krav på beslut av FN:s säkerhetsråd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Margaretha af Ugglas m. fl. i motsvarande del – bifölls med acklamation.

Mom. 5–9 (undantag från handelsförbudet, m. m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (total bojkott mot Sydafrika)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 18 för reservation 3 av Oswald Söderqvist.

Mom 12 (viseringsregler för sydafrikanska medborgare)

Utskottet hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Margaretha af Ugglas m. fl. – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

6 § Anf. 48 ANDRE VICE TALMANNEN:

För att ge möjlighet till säkrare överblick av måndagens arbetsplenum är det angeläget att de som önskar delta i debatten om näringsutskottets betänkanden om näringspolitiken och energipolitiken snarast möjligt anmäler detta till kammarkansliet.

7 § Föredrogs

lagutskottets betänkande

1986/87:23 om ändring i räntelagen (1975:635) m. m. (prop. 1986/87:72).

Ändring i räntelagen m. m.

Anf. 49 ALLAN EKSTRÖM (m):

Herr talman! Små sår och fattiga föräldrar skall man inte förakta, men det är just det som den socialistiska majoriteten gör i detta utskottsbetänkande.

Enligt 18 kap. 8 § rättegångsbalken utgår i dag ränta på rättegångskostnad med 6 %. I propositionen, som ligger till grund för betänkandet, föreslås att denna otidsenliga fasta räntesats ersätts med den vanliga dröjsmålsräntan. Genom förslaget – som formellt går ut på att orden "ränta efter sex procent" utbyts mot "ränta enligt 6 § räntelagen" – kommer borgenärens olika slag av fordringar gentemot gäldenären att jämsställas; krav på rättegångskostnad skall inte längre sättas i strykclass. Som det är i dag är det med nuvarande

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987.

Ändring i räntelagen
m. m.

ränteläge lönsamt för gäldenären att inte betala borgenären dennes kostnader för rättegången och i stället låta pengarna stå inne exempelvis på bankkonto:

I denna del är alltså propositionen förnuftig. Förslaget löper dock inte hela linan ut. Borgenärens möjlighet att sålunda få gottgörelse för att gäldenären tillgodogör sig avkastningsvärdet på hans kapital blir nämligen beroende av vilken processform som kommer till användning vid domstolen. Handläggs målet som ett ordinärt tvistemål blir den nämnda bestämmelsen i rättegångsbalken tillämplig och alltså därmed den sedvanliga dröjsmålsräntan. Så är däremot inte fallet, om målet handläggs i form av lagsökning eller betalningsföreläggande. I sådant fall utgår ingen som helst ränta på borgenärens krav på rättegångskostnad. Detta följer av bestämmelser i lagsökningslagen. Och i dessa föreslås inte någon ändring. Genom dom i Nytt juridiskt arkiv 1981 s. 1006 har högsta domstolen förklarat att även tvistemål om mindre värden, dvs. mål där tvisteföremålet är mindre än ett halvt basbelopp (FT-mål) skall särbehandlas på samma sätt som mål om betalningsföreläggande och lagsökning.

Någon rättsgrund för att inte behandla alla borgenärer lika finns självfallet inte. Det måste vara helt likgiltigt vilken rättslig kostym som borgenären valt för att få sin rätt domfäst.

Vilket skäl åberopar då utskottsmajoriteten för att avstyrka bifall till de motioner från Bengt Harding Olson och mig, där vi yrkar att alla borgenärer skall behandlas lika av lagen? Jo, man hänvisar till att den påtalade orättvisan är gällande rätt och att rättegångskostnaderna i de diskriminerade fallen "fortfarande är förhållandevis obetydliga".

Borgenärens kostnader i dessa typer av mål kretsar som regel mellan drygt 500 kr. och knappt 900 kr. Det kan ofta ta lång tid – kanske både två och tre år – innan kronofogden lyckas indriva borgenärens fordran. Varför skall en sådan borgenär behöva ge gäldenären en räntefri kredit?

Herr talman! Små sår och fattiga föräldrar skall man inte förakta. I en gemensam borgerlig reservation hävdar vi borgerliga att alla borgenärer skall behandlas lika här. Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I propositionen föreslås till sist att det skall bli möjligt att *jämka* dröjsmålsränta, om gäldenären hamnat i en situation som kan betecknas som social force majeure. Dröjsmålsräntan har ett dubbelt syfte, nämligen att dels utgöra påtryckningsmedel för att förmå gäldenären, betala och dels – vilket jag tidigare påtalat – att utgöra ersättning till borgenären för att gäldenären tillgodogjort sig avkastningsvärdet på hans kapital.

I enlighet härmed kan dröjsmålsräntan från en sida sett sägas innebära, att borgenären blir tillgodosedd utöver den nivå som bestäms enbart av önskemålet att erhålla skälig avkastning på kapitalet. I ett gemensamt yttrande har vi borgerliga hävdad att ordalagen i jämningsbestämmelsen inte hindrar att domstolen fäster vikt vid denna principiella skillnad i konstruktionen av dröjsmålsräntan då den prövar yrkande om nedsättning av räntan.

I ett annat yttrande, som vi moderater är ensamma om, framhåller vi att man från ekonomiska synpunkter kan ställa frågan huruvida det är lämpligt att fortfarande hålla fast vid det allmänna diskontot som utgångspunkt för

räntebestämningen i räntelagen. Vi menar att regeringen skall följa utvecklingen inom området. Vi moderater beklagar slutligen att den hänsyn som sålunda skall tagas till gäldenär som oförskyllt råkat illa ut inte gäller om borgenären är staten och kravet avser offentliga utskylder.

Rättsgrundsatsen om allas likhet inför lagen är följaktligen på vanligt sätt försedd med förbehåll. Jag ber att, herr talman, ännu en gång få yrka bifall till den gemensamma borgerliga reservationen.

Anf. 50 STIG GUSTAFSSON (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 1986/87:23 behandlas en proposition om ändringar i räntelagen. Propositionen innebär att det i lagen skall föras in en möjlighet att jämka en dröjsmålsränta, om gäldenär på grund av sjukdom, arbetslöshet eller liknande omständigheter inte har kunnat betala sina skulder i rätt tid och om det skulle med hänsyn därtill vara oskäligt med full ränta. Vidare föreslås att reglerna i rättegångsbalken om ränta på rättegångskostnader skall anpassas till räntelagens regler. Detta innebär att räntesatsen ändras i enlighet härmed.

Detta är det huvudsakliga innehållet i propositionen.

Lagutskottet hemställer att riksdagen antar det förslag som framlagts i propositionen, och jag vill redan här yrka bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Till utskottets betänkande har fogats en reservation från m, fp och c. Som vi redan hört från reservanternas talesman, vill dessa att ränta på rättegångskostnader även skall utgå i de s. k. småmålen och i mål enligt lagsökningslagen och handräckningslagen. Man säger i reservationen att det från praktisk synpunkt är väsentligt att dessa processformer inte missgynnas.

Reservanterna säger vidare att den regel som innebär att en borgenär inte får full täckning för sina kostnader kan leda till att han i stället väljer en annan och processekonomiskt sett mera olämplig ordning.

Herr talman! Det kan konstateras att kostnaderna i dessa mål uppgår till måttliga belopp och att den ränta som blir aktuell är mycket blygsam. Rättegångskostnaderna i mål som exempelvis handläggs enligt småmålslagen får ju inte avse annat än vissa schematiska kostnader för rådgivning enligt rättshjälpslagen, en ansökningsavgift som för närvarande är 250 kr. och några andra mindre poster.

I rättspraxis har den bestämmelsen getts innebörden att det inte skall utgå ränta på sådana rättegångskostnader. Även i mål om lagsökning, betalningsföreläggande eller handräckning vid tingsrätt utgår ersättningen med vissa schablonbelopp.

Beloppen är som sagt låga. Normalt uppgår ersättningen till ett belopp på mellan 500 och 700 kr., så gott som aldrig över 1 000 kr. Rantan på rättegångskostnaderna uppgår i sin tur i regel endast till några tiotal kronor.

Eftersom rättegångskostnaderna är förhållandevis obetydliga i de här målen och det ekonomiska värdet av en rätt att erhålla ränta på kostnaderna är mycket blygsamt, avstyrker utskottet bifall till de motioner som väckts i frågan. Man bör också beakta de olägenheter som skulle uppstå av det betydande merarbete som en ändring enligt motionärernas förslag skulle komma att medföra för de dömande och verkställande myndigheterna.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

Herr talman! Med det anförda yrkar jag avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

Om det svenska kärnvapenprogrammet på 1960-talet

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (ränta på rättegångskostnad i lagsökningsmål m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 134 för reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Kammaren beslöt att ärendehandlingen skulle fortsättas vid nästa arbetsplenum.

8 § Anf. 51 ANDRE VICE TALMANNEN:

Vid måndagens arbetsplenum, som påbörjas kl. 12.00, kommer näringsutskottets betänkande 30 som gäller näringspolitik samt näringsutskottets betänkande 31 som gäller tjänstesektorn att tas upp först av två gånger bordlagda ärenden. Den anmälda taletiden i dessa ärenden är knappt tre timmar.

9 § På förslag av andre vice talmannen beslöt kammaren kl. 13.52 att ajournera förhandlingarna till kl. 14.00, då dagens frågestund skulle börja.

10 § Förhandlingarna återupptogs kl. 14.00 under ledning av andre vice talmannen.

11 § Svar på fråga 1986/87:575 om det svenska kärnvapenprogrammet på 1960-talet

Anf. 52 Försvarsminister ROINE CARLSSON:

Herr talman! Pär Granstedt har frågat mig om regeringen är beredd att tillsätta en fristående utredning av frågorna kring det svenska kärnvapenprogrammet på 1960-talet. Bakgrunden är den rapport om svensk kärnvapenforskning som har utarbetats inom försvarsdepartementet.

Som framgår av rapporten var FOA:s forskning då som nu inriktad på skydd mot kärnvapen samt verkan och stridsteknisk användning av sådana vapen, dvs. hotbildsunderlag. På regeringens och överbefälhavarens uppdrag utförde och deltog FOA vidare i studier och utredningar, som syftade till att ta fram ett underlag för ställningstagande i den då så viktiga och kontroversiella frågan om svenska kärnvapen. Dessa studier och FOA:s skyddsforskning utgjorde enligt utredarens bedömning inte något kärnvapenprogram. Jag delar den uppfattningen.

Den kritik som i ett par tidningsartiklar har riktats mot rapporten avser främst bedömningen av den forskning som bedrevs vid FOA och riksdagens vetenskap om denna forskning, inte faktaunderlaget. Någon ytterligare utredning av frågan behövs därför inte enligt min mening.

Anf. 53 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Jag tackar för svaret på min fråga. För ungefär två år sedan aktualiserades frågan om Sverige hade bedrivit någon kärnvapenforskning. Tidningen Ny Teknik hävdade att en sådan forskning hade förekommit ända fram till 1972.

Då, för två år sedan, tog jag upp denna fråga i riksdagen och krävde bl. a. en opartisk utredning. Tyvärr fick jag inte gehör för detta krav, utan en person inom försvarsdepartementet fick göra denna utredning. Den har nu offentliggjorts.

Betydande kritik har riktats mot utredningen. Det har ifrågasatts om den verkligen ger en riktig bild av hurvida vi hade ett kärnväpnprogram på 1960-talet eller inte. Det är bakgrunden till att jag har ställt denna fråga.

Detta kan nu synas vara historia och inte så väldigt relevant för vår aktuella säkerhetspolitik. Men det är en fråga av mycket stor principiell räckvidd. Det fattades ett klart riksdagsbeslut om att kärnvapenforskning inte skulle bedrivas. Har sådan forskning ändå skett är det allvarligt. Därför är det viktigt att vi får frågan klarlagd på ett sätt som väcker ett absolut förtroende och som inte behöver ifrågasättas.

Statsrådet använder litet *glidande formuleringar* om den kritik som har riktats mot denna utredning. Han talar om "ett par tidningsartiklar" och döljer därmed det faktum att det är forskare på området som har kritiserat den avgivna rapporten. Han säger vidare att kritiken gäller "bedömningen" och inte "faktaunderlaget".

Vad man från forskarhåll har kritiserat är att redovisningen är ofullständig, dvs. att det råder brist på fakta. Viktiga delar är hemligstämplade, varför man på den grunden inte kan få en riktig bild av det hela.

Min fråga är slutligen: Vad är regeringen beredd att göra för att undanröja alla misstankar om att Sverige har bedrivit kärnvapenforskning på 1960-talet?

Överläggningen var härmed avslutad.

12 § Svar på fråga 1986/87:593 om tolkningen av vissa regler om diplomatiska och konsulära förbindelser

Anf. 54 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Hugo Hegeland har frågat mig om regeringen har börjat tillämpa en ny praxis vid tolkningen av de regler som enligt Wienkonventionerna om diplomatiska och konsulära förbindelser gäller för Sveriges förhandsgodkännande av personer verksamma vid beskickningar och konsulat i vårt land.

Enligt Wienkonventionerna kan förhandsgodkännande krävas endast för

beskicknings- och konsulatchefer samt för militär-, marin- och flygattachéer. I övrigt äger den sändande staten rätt att fritt utse medlemmar av beskicknings- och konsulatpersonal. Den praxis regeringen tillämpar i enlighet med dessa konventioner har inte förändrats. Svaret på frågan är alltså nej.

Anf. 55. HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret. Det föranleder givetvis en följdfråga, även om chanserna är minimala att folket på läktaren skall få se en minister svara på en följdfråga. Men man vet ju aldrig.

Tillämpningen av praxis i detta sammanhang är ytterligt otillfredsställande. Enligt min mening – och den är jag långtifrån ensam om – håller Sverige på att bli en uppsamlingsplats för diplomater, som har utvisats från andra länder på grund av spionage eller som har lämnat andra länder därför att de har avslöjats med spionage. Efter en tid dyker de upp i Sverige. Alla är inte beskickningschefer eller generalkonsuler, även om vi har också sådana.

Regeringen har väl alltid rätt att uttala sig om huruvida en person som skall börja vid en ambassad eller ett konsulat i Sverige är önskvärd. Det är ett riktigt konstaterande att den sändande staten har rätt att fritt utse medlemmar av beskicknings- och konsulatpersonal. Men om säpo avstyrker – det hände ju nyligen att säpo avstyrkte godkännande av en diplomats vistelse i Sverige – har väl regeringen fortfarande möjlighet att förklara att personen i fråga inte är önskvärd. Det är inte detsamma som att man avvisar personen. Det vore ett sätt att minska antalet sådana diplomater i vårt land som av andra länder har avslöjats såsom spioner.

Anf. 56 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Jag skall överraska herr Hegeland och läktarpubliken genom att lämna ett svar.

Regeringen har givetvis möjlighet att förklara en person icke önskvärd. Ett sådant beslut måste dock alltid grundas på ett yttrande från den behöriga myndigheten. Herr Hegeland nämnde själv myndigheten vid namn. I det fall som inträffade den 16 maj och som herr Hegeland åberopar i sin fråga har den behöriga myndigheten avgivit ett yttrande. Då reste man ingen som helst invändning mot att vederbörande fick komma in i Sverige.

Anf. 57 HUGO HEGELAND (m):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för detta svar. Jag gläder mig särskilt åt att utrikesministern var generös nog att replikera. Ofta urartar dessa frågestunder bara till att bli uppläsningssaftnar. Statsrådet läser upp sitt svar och sedan går man till nästa fråga.

Det var mycket upplysande att få höra att myndigheten inte tidigare har ställt sig avvisande och att regeringen därför på ett korrekt sätt har behandlat det ärende som vi båda tänker på. Som alla vet skall man undvika att nämna namn i en känslig fråga. Min förhoppning är att utrikesministern kommer att vara mycket vaksam i fortsättningen när det gäller att godkänna vistelse i Sverige för diplomater som har utvisats från andra länder.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 58 Utrikesminister STEN ANDERSSON:

Herr talman! Gunnel Jonäng har frågat mig om det finns anledning för Sverige att vidta någon form av exportkontroll av ämnen som kan ingå i kemiska vapen.

Regeringen har sedan flera år följt utvecklingen vad beträffar sådana kemiska substanser som förutom att de har en civil användning också kan användas för tillverkning av kemiska vapen. Inte minst de oroande FN-rapporterna om användning av kemiska vapen i kriget mellan Iran och Irak har föranlett detta. Det har under denna översyn konstaterats att Sveriges produktion av och handel med dessa substanser är mycket liten, näst intill obefintlig.

Under den senaste tiden har ett antal länder vidtagit åtgärder för att kontrollera handeln med ett begränsat antal kemiska substanser som kan anses vara av särskild betydelse för eventuell tillverkning av kemiska vapen. En följd av kontrollåtgärderna kan bli att de traditionella handelsmönstren för dessa substanser riskerar att ändras. I denna situation är det av vikt att noga kartlägga de eventuella effekter detta kan få för Sveriges del.

Kommerskollegium har därför fått i uppdrag att göra en kartläggning av handeln med kemiska substanser.

Då resultatet av denna kartläggning föreligger avser regeringen göra en samlad bedömning av behovet av eventuella åtgärder.

Som bekant pågår, under svenskt ordförandeskap, förhandlingar i nedrustningskonferensen i Genève om en konvention om ett fullständigt förbud mot kemiska vapen. En sådan konvention, som regeringen hoppas skall föreligga inom en inte alltför avlägsen framtid, förväntas innehålla bestämmelser som tillgodoser kravet på någon form av exportkontroll av de aktuella substanserna.

Anf. 59 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag tackar utrikesministern för svaret på min fråga.

Det är inte så många dagar sedan det rapporterades att inte bara Irak utan även Iran använder kemiska vapen i kriget dem emellan.

Jag tror inte att utrikesministern och jag har några meningsskiljaktigheter när det gäller synen på kemiska vapen. De är ett brott mot folkrätten. Vi har dessutom gemensamma förhoppningar om att en konvention om förbud mot kemiska vapen skall kunna förhandlas fram, kanske redan nästa år.

Inom ramen för CD-förhandlingarna i Genève diskuteras frågan om kemiska ämnen som kan utnyttjas både civilt och militärt, liksom frågan om exportkontroll.

Sverige har ju inga kemiska vapen och tillverkar inga sådana. Vi har dessutom, som utrikesministern säger, en obetydlig handel med kemiska substanser som kan utnyttjas för både civilt och militärt bruk.

Det är naturligtvis mot bakgrund av de oegentligheter som förekommit inom svensk vapenexport som jag ställt frågan. Det finns naturligtvis risker att Sverige kan utnyttjas som transitland och att på det viset kemiska

*Om omhändertagande
av avfall innehållande
lösningsmedel*

substanser för civilt bruk skulle kunna komma till användning för militärt bruk i andra länder. Det är därför nödvändigt, anser jag, att Sverige har en sådan kontroll att detta kan förhindras.

Flera länder har infört exportrestriktioner för utgångsmaterial vid tillverkning av kemiska stridsmedel. De är främst riktade mot Irak. Om de är tillräckliga nu, när uppenbarligen även Iran använder kemiska vapen, är ju en intressant fråga i sig.

Jag är nöjd med svaret. Det är bra att frågan utreds för Sveriges del och att vi ser till att vi inte blir mellanhand i handeln med kemiska ämnen som kan utnyttjas militärt. Jag utgår också från att vi efter kartläggningen får en gemensam diskussion i nedrustningsdelegationen om denna fråga.

Tack för det positiva svaret.

Överläggningen var härmed avslutad.

14 § Svar på fråga 1986/87:582 om omhändertagande av avfall innehållande lösningsmedel

Anf. 60 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Birthe Sörestedt har frågat mig om jag är beredd att medverka till en sådan precisering av lagstiftningen att putsdukar, trassel och trasor som innehåller lösningsmedel, färg, lack, olja och lim omfattas av begreppet miljöfarligt avfall och därmed kan tas om hand på ett ur miljösynpunkt tillfredsställande sätt.

I förordningen (1985:842) om miljöfarligt avfall anges de avfallslag som hänförs till miljöfarligt avfall. Förordningens huvudgrupper av miljöfarligt avfall kompletteras med en vägledande förteckning som utarbetats av naturvårdsverket. Denna förteckning är inte en uppräkningslista av allt som är miljöfarligt avfall utan exempel på avfall som omfattas av förordningen. I en sådan förteckning kan inte alla produkter tas upp som förorenats och därigenom blivit att betrakta som miljöfarligt avfall. I tveksamma fall får bedömningar göras om huruvida avfallet kan ge skador eller innebära fara eller risk för människor och miljö.

Som exempel på miljöfarligt avfall i naturvårdsverkets förteckning nämns bl. a. trassel och trasor som innehåller ej uthärdad färg, lack eller lim. Undantag görs endast när avfallet är bundet till materialet och inte kan utlakas eller avrinna. För oljeavfall gäller undantag om oljeinnehållet är ringa och risken för avrinning av olja är liten.

Det är omöjligt att i en förordning exakt ange var gränsen går för när trasorna blir miljöfarligt avfall. Dessa bedömningar måste i tveksamma fall göras av avfallsproducenten och tillsynsmyndigheten med hänsyn till riskerna för människor eller miljö. Jag vill emellertid slå fast att nuvarande regler enligt vad jag nyss redovisat ger de ansvariga tillsynsmyndigheterna möjlighet och skyldighet att ingripa. Jag förväntar mig att så sker.

Anf. 61 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret.

Jag hade hoppats på ett löfte om en mer preciserad lagstiftning eller ett löfte om att ansvariga myndigheter kommer att ingripa. Det rör sig nämligen om stora mängder lösningsmedel och om stora mängder avfall av det här slaget. Det är väl ingen som riktigt vet hur mycket det är och vart det slutligen tar vägen. Inom den grafiska branschen har det gjorts vissa beräkningar, som visar att vart och ett av de 100 största tryckerierna producerar ca 300 kg våta färg- och lösningsmedelsbemängda putsdukar per vecka, vilket skulle bli ca 1 500 ton per år. Mängden lösningsmedelhaltigt avfall är sannolikt större. Även mindre tryckerier och annan industri har samma behov av rengöring.

Reglerna måste vara klara och entydiga, om detta avfall skall omhändertas och behandlas på ett från miljösynpunkt godtagbart sätt. Att endast ta hand om de trasor som innehåller stora mängder avfall eller är så våta att de droppar skulle innebära att färgrester och lösningsmedel hamnar i naturen. En normalanvänd trasa innehåller ca 60 % miljöfarligt avfall i form av kemikalier och tungmetaller. Allt arbete med lösningsmedel innebär en hälsofara. Att minimera riskerna såväl i arbetsmiljön som i den yttre miljön är en nödvändighet.

Personal som hanterar trasorna skall i minsta möjliga mån utsättas för lösningsmedel, och så få trasor som möjligt skall hamna i de vanliga soporna.

Det finns i dag teknik för att omhänderta och transportera lösningsmedelsbemängda trasor i ett helt slutet system utan läckage av lösningsmedel till omgivningen. Likaså finns det teknik för återvinning av avfallsprodukter. Förutsättningar finns för att lösa detta miljöproblem, men resurser och stöd måste till för att allt avfall skall ta den rätta vägen.

Jag undrar om miljöministern tänker vidta åtgärder för att det skall bli en större återvinning.

Anf. 62 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag avsåg att med svaret klargöra problemet i denna kammare, och något mera auktoritativt ställa finns det ju inte. Den nuvarande lagstiftningen ger tillsynsmyndigheterna både rätt och skyldighet att ingripa. Detta skall ske enligt miljöskyddslagen, och kommunerna har ett ansvar på avfallshanteringsområdet.

Man bör alltså efter mitt uttalande här i kammaren ha fullständigt klart för sig att det inte är lagen som brister utan möjligen sättet att tillämpa den ute i kommunerna och på annat håll där det föreligger ett ansvar. Vi måste alla hjälpas åt för att se till att hanteringen sker på rätt sätt. Jag vill tillägga att landshövding Sven Heurgren den 1 september i år kommer att redovisa sin utredning om miljöskyddets organisation och om hur miljöskyddet skall kunna förstärkas för att det skall bli en effektivare miljövard, bl. a. i kommunerna.

Anf. 63 BIRTHE SÖRESTEDT (s):

Herr talman! Det är inte tillfredsställande som det är i dag. Jag hoppas verkligen att det blir en bättre information om och bättre kontroll av hanteringen av detta avfall. Som det nu är vet vi inte vart en del avfall tar vägen.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

*Om åtgärder mot
skogsdöden i Skåne.*

Anf. 64 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:
Herr talman! Att det är nödvändigt att se till att det blir så är vi helt överens om.

Överläggningen var härmed avslutad.

15 § Svar på fråga 1986/87:583 om åtgärder mot skogsdöden i Skåne

Anf. 65 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Siw Persson har frågat mig om jag avser att omgående vidta ytterligare åtgärder för kalkning och gödsling av de mest utsatta skogarna i Skåne.

Siw Persson ställde nyligen en liknande fråga till mig angående kalkning och gödsling av Allerumsskogen i Skåne. Jag redogjorde då för vad som nu gäller beträffande kalkning och gödsling av skogsmark samt om den forsknings- och försöksverksamhet som ännu pågår i bl. a. Skåne. Av Siw Perssons senaste fråga framgår inte vad som ytterligare har hänt och som aktualiserar omedelbara åtgärder för skogarna i Skåne. Jag hänvisar därför till det frågesvar som jag lämnade i riksdagen i början av maj. Därutöver får jag framhålla följande:

Jag vill understryka att regeringen ser med yttersta allvar på de omfattande skogsskador som konstaterats i sydvästra Sverige, särskilt i Skåne och Bohuslän. Alla ansträngningar kommer att vidtas för att reparera redan uppkomna skador och förhindra att de förvärras. Den försöksverksamhet och den utvärdering av programmet mot luftföroreningar och försurning som nu pågår syftar till att skapa bästa möjliga underlag för att vi skall kunna välja de mest effektiva metoderna för det fortsatta arbetet.

Jag vill, herr talman, avslutningsvis framhålla att det viktigaste självfallet är att angripa källorna till skadorna:

Anf. 66 SIW PERSSON (fp):

Herr talman! Tack för svaret.

Det är riktigt att jag för några veckor sedan ställde en fråga till miljöministern rörande Allerumsskogen i Skåne, som är på väg att dö ut på grund av försurningen. Frågan ställde jag därför att naturvårdsverket hade sagt nej till bidrag till kalkning av skogen med motiveringen att man för dåligt känner kalkningens effekter. Miljöministerns svar var också nej till utökad försöksverksamhet.

Nu har det kommit ytterligare rapporter, bl. a. från naturvårdsenheten i Malmöhus län, om hur illa ställt det är med särskilt bokskogarna i Skåne. Värst i hela landet är faktiskt skogs- och markskadorna i västra Skåne.

Det sydsvenska landskapet genomgår i dag en dramatisk förändring. En produktionsminskning i det svenska skogsbruket kan föra med sig samhälls-ekonomiska förluster på ett par miljarder. Det handlar alltså inte bara om vår livsmiljö utan också om vår samhällsekonomi.

Det behöver vidtas många olika åtgärder mot försurning och skogsdöd. Vi är överens om att den viktigaste åtgärden är att angripa källorna till

skadorna. Jag har i min fråga pekat på en möjlighet som en liten del i sammanhanget, nämligen kalkning och gödsling i olika försöksområden. Det måste ske i större skala och inte som nu i små områden.

Jag är väl medveten om att markkalkning inte bör ske i stor skala innan ekologiska och markkemiska effekter är tillfredsställande kartlagda. Vad jag vill är att berörda myndigheter är positiva till kalkning och gödsling inom mindre skogsområden i de mest utsatta delarna av Skåne. Därigenom får man ett bredare underlag för vidare åtgärder. Jag förstår inte varför det skall behöva ta så lång tid innan något görs. Det är ju faktiskt ont om tid.

Överläggningen var härmed avslutad.

16 § Svar på fråga 1986/87:585 om förbättrad rening av avgaser från äldre bilar

Anf. 67 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Lars Ernestam har frågat mig om jag är beredd att medverka till att stimulanser införs för rening av avgaser från de äldre bilar som inte har katalysatorrening.

Inom miljö- och energidepartementet pågår för närvarande ett intensivt arbete med bilavgasfrågor. Inför halvårsskiftet kommer en ny bilavgasförordning att utfärdas i anslutning till den nya bilavgaslag som riksdagen fattade beslut om i december 1986. Statens naturvårdsverk har nyligen till miljö- och energidepartementet kommit in med förslag till en skärpning av kraven i fråga om avgasutsläppen från de tunga fordonen.

Även den fråga som Lars Ernestam nu tar upp bereds inom miljö- och energidepartementet. Den inrymmer emellertid i sig flera komplicerade frågeställningar. Jag är därför för dagen inte beredd att lämna besked om när regeringen kommer att ta ställning till denna fråga.

Anf. 68 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag har tagit upp den här frågan mot bakgrund av biltrafikens allt större betydelse när det gäller kväveutsläppen och dessa föreningars alltmer dokumenterade betydelse i försurningsprocessen. Kväveutsläppen ökar i stället för att minska.

Från folkpartiet har vi kritiserat att införandet av katalysatorreningen kom för sent. Utredningsarbetet tog för lång tid. Den befintliga bilparken, alltså den utan rening, kommer att finnas kvar under mycket lång tid. Bilarnas livslängd ökar, och en stor del av bilparken utan rening kommer att finnas kvar långt in på nästa århundrade.

Riksdagens majoritet har sagt att de möjligheter som finns att minska existerande utsläpp skall tas till vara. Vi i folkpartiet vill gå längre. Vi har sagt att det måste komma till stimulanser för att även utsläppen från den befintliga bilparken skall minska.

Vad avser nu miljöministern att göra? Jag har ställt den här frågan till Birgitta Dahl i flera debatter och inte fått något svar. I dag får jag ett svar. Vi har ännu inte sett de förslag som Birgitta Dahl nu hänvisar till. Men vad

kommer i övrigt att hända? Kommer det att räcka? Jag ser då fram mot den period som kommer efter år 2000. Birgitta Dahl säger att det föreligger tekniska svårigheter. Men jag säger att frivillighet och stimulanser är en framkomlig väg.

I dagarna har en rapport publicerats som visar att flygtrafikens utveckling fram till år 2000 kommer att uppväga de vinster som eventuellt kan göras genom katalysatorreningen. Nu vill jag ställa en fråga till Birgitta Dahl: Hur skall det vara möjligt att nå det mål som Birgitta Dahl har ställt upp till år 1995 om 30 % reduktion av kväveutsläppen, om man inte vidtar fler och radikalare åtgärder i fråga om biltrafiken, eftersom biltrafiken är en av de allra mest betydelsefulla källorna då det gäller kväveutsläppen?

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 69 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Vi är mycket djupt och allvarligt medvetna om vägtrafikens, inte biltrafikens roll – jag säger det för att understryka de tunga fordonens roll – när det gäller de ökande miljöskadorna.

Beslutet om en skärpning av avgasnormerna och införande av blyfri bensin var ett viktigt beslut, men självfallet räcker inte det för att vi skall nå de mål som vi har ställt upp. Dessutom skulle vi behöva minska kväveutsläppen med mer än 30 % för att nå fram till vad naturen tål. Det är därför, enligt min mening, en rad uppgifter som behöver göras.

Det är klart att vi behöver vidta åtgärder för att förbättra de äldre bilarna. Man kan säkerligen pressa de nya bilarnas prestationsförmåga ytterligare. Vi måste nu mycket snabbt gå vidare med kraven på de tunga fordonen. Vi måste vidare redan nu sätta upp sådana normer för fordonens egenskaper vid sekelskiftet att vi får i gång en utveckling som kan leda fram till nya fordonstyper och trafiksystem som i princip inte orsakar några utsläpp, eller så långt som möjligt inte gör det. Dessutom behövs insatser när det gäller flyget och utbyggnaden av tågtrafiken.

Allt detta arbetar vi med, inte bara nationellt här hemma i Sverige, i regeringskansliet och i dialog med svensk industri, utan även internationellt. Under de senaste två veckorna har jag diskuterat dessa frågor dels med OECD, dels med vårt främsta samarbetsland i Europa, nämligen Västtyskland.

Anf. 70 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag frågade hur vi skall nå målet, och jag nämnde Birgitta Dahls mål på 30 % reduktion. Vi behöver gå längre, säger Birgitta Dahl. Ja, det är just det som vi från folkpartiet har sagt. Vi säger att vi skall komma fram till 50 % reduktion. Men det har vi fått reservera oss för här i riksdagen. Samtidigt som Birgitta Dahl arbetar för katalysatorreningen har finansministern kommit med ett förslag om höjning av bilaccisen, som precis neutraliserar dessa möjligheter.

Jag har några förslag till stimulanser. Eftersom vi inte får några förslag från miljö- och energiministern skulle jag vilja räkna upp några av mina förslag.

Kan regeringen tänka sig att höja bilskrottningsavgiften, så att man får bort många äldre fordon? Kan man få katalysatorrening även på äldre bilar? Hur blir det med A 20-kraven om skärpning av normerna? Hur länge skall den beredningen på det området fortsätta att arbeta? Detta är tre konkreta frågeställningar. Om några av dessa saker genomfördes skulle det kunna betyda ganska mycket positivt.

Anf. 71 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag har stor respekt för Lars Ernestams kunnsighet och engagemang i dessa frågor, och våra diskussioner brukar präglas av saklighet på grund av att Lars Ernestam är väl påläst. Därför smärtar det mig att behöva tala om för Lars Ernestam att man har fattat beslut om och genomfört A 20-kravet.

Jag tycker inte att någon av oss skall tala illa om den uppgörelse som vi nu har om bilaccisen och satsningen på kollektivtrafiken. Det är, inte minst ur miljösynpunkt, en mycket bra uppgörelse. Så tala inte illa om den nu så här i efterhand!

Anf. 72 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Både miljö- och energiministern och jag vet ju att det finns delar av A 20-kraven som har visat sig vara svåra att få uppfyllda.

Birgitta Dahl tar även upp frågan om de tunga fordonen. Vi har begärt en rening också när det gäller dessa fordon. Men det är ju personbilarna som är det stora och tunga problemet vad beträffar utsläppen.

Beträffande satsningen på kollektivtrafiken vill jag ställa en fråga till Birgitta Dahl. Tror Birgitta Dahl att någon personbil kommer att tas ur drift genom denna uppgörelse? Man kommer nog att behålla de icke renade bilarna i stället för att köpa de nya bilarna som har rening.

Överläggningen var härmed avslutad.

17 § Svar på fråga 1986/87:589 om institutets för vatten- och luftvård kontor i Karlskrona

Anf. 73 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Karl-Anders Petersson har frågat mig vad som har gjorts för att återuppta verksamheten vid institutets för vatten- och luftvårdsforskning (IVL) kontor i Karlskrona.

Karl-Anders Petersson hänvisar till en skrivelse som länsstyrelsen i Blekinge överlämnat till mig den 19 januari 1987. Länsstyrelsen föreslår i skrivelsen att de statliga insatserna rörande Östersjön som naturresurs skall ske genom ett särskilt Östersjöinstitut, till vilket fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, SMHI och IVL skulle knytas. Institutet skulle placeras i Karlskrona.

I augusti 1986 tillsatte regeringen en aktionsgrupp mot havsföroreningar. På aktionsgruppens uppdrag har statens naturvårdsverk utarbetat en aktionsplan som överlämnats till regeringen den 15 maj 1987. I denna föreslås bl. a. att en permanent basorganisation för marin forskning byggs

upp. För att undvika en ofördelaktig splittring av resurserna torde det enligt förslaget vara naturligt att i första hand koncentrera satsningen till de tre föreslagna baslaboratorierna vid universiteten i Göteborg, Stockholm och Umeå.

Aktionsplanen kommer under sommaren att behandlas av remissinstanserna. Regeringens ställningstagande kommer därför att redovisas först efter det att remissvaren inkommit och den interna beredningen avslutats inom regeringskansliet. I sammanhanget vill jag också erinra om att den översyn av miljövårdsorganisationen som regeringen beslutat om kommer att överlämnas till regeringen senast den 1 september. I översynen kommer organisatoriska frågor som berör bl. a. miljöforskningen att behandlas.

Av vad jag nu har anfört framgår att ställning till frågan om ett Östersjöinstitut bör tas i samband med att beslut fattas om aktionsplanen mot havsföreningar.

Anf. 74 KARL-ANDERS PETERSSON (c):

Herr talman! Jag tackar miljöministern för svaret på min fråga.

Såväl lokaliteter som utrustning vid IVL-kontoret i Karlskrona är tillgångar som borde utnyttjas för att visa vad som sker med Östersjöns marina miljö. När jag ställde en fråga till miljöministern i början av december förra året fick jag veta att miljöministern "i hög grad uppmärksammat den allvarliga föroreningssituationen både i Östersjön och i våra havsområden i övrigt. Vid miljövårdsberedningens sammanträde i juni 86 presenterades mycket oroande rapporter om syrebristen och miljögiftsbelastningen i Östersjön."

Under denna tid har IVL-anläggningen i Karlskrona varit obemannad och outnyttjad. Det var vår möjlighet till forskning i södra Östersjön. Vi har litet svårt att förstå sambandet mellan miljöministerns löfte och intresse och de praktiska insatser som gjorts under tiden. Sveriges matfisk landas till 80 % från Östersjön, den allra största delen från södra Östersjön.

En rad förändringar av miljöförhållandena i Östersjön har observerats under de senaste decennierna. Det är i många fall helt klarlagt att dessa förändringar orsakats av oss människor. Detta gäller bl. a. skador som orsakats av t. ex. utsläpp av en del svårnedbrytbara gifter. I andra fall kan tvekan råda i vad mån iakttagna förändringar i avgörande utsträckning har orsakats av mänskliga aktiviteter. Detta gäller exempelvis de allt större delar av Östersjön som i dag är syrefria. Allt fler experter tolkar numera de iakttagna växande områdena med svavelväte som till stor del åstadkomna genom mänskliga utsläpp.

Yrkesfiskarna har på senare år fått allt sämre fångster och därmed sämre utkomstmöjligheter. Detta har säkerligen till största del sin orsak i Östersjöns försämrade miljö.

Våra kunskaper om samspelet mellan olika miljöfaktorer är tyvärr för dåliga för att vi med någon större säkerhet skall kunna förutsäga utvecklingen i Östersjön. Vi måste effektivisera forskningen kring den marina miljön i Östersjön. Hur påverkar utsläppen från industrier, jordbruk och bilar mottagaren havet? Kväveutsläppen från våra kommunala reningsverk oroar också verkligen; vi ligger t. ex. långt efter Danmark när det gäller forskningen på detta område.

Samtidigt står IVL:s resurser i Karlskrona outnyttjade. Vi behöver bygga ut IVL i Karlskrona till ett riktigt Östersjölaboratorium.

Skall jag verkligen tolka miljöministern så, att ingen havsforskning kan förväntas när det gäller sydöstra Sverige?

Överläggningen var härmed avslutad.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

Om innebörden av begreppet "ny energi"

Om utökad användning av miljöavgifter

18 § Svar på fråga 1986/87:596 om innebörden av begreppet "ny energi"

Anf. 75 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Sten Andersson i Malmö har i sin fråga bett mig precisera vad som avses med ny energi enligt socialdemokratiska partistyrelsens verkställande utskott.

Man kan naturligtvis leka med orden, som Sten Andersson gör, och göra begreppet ny energi till något märkligt som länge fängslat vetenskapsmän och forskare världen över.

Jag anser emellertid att det är viktigare att nu inrikta alla krafter på praktiskt utvecklingsarbete av de tekniker som skall ersätta olja och kärnkraft i vårt energisystem än att leka med ord.

Anf. 76 STEN ANDERSSON i Malmö (m):

Herr talman! För 14 dagar sedan fick statsrådet vid en interpellationsdebatt fyra gånger frågan: Vad menas med "ny energi"? Det var tyst som i faraos gravkammare.

När jag läser det svar jag har fått i dag, kan jag förstå varför statsrådet inte svarade: Det finns inget svar på den frågan.

Statsrådet tycker att det är fel att leka med orden och göra begreppet "ny energi" till något märkligt som länge fängslat forskare världen över. Men, fru statsråd, det är *inte något* märkligt, det är *mycket* märkligt. Det här är ingen lek med orden. Ni har fört fram begreppet "ny energi", och jag har frågat.

Till slut, herr talman! Statsrådet säger att man nu skall satsa alla goda krafter på att få fram nya tekniker som skall ersätta olja och kärnkraft. Då frågar man: När ni nu har bestämt att ni skall avveckla två aggregat fram till 1996, har ni också bestämt vad ni skall ha i stället? Det är väl litet bakvänt. Det är bättre att först tala om vad man skall ha innan man avvecklar.

Överläggningen var härmed avslutad.

19 § Svar på fråga 1986/87:600 om utökad användning av miljöavgifter

Anf. 77 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Bengt Westerberg har frågat mig om regeringen avser att lägga fram några förslag om utökad användning av miljöavgifter.

Låt mig först konstatera att vi i Sverige har ett antal miljöavgifter och att dessa har ökat i antal under senare år. Exempel på dessa är den särskilda miljöskyddsavgiften samt avgifterna för prövning och tillsyn enligt miljö-

skyddslagen, avgifterna på handelsgödsel och bekämpningsmedel, skatt på olja och kol, skatt på dryckesförpackningar och avgift på miljöfarliga batterier. Dessa är alla inriktade på att minska användningen och utsläppen av de ämnen som Bengt Westerberg tar upp i sin fråga.

En ökad användning av miljöavgifter och andra ekonomiska styrmedel kommer att aktualiseras i olika sammanhang.

Som ett exempel på detta kan jag nämna det fortsatta arbetet med att begränsa användningen av freoner. Naturvårdsverket har nyligen presenterat en rapport med förslag till skydd för ozonskiktet. Förslaget innebär bl. a. att en styrande avgift införs på import av vissa freoner. Förslaget kommer att remissbehandlas, och remisstiden går ut efter sommaren. Därefter kommer regeringen att ta ställning till de av naturvårdsverket föreslagna åtgärderna inkl. möjligheten att införa en särskild miljöavgift.

Frågan om miljöavgifter behandlas också av miljöskadefondsutredningen, som lägger fram sitt betänkande om någon vecka. Enligt vad jag erfarit diskuterar utredningen olika former av avgifter, bl. a. avgifter på särskilt miljöfarliga utsläpp, där avgifternas storlek sätts i relation till utsläppens omfattning.

Frågan om att i ökad utsträckning använda ekonomiska styrmedel som alternativ eller komplement till regleringar och andra administrativa styrmedel för att uppnå miljöpolitiska mål prövas således i regeringskansliet.

Utgångspunkten för det arbete som nu pågår är dels att den som förorenar miljön skall svara för de kostnader som förorenaren orsakar, dels att ekonomiska styrmedel som driver på utvecklingen mot mindre miljöfarlig verksamhet måste förenas med hårda utsläppskrav och en effektivare organisation.

Anf. 78 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka miljöministern för svaret. Det är glädjande att det finns en mer positiv ton i det här svaret än vad som varit fallet många gånger tidigare när vi från folkpartiet fört fram tanken på ökade avgifter på miljön. Tyvärr har inte den positiva inställning som jag tycker mig läsa in i svaret nått alla socialdemokrater. I jordbruksutskottets betänkande där folkpartiets förslag om miljöavgifter behandlas är man fortfarande helt avvisande till tanken. Jag hoppas att miljöministern skall få sina partivänner med på dessa förslag så småningom.

Fortfarande saknas tyvärr engagemang för den här frågan i miljöministerns svar. Det var bara några månader sedan som Birgitta Dahl här i kammaren framförde det gamla argumentet att ingen skall kunna köpa sig fri från ansvaret för miljön. Det är, som naturvårdsverket betonar i sin bilaga till långtidsutredningen, ett effektivt men tvivelaktigt slagord. I själva verket är de s. k. restutsläppen, dvs. de utsläpp som ligger under den tillåtna nivån, i dag helt gratis. Detta vill vi ändra på genom att sätta pris på miljön.

Vi har från folkpartiets sida föreslagit att sådana här avgifter skall införas på utsläpp av svaveldioxid, kväveoxider, organiska lösningsmedel, klorerade lininrester, freonanvändning och en del annat. Jag finner det mycket glädjande att naturvårdsverket nu kommit med ett förslag om avgifter på freon. Det är bra att miljöministern är beredd att i positiv anda pröva det

förslaget. Det skulle vara önskvärt med avgiftsanvändning på andra områden, t. ex. när det gäller kväveoxider som förorsakar stora problem för miljön. Därför efterlyser jag ett något kraftfullare engagemang från miljöministern när det gäller att använda alla till buds stående medel, inkl. miljöavgifter, för att föra en mera framgångsrik miljöpolitik.

Anf. 79 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Det är så i den här frågan att i grundläggande ting ligger vi varandra mycket nära. Bengt Westerberg har rykte om sig att vara saklig i politiken. Det försöker vi också vara i den här frågan.

Just nu korsas luften av en rad förslag om avgifter och fonder som skall användas i miljösyfte. De flesta av dem har goda motiv för sig, men alla är inte lika väl genomtänkta. Det är den ena sidan.

Den andra är att vi faktiskt redan har ett mycket stort antal avgifter och skatter, nästan så att det börjar bli en snårskog, just för att förhindra miljöskador.

Jag tycker kanske att Bengt Westerberg kunde ha respekt för att vi av detta vill skapa ett sammanhållet system som tillsammans med utsläppsnormer som kan förutsättas bli ytterligare skärpta, en skärpt miljölagstiftning och en effektivare organisation för tillsyn kan så effektivt som möjligt driva på utvecklingen för att minska miljöskadorna.

Av Bengt Westerberg – han är som sagt känd för att vilja vara saklig – hade jag väntat mig respekt för att regeringen också vill vara saklig.

Anf. 80 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Jag vet inte om energi- och miljöministern på något sätt ville antyda att detta med saktligheten var oförtjänt. Jag försökte nog vara saklig i mitt inlägg också.

Vi kan konstatera att det finns en rad utsläpp som i dag är gratis. Vi sätter tak för företagens utsläpp när vi säger att de upp till detta tak får släppa ut svaveloxider, kväveoxider, lösningsmedel och annat utan att det kostar någonting. Det är detta som vi vill sätta stopp för genom att sätta ett pris på miljön. Det här har ingenting med bristande saktlighet att göra, utan det är av omsorg om miljön som vi tycker att detta är mycket rimligt.

Kväveutsläppen är ett bra exempel på hur miljöavgifter kan användas i miljöpolitiken. Vi har utsläpp från många olika källor, och det är det totala utsläppet som vi vill begränsa. Naturvårdsverkets uppfattning är att det just i sådana fall är utomordentlig bra att arbeta med miljöavgifter. Jag hoppas att energi- och miljöministern vill medverka till att det så snart som möjligt kommer fram förslag om avgifter på de föroreningar som jag nu har nämnt.

Anf. 81 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Jag vill inte på minsta sätt antyda att Bengt Westerberg inte förtjänar sitt rykte för saktlighet, men det kan ju finnas tillfällen då även en sådan person kanske faller för frestelsen att vara litet opportunistisk. Jag hoppas emellertid att så inte skall vara fallet, för jag tror att det krävs att vi är rätt eniga om tagen när detta skall genomföras. En rad olika intressegrupper kommer naturligtvis att tycka illa om det här.

Jag skulle sedan vilja ta upp uttrycket att sätta pris på miljön. Det kan leda tanken fel, nämligen till att det skulle kunna handla om att man kan köpa sig rätten att förstöra miljön. En av de saker som bekymrar oss mycket och där vi lägger ned stor möda gäller utformningen av ett system som inte under några omständigheter gör det lätt att köpa sig rätten att förstöra miljön.

Anf. 82 BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Nu börjar energi- och miljöministern låta som förr i världen igen och säga att det handlar om att köpa sig fri från de krav som ställs på olika miljörenande anordningar. Men problemet i dag är att det är gratis för företagen att släppa ut svaveloxider, kväveoxider och lösningsmedel samt använda freoner och mycket annat. Det är detta som vi vill sätta stopp för. Företagen skall betala för detta, precis som man betalar för andra produktionsfaktorer. Den ordning som vi nu har innebär att de inte behöver betala någonting. Detta gör att företagen använder för mycket av miljön, släpper ut för mycket gifter i miljön och våra vatten, och det skadar vår miljö. Det är precis detta som vi vill sätta stopp för.

Har man inte känsla och förståelse för detta problem är det klart att det kommer att dröja mycket länge innan det vidtas några åtgärder. Det är den oron som har motiverat min fråga till miljöministern.

Anf. 83 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Ordvalet är inte oväsentligt för hur man själv tänker eller hur andra tänker som hör en tala. När vi införde avgiften på miljöfarliga batterier använde jag ett annat ordval. Jag sade att den som står för en miljöskada i samhället också måste stå för kostnaden att ta hand om den och att man dessutom skall använda ett sådant här system så att de miljöskadliga ämnena blir dyrare; på så sätt styr man bort från användningen av dem.

Överläggningen var härmed avslutad.

20 § Svar på fråga 1986/87:602 om skydd mot höga radonhalter i bostäder

Anf. 84 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Erling Bager har frågat mig om vilka åtgärder regeringen avser att föreslå för att skydda människor från höga radonhalter i bostäder.

Genom beslut den 19 december 1985 uppdrog regeringen åt statens strålskyddsinstitut att i samråd med socialstyrelsen, statens planverk och statens mät- och provråd utarbeta en lägesrapport om arbetet med att minska riskerna med radon i bostäder.

Rapporten, som skall vara klar den 1 juni, skall behandla bl. a. mätteknik, markundersökningar och planfrågor samt läget vad gäller kommunernas spårning av hus med hög radonhalt. Rapporten skall även belysa aktuell forskning och hälsorisker.

I samma regeringsbeslut ingår ytterligare ett uppdrag åt statens strålskyddsinstitut, nämligen att utreda förutsättningarna för att införa ett

auktoriseringssystem för radonmätningar i bostäder. Det uppdraget skall redovisas senast den 1 oktober i år.

Radonfrågan är en av de mycket allvarliga hälso- och miljöfrågor vi måste ta itu med. Regeringen kommer så snart rapporten redovisats att ta ställning till vad som behöver göras för att man skall komma till rätta med radonproblemen i våra bostäder.

Anf. 85 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Jag vill tacka miljöministern för svaret. Jag tycker att det finns ett visst hopp i svaret, men jag kan inte vara helt nöjd. Jag tycker att det går alldeles för sakta.

Jag känner en stor oro för de höga radonhalter som finns i våra bostäder. Enligt min mening är detta det största strålningsproblem som vi har i vårt land. Det beror också på att så många vistas i sina bostäder under så lång tid av dygnet. Vi har också i Sverige höga halter av radon. Det beror på flera olika orsaker. En är att ca 70 % av Europas urantillgångar finns i våra marker, en annan är att det efter andra världskriget har byggts ca 300 000 bostäder av blå ytong och att vi under de senaste åren gått in för att bygga bostäder direkt på gjutna golv på marken. Även energisparåtgärder i kombination med minskad ventilation har påverkat.

I dag finns ett medelvärde för våra bostäder på 60 bq/m³. Det är ett internationellt sett ganska högt värde, även om detta inte är den allvarligaste delen när det gäller uppmätta värden. I våra gruvor finns det ett riktvärde på 100–200 bq/m³. Uppskattningsvis 300 000 bostäder i Sverige har en radonhalt över högsta riktvärde för våra gruvor, dvs. över 200 bq/m³. Ca 15 000 bostäder har ett värde på 600–1 000 bq/m³, och antalet bostäder med en halt över 1 000 bq/m³ kan också uppskattas till 15 000.

Efter Tjernobyli har det anslagits 250–350 milj. kr. för olika åtgärder i samband med denna olycka. I jämförelse med detta har endast en blygsam summa anslagits för att forska och se till om det går att skydda människor mot höga radonhalter i bostäderna.

Är verkligen miljöministern nöjd med de åtgärder som har vidtagits hittills?

Anf. 86 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Nej, jag är faktiskt inte alls nöjd med situationen på det här området. Men jag tror ändå att det vore klädsamt om vi alla vore litet ödmjuka. Jag minns nämligen de debatter jag under de borgerliga regeringarnas tid förde med de folktoppartistiska miljö- och jordbruksministrar som då hade ansvaret för dessa frågor. Sanningen är nog att ingen riktigt har orkat eller förmått vidta de åtgärder som sannolikt behövs. Jag ser därför med yttersta allvar på den här frågan.

Det är så ironiskt, herr talman, att en av de saker som försenades på grund av Tjernobylolyckan och de insatser som vi då måste koncentrera alla resurser på är den utredning som strålskyddsinstitutet m. fl. fick i uppdrag att göra för att man skulle kunna lägga grunden för fortsatta insatser mot radon. Jag tycker att man i och för sig får förstå att myndigheterna inte orkar med allting på en gång, ställda inför en sådan besvärlig situation. Men strålskydds-

institutet och andra myndigheter kommer nu att intensifiera sitt arbete med radonfrågorna. Som jag sade kommer regeringen att ta ställning till den här frågan när dessa myndigheter har redovisat resultatet av sina utredningar.

Anf. 87 ERLING BAGER (fp):

Herr talman! Det är bra att miljöministern säger att hon inte är nöjd med de insatser som har gjorts hittills. Den oro som vi kan dela i den här frågan måste få till effekt att arbetet påskyndas och genomförs i en snabbare takt. Det är bra att miljöministern här har sagt sig vilja medverka till det.

År 1979, när vi hade en annan regering, uttalades målsättningen att bostäder med en radonhalt på över 400 bq skulle saneras inom fem år och att bostäder med en radonhalt på över 1 000 bq skulle vara sanerade inom två år. Nu har det gått många år, och detta har ännu inte gjorts. Det ger oss anledning att verkligen ta krafttag och försöka öka tempot.

Överläggningen var härmed avslutad.

21 § Svar på fråga 1986/87:604 om medel för bevarande av kulturföremål som hotas av luftföroreningar

Anf. 88 Miljö- och energiminister BIRGITTA DAHL:

Herr talman! Margareta Mörck har frågat mig om medel kommer att kunna anvisas för restaurering av byggnader och minnesmärken ur anslaget för åtgärder mot försurningseffekter i årets budgetförslag.

Medlen under anslaget Åtgärder mot försurningen är i första hand avsedda för kalkning av sjöar, vattendrag och grundvatten. En viss del av medlen används även för bl. a. forsknings- och uppföljningsverksamhet och behandling av surt gruvavfall. Några medel har inte avsatts för restaurering av byggnader och minnesmärken.

Naturvårdsverket arbetar för närvarande med att utvärdera den gällande handlingsplanen mot försurning och med att ta fram förslag till de åtgärder som skall vidtas fr.o.m. budgetåret 1988/89. Detta underlag kommer att tillställas regeringen efter sommaren. Jag har erfarit att naturvårdsverket i detta sammanhang kommer att redovisa ett förslag till handlingsprogram beträffande restaurering av bl. a. byggnader och kulturminnesmärken. Detta förslag har på regeringens uppdrag tagits fram av riksantikvarieämbetet. Jag vill dessutom framhålla att regeringen i årets budgetförslag ökat insatserna för naturvård och kulturminnesvård.

Anf. 89 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Jag tackar miljöminister Birgitta Dahl för svaret och beklagar att inte medel för detta ändamål finns med i nästa års budget. Det brådskar nämligen med åtgärder. Luftföroreningarnas nedbrytande effekter på kulturminnen av olika slag har inte varit så aktuella i debatten som effekterna på sjöar och skogar. Ändå har medvetenheten och kunskaperna om hotet mot vårt kulturarv ökat hos kulturminnesvårdare och museimän under de senaste tio åren.

Enligt riksantikvarieämbetet är all historiskt värdefull stenkonst utsatt för skador. Det gäller såväl hällristningar och runstenar som byggnadsfasader och skulpturer. Också medeltida glasmålningar och föremål som förvaras inomhus i museerna är hotade.

Sedan länge är det känt att svavel i olika former förändrar material, även sådana som normalt betraktas som motståndskraftiga, t. ex. sten och glas. Däremot vet vi inte så mycket om kväveoxidernas roll.

Av de medeltida stensulpturerna består ca 90 % av kalk- och sandsten. Dessa stensorter är speciellt känsliga för luftföroreningar i form av svaveloxid. Nedbrytningen har ökat kraftigt under de senaste åren. Det medeltida glaset har en annan sammansättning och är inte lika tåligt som vårt nutida. Värdefulla glasmålningar håller på att förstöras.

Världsberömda byggnader som katedralen i Köln och Stefansdomen i Wien har svåra skador, men också slottet i Stockholm vittrar sönder i allt snabbare takt.

Måste vi acceptera att våra kulturminnen raseras? Måste vi i framtiden bevara våra konstskatter i museer med specialbyggda montrar, kanske endast tillgängliga för vissa forskare.

Riksantikvarieämbetet har helt otillräckliga medel för restaurering. Ytterligare medel behövs även för forskning. Det är bra med det handlingsprogram som miljöministern hänvisade till, men kommer det att följas av utökade medel?

Överläggningen var härmed avslutad.

22 § Svar på fråga 1986/87:581 om tullskyddet för trädgårdsnäringen

Anf. 90 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Lennart Brunander har frågat jordbruksministern när regeringen kommer att fatta beslut om att den av riksdagen godkända tulljusteringen för trädgårdsnäringen skall träda i kraft.

Arbetet inom regeringen är så fördelat att det är jag som skall svara på frågan.

I regeringens proposition 1985/86:60, som antogs av riksdagen den 2 april 1986, behandlades olika åtgärder för att förstärka gränsskyddet för vissa trädgårdsprodukter. Regeringen har i enlighet med vad som anförts i propositionen sålunda infört övervakningslicensiering för förädlade fruktträd den 1 juni 1986. Vidare har jordbruksnämnden genom beslut den 29 maj 1986 fått i uppdrag att följa importen av vissa köksväxter, t. ex. lök, och kvartalsvis rapportera till regeringen.

För tomater beslutade riksdagen att minimitullen under tiden den 1 juli–den 30 september skulle höjas från 70 kr. till 100 kr. per 100 kg. Skälet härtill var att man ville komma till rätta med lågprisimporten under sommarmånaderna.

Riksdagen bemyndigade regeringen att besluta om ikraftträdande av tullhöjningen. Bakgrunden härtill är att tullen för tomater är bunden i GATT och att en tullhöjning således kräver förhandlingar enligt GATT:s bestäm-

melser. Resultatet av dessa förhandlingar borde därför avvaktas innan tullhöjningen infördes. Sådana förhandlingar inleddes också. EG, som är huvudleverantör, föreslog då en överenskommelse som skulle innebära att Gemenskapen sänker sin exportrestitution med ett belopp motsvarande 30 kr. per 100 kg mot att Sverige avstår från att genomföra tullhöjningen. Som framgår av proposition 1986/87:102 om ny tulltaxelag m. m., som nyligen lämnades till riksdagen, anser jag att detta är den handelspolitiskt sett lämpligaste lösningen, som ger den effekt som eftersträvas, dvs. att förbättra den svenska tomatodlingens konkurrenskraft under den aktuella perioden. Detta förutsätter naturligtvis att överenskommelse härom kan nås. Skulle så inte bli fallet avser vi att med det snaraste söka avsluta GATT-förhandlingen och besluta om ikraftträdande av tullhöjningen för den aktuella perioden.

Anf. 91 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Gradin för svaret.

Vi har fått en liten vink om utvecklingen av det här ärendet redan tidigare. Men när vi för en tid sedan behandlade frågan i jordbruksutskottet utgick vi ifrån att regeringen skulle fatta beslut om ikraftträdandet.

Nu har statsrådet redovisat att regeringen med ledning av riksdagens beslut 1986 gett jordbruksnämnden i uppdrag att övervaka importen av olika köksväxter. Det skulle vara intressant att veta vad man har redovisat i de rapporter som regeringen har fått den vägen och om regeringen på grundval av dem bättre kan bedöma vad som sker.

Trädgårdsnäringen är en viktig del av vår försörjning. Den utgör också en betydelsefull produktionsgren när det gäller att utnyttja vår åkermark. Det är därför angeläget att man kan klara av trädgårdsnäringens problem. Av den anledningen tillsatte vi också trädgårdsnäringsutredningen, som dock inte har gett något resultat. Det enda som hänt är ju det beslut som riksdagen fattade 1985/86 om att höja tullen. När nu regeringen på olika sätt försöker slingra sig bort från det beslutet, är det risk för att det inte blir någonting av det heller, och det bekymrar mig.

Statsrådet säger i sitt svar att man kommit överens med EG om att EG skall minska sina subventioner på tomater med 30 kr. per 100 kg. Då kan vi i och för sig vara nöjda – det ger ju samma resultat. Men hur skall vi kontrollera detta? Är det bara gentemot Sverige som EG skall minska den här subventionen, medan man behåller den gentemot andra länder, eller skall man minska den totalt? I så fall blir den här lösningen ett större bekymmer för EG än om Sverige skulle höja tullen med 30 kr. per 100 kg.

Det finns väldigt många frågetecken i vad gäller både hur man har tänkt sig att genomföra den här saken och hur Sverige skall kunna kontrollera att överenskommelsen fullföljs.

Statsrådet säger vidare att om det inte händer någonting, så skall Sverige återkomma och höja tullen. När får vi besked? Hur snart är det klart huruvida man lyckas med den här modellen eller inte?

Anf. 92 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Först några ord om importbilden beträffande grönsaker 1986. Generellt höjdes importpriserna under 1986. Undantag är vitkål och

vissa salladssorter. För lök ökade importvolymen det sista kvartalet. Priset steg också. Ett undantag är Polen, som exporterade billig lök till Sverige det kvartalet. En viss del av sändningarna hade ett kilopris som understeg minimitullnivån.

När det sedan gäller förhandlingarna med EG så befinner de sig i ett slutskede. Dessutom gäller denna förhandling EG-Sverige – icke några andra länder – och i det här speciella fallet tomater.

Anf. 93 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! När det gäller förhandlingarna med GATT om förhållandet mellan EG och Sverige föreställer jag mig att man inte har en exportsubvention som är differentierad på så sätt att den är olika för olika länder. Om EG skall minska sin subvention på tomater, kommer väl det att få vidare konsekvenser för EG. Därför är jag litet bekymrad och tror att detta kanske är ett sätt från EG:s sida att förhåla den här frågan och försöka förhindra Sverige att genomföra den här tullhöjningen utan att EG-länderna själva behöver göra någonting i sista änden.

De frågor jag vill ha ett svar på från statsrådet är: Har man satt en tidsgräns för när den här sänkningen av subventionen skall ha inträtt? Det bör vi känna till, så att vi kan vara säkra på att åtgärden genomförs.

På vilket sätt kommer den svenska regeringen att övervaka att överenskommelsen fullföljs i verkligheten och att man inte försöker att subventionera och dumpa på något annat sätt?

Anf. 94 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Det är viktigt att vi kan slutföra dessa förhandlingar så snart som möjligt. Regeringens ambition är att de nya reglerna skall gälla från den 1 juli.

Anf. 95 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Kommer frågan om EG:s minskade subventioner att vara klar vid den tidpunkten också i så fall?

Överläggningen var härmed avslutad.

**23 § Svar på fråga 1986/87:614 om exporten av artillerikanonen
Haubits 77**

Anf. 96 Statsrådet ANITA GRADIN:

Herr talman! Oswald Söderqvist har i fråga till mig gjort gällande att Bofors hösten 1984 exporterat tre demonstrationsexemplar av artilleripjäsen Haubits 77 till Singapore samt att detta märkligt nog inte återfinns i det underlag som krigsmaterielinspektionen lämnat till konstitutionsutskottet och som utskottet låtit publicera. Oswald Söderqvist har vidare anfört att det i debatten hävdats att det senare varit aktuellt med ytterligare export av Haubits 77 till Singapore och att det i utländska tidskrifter har påståtts dels att Iran förfogar över Haubits 77, dels att en sådan leverans stoppades under hösten 1985.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

*Om musikutbildningen
för vissa lärare*

Oswald Söderqvists fråga till mig lyder huruvida jag vill medverka till ett klarläggande av dessa frågor.

Låt mig först säga att konstitutionsutskottet erhållit uttömmande och detaljerade uppgifter om Sveriges export till Singapore under åren 1978–1986. Den omständigheten att utskottet inte låtit publicera alla dessa uppgifter kan ingalunda tas till intäkt för att information undanhållits utskottet.

Vad angår Oswald Söderqvists påstående om att det i debatten hävdats att det senare, dvs. efter år 1984, varit aktuellt med export av Haubits 77 till Singapore, kan jag i detta fall upplysa om att regeringen inte haft någon sådan ansökan till prövning.

I tidigare frågesvar här i kammaren har jag också redovisat att några tillstånd till export av krigsmateriel till Iran inte lämnats sedan slutet av 1970-talet.

Anf. 97 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tackar utrikeshandelsministern för svaret på min fråga. Det kan ju ses som en fortsättning på den del av dechargedebatten som handlade om vapenexport och som vi hade här i förgår. Jag tycker att svaret är klarläggande trots sin knapphet och att det ger en viss belysning av det som jag ville få veta. Där finns inte något förnekande av att Bofors verkligen har exporterat tre provexemplar av Haubits 77 till Singapore. Jag konstaterar alltså att den exporten har ägt rum.

Svaret på den andra delen av min fråga – om det efter dessa provleveranser har varit aktuellt med ytterligare export – är också klarläggande. Regeringen har inte fått någon sådan ansökan till prövning. Det kan ju mycket väl tolkas så, att det för Bofors del har varit aktuellt med en sådan fortsatt leverans, även om man inte kommit så långt som till en ansökan till regeringen – man kanske har blivit stoppad innan det blev aktuellt att lägga fram en sådan ansökan.

När det gäller Iran vet vi naturligtvis att det inte har lämnats tillstånd till någon export av krigsmateriel eller, ännu mindre, av vapen till Iran; det skulle ha varit alltför magstarkt. Frågan är om dessa berömda pjäser har hamnat där eller inte. I svaret ges inte något klart besked, men det förnekas inte heller att det finns sådana pjäser i Iran. Jag tycker att svaret var klarläggande och att det ger utrymme för fortsatt debatt i den här frågan.

Överläggningen var härmed avslutad.

24 § Svar på fråga 1986/87:605 om musikutbildningen för vissa lärare

Anf. 98 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Margareta Mörck har frågat mig om regeringen kommer att vidta åtgärder för att ett, för musikundervisningen i landet, oacceptabelt förslag ej genomförs.

Vid regeringssammanträdet den 21 maj beslöt regeringen att till riksdagen överlämna en skrivelse med en redogörelse för vissa frågor inom grundskol-

lärarutbildningen. I denna redovisas huvudinnehållet i utbildningen och hur avvägningen mellan olika delar i utbildningen kan göras.

Av redovisningen framgår att omfattningen av musikutbildningen för samtliga lärare för de tidigare årskurserna kommer att vara av i stort sett samma omfattning som i den nuvarande klasslärarutbildningen. Härtill kommer en tillvalsmöjlighet i bl. a. musik.

Inom lärarutbildningen för de senare årskurserna ingår utbildning i praktisk-estetiskt ämne i kombination med ett annat ämne. Till detta kommer ettämnesutbildningen i musik.

I fråga om behörigheten för grundskollärare gäller att skolöverstyrelsen har i uppdrag av regeringen att senast den 1 september 1987 lämna förslag till nya tjänstesystem för lärare i grundskolan.

Anf. 99 MARGARETA MÖRCK (fp):

Herr talman! Jag tackar utbildningsminister Bodström för svaret på min fråga, som inte är en isolerad skolfråga utan som även har ett kulturpolitiskt intresse.

Musik har stor betydelse i barns och ungdomars liv. Barn måste ha rätt till musikundervisning av hög kvalitet redan i tidiga årskurser.

I ungdomskulturen intar musiken en framträdande plats. Detta musikintresse är en stor tillgång i mötet mellan lärare och elev när man sjunger, spelar, dansar och analyserar musik tillsammans. Men för att denna dialog skall berika eleven, måste läraren ha sådana kunskaper och färdigheter att han eller hon kan stimulera eleverna till eget aktivt utövande och lyssnande.

En viktigt del av "kultur i skolan" är det musikliv som byggs upp av lärare och elever i den egna skolan. Detta sker oftast i aktiviteter utanför undervisningen. Det kan gälla musikteater, kör- och ensembleverksamhet, olika musikgrupper etc. De här aktiviteterna, som har stor betydelse för arbetsklimatet i skolan, kräver en välutbildad lärare i musik.

I går kväll upplevde jag en musikteaterföreställning i Båstads skola, framförd av ett stort antal elever som arbetat med att skriva texter, sy kostymer och öva in dans, sång och spel under ett år. Utan ett flertal engagerade lärare, varav en duktig musiklärare, hade detta inte varit möjligt. Eleverna har lärt sig mycket om hur musik blir till och om hur en föreställning skapas – viktiga kunskaper för deras musikutövande framöver, men också för den framtida publiken på konserter och teaterföreställningar.

Nu undrar jag: Hur skall vårt framtida kulturliv se ut om inte barnen får en kvalificerad undervisning i musik på grundskolans stadium? Hur skall en lärare med endast en 15-poängskurs bakom sig kunna uppfylla dessa krav? Och om nu regeringen har gått ifrån UHÄ:s förslag, vad innebär då i utbildningsminister Bodströms svar uttrycket "i stort sett samma omfattning"?

Anf. 100 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Jag delar Margareta Mörcks uppfattning om musikundervisningens betydelse. Jag tror också att denna utbildning har varit mycket god i Sverige, vilket det i särklass stora antalet körer visar. Knappast något annat land kan jämföras med Sverige i det avscendet.

Jag har nämnt att den utbildning som alla lärare får kommer att vara minst av den klass som klasslärarna har haft i den hittillsvarande utbildningen. Därutöver kommer en del lärare att få avsevärt längre utbildning och även kunna medverka i de lägre årskurserna – även om detta inte alltid är föreskrivet.

Överläggningen var härmed avslutad.

25 § Svar på fråga 1986/87:609 om grundtryggheten för eleverna vid Ekbackaskolan i Osby

Anf. 101 TREDJE VICE TALMANNEN:

I Görel Thuridins frånvaro får Karl Erik Olsson ta emot svaret.

Anf. 102 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Görel Thurdin har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ så att eleverna vid Ekbackaskolan i framtiden kan få samma grundtrygghet som övriga ungdomar i motsvarande ålder. Skolan står sedan 1984 inte längre under statlig tillsyn och eleverna får därför inte studiehjälp.

Principerna för det studiesociala stödet till 16–19-åringar har fastställts av riksdagen. De innebär att studiehjälp skall utgå till studerande vid de läroanstalter och utbildningslinjer som regeringen bestämmer. Regeringen har sedan bestämt att de läroanstalter och utbildningslinjer som kan berättiga till studiehjälp skall vara statliga, statsunderstödda eller stå under statlig tillsyn. Syftet är dels att regeringen och riksdagen skall kunna ange ramarna för gymnasieskolans kostnader, dels att ge eleverna i alla delar av landet, även de glest befolkade, tillgång till gymnasieutbildning med hög kvalitet.

Anledningen till att regeringen 1984 beslöt att Osby samskola inte längre skulle stå under statlig tillsyn är att elevunderlaget i både Älmhult och Osby är för litet för att de teoretiska gymnasielinjerna skall kunna få tillräckliga resurser på båda orterna. Regeringen valde att satsa på en väl fungerande gymnasieskola i Älmhult. Resavståndet mellan de båda orterna är 2,5 mil eller 20 minuters resa.

Anf. 103 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på den fråga som Görel Thurdin har ställt, som jag tar emot då hon är förhindrad att närvara.

Som framgår av frågan och av svaret står Ekbackaskolan efter 1984 inte längre under statlig tillsyn. Den fråga man måste ställa sig i ett sådant här sammanhang är om den hantering som här har skett motsvarar de krav man har rätt att ställa på samhället utifrån utbildnings-, trygghets- och rättvisasppekter.

När det gäller Osby samskola var det inte fråga om att bygga ut en ny resurs. Det fanns och finns en resurs som var och är fullt möjlig att använda. Att regeringen inte satsar på decentralisering av utbildningen har jag kanske inte anledning att förvåna mig över, men frågan är, när det nu finns en skola i gång, om regeringens hantering verkligen motsvarar de krav på rättvisa som

man kan ha anledning att ställa. Det gäller rättvisa mellan de barn i Osby som går på den här skolan och dem som går på ett annat ställe.

Av svaret framgår att för att komma i åtnjutande av samhällets stöd borde eleverna resa till Älmhult. Den fråga jag vill ställa till utbildningsministern är om stödet hellre skall gå till resandet än till undervisningen.

Anf. 104 Utbildningsminister LENNART BODSTRÖM:

Herr talman! Den situation som Karl Erik Olsson och jag här diskuterar är vanlig på många håll i landet. Två näraliggande orter har var för sig inte tillräckligt elevunderlag för att ha en gymnasieskola. Då tvingas man bestämma sig för endera av dessa orter. Med hänvisning till vad olika myndigheter föreslagit har vi i det här fallet beslutat att det skall vara skolan i Älmhult som eleverna koncentreras till. Jag medger att detta är en olägenhet för eleverna i Osby, som därmed tvingas resa. De delar denna olägenhet med ett stort antal elever som bor i sådana delar av landet där det inte finns tillräckligt elevunderlag för en gymnasieskola med tillräckligt antal linjer.

Anf. 105 KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag är tacksam för att utbildningsministern noterar denna olägenhet för eleverna i Osby. Jag vill fortfarande påpeka att bekymret naturligtvis finns där man måste bygga upp en ny resurs, men i fråga om Osby gamla samskola, nuvarande Ekbackaskolan, fanns och finns alltså resurser, och det hade varit möjligt att göra en decentralisering. Samhället borde kunna stödja dessa elever på samma sätt som man gör när det gäller andra.

Överläggningen var härmed avslutad.

26 § Svar på fråga 1986/87:588 om åtgärder mot narkotikahandeln i stadsdelen Blackeberg i Stockholm

Anf. 106 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Margareta Persson har frågat mig om jag vill medverka till att polisiära insatser vidtas för att stävja narkotikahandeln och förbättra den allmänna ordningen i Blackeberg.

Som Margareta Persson väl känner till har regeringen alltsedan hösten 1982 ägnat stor uppmärksamhet åt narkotikaproblemen i samhället och dessutom vidtagit en rad konkreta åtgärder. Låt mig t.ex. peka på narkotikakommissionen, vars arbete ledde till ett samlat program mot hantering och missbruk av narkotika. Rättsväsendets resurser, däribland polisens, har förstärkts, lagstiftningen har skärpts och på det sociala området har betydande insatser gjorts.

Regeringen har senast i årets budgetproposition uttalat att bekämpningen av narkotikabrott fortfarande skall vara en av polisens högst prioriterade arbetsuppgifter. Vidare har framhållits att det är av grundläggande vikt att satsningen på att beivra gatulangningen fortsätter med oförminskad styrka.

Den arbetsfördelning mellan regeringen och myndigheterna som gäller på polisområdet innebär att det i första hand är de lokala polisstyrelserna som

har ansvaret för att förverkliga de prioriteringar som statsmakterna har lagt fast. Det är där man har den bästa kunskapen om de lokala problemen och hur dessa bäst bör mötas. Problemen i Blackeberg är därför i första hand en fråga för Stockholmspolisen och ger upphov till en av de många resursfördelningsfrågor som polisstyrelsen och polisledningen har att ta ställning till.

När det gäller den aktuella personalsituationen hos Stockholmspolisen föreligger endast en marginell skillnad i förhållande till tidigare år. Antalet polismän i Stockholm har under de senaste åren utgjort omkring 3 200 och var i början av maj i år 3 110. Härtill kommer ca 100 extra polismän som fullgör praktiktjänstgöring i distriktet.

Jag kan ytterligare upplysa om att jag känner till att rikspolisstyrelsen har beslutat att tillfälligt kommandera polismän att tjänstgöra i Storstockholm under sommaren och att även vakt-distriktet i Vällingby – inom vars område Blackeberg är beläget – kommer att få del av denna förstärkning.

Min förhoppning är alltså att de problem som Margareta Persson har pekat på skall kunna få sin lösning, något som dock förutsätter insatser över ett brett fält. Som Margareta Persson själv har framhållit är nämligen narkotikaproblemen inte bara en fråga för polisen utan för många andra samhällsorgan.

Anf. 107 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka för svaret på min fråga.

Naturligtvis kan inte justitieministern besluta vilka poliser som skall vara i Blackeberg och vilka som skall vara i Stockholms innerstad. Men däremot är justitieministern ansvarig för den totala polisiära situationen i Stockholm. Vi kan inte låta den situation som nu råder här fortsätta, och på detta är Blackeberg ett exempel. Det räcker inte med akuta insatser för sommaren. Det räcker inte ens med att utöka antalet polistjänster – om man nu valde den lösningen.

I Stockholm i dag är 120 tjänster vakanta. Ungefär så har det varit under flera år.

Det är farligt för den allmänna moralen om t. ex. sådana situationer som jag beskriver i mitt bostadsområde Blackeberg får fortsätta ostört. Knarkhandeln pågår i barnens lekpark, och så har det varit i 20 år. Förtvylade föräldrar gör vad de kan, men ingen förälder vågar låta sina barn gå ensamma till vissa lekområden.

Missbrukare måste självfallet få social hjälp. Men det är också en polisiär fråga. Det skall inte vara möjligt, det skall inte vara av samhället passivt sanktionerat att försätta med narkotikaverksamhet inför ögonen på lekande barn. Att barn dessutom hittar använda sprutor då och då gör inte saken bättre i dessa dagar.

Det måste bli fler Stockholmsungdomar på polishögskolan, eftersom den kvot som tilldelats Stockholms polisdistrikt inte räcker. De utbildade poliserna måste fås att stanna i Stockholm. Och då måste det vara fråga om ungdomar som kommer härifrån.

Men inte ens en sådan åtgärd räcker. Trots att kvoten nu höjts, så är det svårt för Stockholmspolisen att hitta ungdomar som vill söka. Därför måste sådana informationsinsatser och rekryteringskampanjer som tidigare dragits

in komma i gång. Här menar jag att det måste åvila justitieministern ett ansvar att åter göra polisyrket attraktivt i Stockholm. Om vi inte får fler Stockholmsungdomar att bli poliser, då kommer polisbristen att även under många år framöver vara akut här.

Vad kommer justitieministern att göra på den punkten?

Anf. 108 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Av en tillfällighet har jag besökt en skola i området, med elever på låg-, mellan- och högstadierna, bl. a. från Blackeberg. Man berättade då för mig om de bekymmer och problem som Margareta Persson har redovisat. Jag tycker att det är bra att hon har tagit upp denna fråga och belyst problemen. Det är möjligt att bl. a. detta kommer att leda till att man gör de insatser som behövs inom just detta område.

När det gäller det totala antalet poliser i Stockholm skall Margareta Persson nog inte vara så bekymrad som hon verkade vara i sin replik. Som jag sade i mitt svar har antalet visserligen gått ned, men minskningen är högst marginell. Man har i Stockholm över 3 000 poliser och i Storstockholmsområdet över 4 000 poliser. Det bör vara väl möjligt att komma till rätta med den typ av problem som man har bl. a. i Blackeberg.

Anf. 109 MARGARETA PERSSON (s):

Herr talman! Jag vill betona att jag har pekat på mitt bostadsområde som ett exempel. Jag tror att situationen i Stockholm är allvarlig. Det bekymmersamma på sikt är att om inte Stockholmsungdomar kan förmås att söka till polisutbildningen och bli poliser, spelar det ingen roll vad vi här i riksdagen eller justitieministern beslutar om. Vi måste få Stockholmsungdomar att bli poliser, och då måste polisyrket bli attraktivt. Man måste därför dra i gång informationskampanjer för att på sikt lösa denna fråga. Jag tror att den är mer allvarlig än vad justitieministern här säger. Man kan inte lösa frågan enbart genom insatser i form av inkommendering av ungdomar från landsorten, även om detta är nödvändigt i akuta lägen. Man måste komma fram till en lösning på sikt.

Överläggningen var härmed avslutad.

27 § Svar på fråga 1986/87:595 om reglerna om umgängesrätt med barn

Anf. 110 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Bengt Harding Olson har frågat mig om jag är beredd att vidta åtgärder för att ändra gällande regel om umgängesrätt med barn.

Enligt Bengt Harding Olson får en förälder som är skild från vårdnaden av sitt barn inte fråntas tillfälle till umgänge med barnet med mindre särskilda omständigheter föranleder det. En sådan bestämmelse fanns mycket riktigt i föräldrabalken före den 1 juli 1983. Numera gäller emellertid en annan regel om umgänge.

Enligt 6 kap. 15 § föräldrabalken har ett barns vårdnadshavare ett ansvar för att barnets behov av umgänge med en förälder som inte är vårdnadshava-

re så långt möjligt tillgodoses. Motsätter sig barnets vårdnadshavare det umgänge som begärs av en förälder som inte är vårdnadshavare, är det allmän domstols sak att avgöra frågan om umgänge. Domstolen skall då utgå från vad som är bäst för barnet.

Det är således inte, som Bengt Harding Olson tycks ha utgått ifrån, så att en förälders intresse av att ha umgänge med barnet är det avgörande. I stället är det vad som är bäst för barnet som skall avgöra frågan om umgänge. Jag tycker att det är en riktig utgångspunkt och kan inte finna att det finns anledning att ändra lagen på denna punkt.

Jag vill påpeka att det i förarbetena till den nu gällande regeln särskilt framhålls att umgänge inte bör komma till stånd, om det kan befaras att barnet kan ta fysisk eller psykisk skada vid umgänget. Jag kan dock inte här i riksdagen ta upp och debattera utgången i det enskilda fall som Bengt Harding Olson refererar till.

Anf. 111 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag tackar justitieministern för svaret på min fråga.

Frågan gäller den viktiga umgängesrätten med barn och särskilt de lagliga möjligheterna att utesluta sådan rätt i vissa fall. Fram till 1983 fanns en närmast ovillkorlig umgängesrätt, som följaktligen kunde uteslutas endast i särskilda undantagsfall. Även nuvarande lag ger fadern en mycket stark umgängesrätt genom att modern ålägges en synnerligen sträng skyldighet att tillgodose faderns umgängesrätt "så långt möjligt" enligt lagens ordalydelse. Först vid rättegång skall uttryckligen direkt hänsyn tas till barnets bästa.

Problemen med umgängesrätt är många men jag skall här peka på två viktiga rättsliga problem. Huvudregeln grundlägger en alltför kategorisk umgängesrätt. Rättstillämpningen blir väl schematisk vid fastställandet av umgängesrätten och för mekanisk vid uteslutandet av sådan rätt. Med andra ord: hänsynen till barnets bästa borde lyftas fram ännu tydligare. Då skulle exempelvis en fader som dömts för brott mot sitt barn förlora sin rätt till umgänge med barnen. I dag finns exempel på fall då en fader dömts för sexuella övergrepp mot sin fyraåriga dotter till fängelse men trots det tilldömts umgängesrätt med dottern.

Slutsatsen är självklar, nämligen att sådan lag och rättstillämpning med rätta uppfattas som stötande för den allmänna rättskänslan. Mitt förslag är att justitieministern beslutar om en bred genomgång av rättspraxis och vidtar lämpliga ändringar i lagtexten så att barnens rätt stärks i umgängesrättsfallen.

Jag vill till slut fråga: Skall man tolka justitieministerns svar på det sättet att justitieministern verkligen anser att man kan vara helt nöjd med det rättsläge som nu råder och inte tänker vidta någon åtgärd för att stärka barnens rättsläge?

Anf. 112 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Bengt Harding Olson har bara inte riktigt uppfattat den avgränsning som skedde 1983. Det finns inte längre någon umgängesrätt för förälder i förhållande till sitt barn. Vad som nu gäller är att vårdnadshavaren skall se till att den förälder som inte har vårdnaden får umgås med barnet om

så är lämpligt. Om de inte kommer överens är det tingsrätten som skall pröva frågan om umgänge, utslutande med utgångspunkt i vad som är bra och lämpligt för barnet.

Om Bengt Harding Olson med sin fråga vill få mig att säga att lagstiftningen bör konstrueras om, så att olika situationer där umgänge skall eller inte skall få förekomma detaljregleras, är svaret på frågan nej. Jag är inte beredd att ändra lagstiftningen. Jag menar att lagstiftaren omöjligt kan förutse alla de skiftande fall som kan uppkomma. Vad som nu gäller är bra, med en allmänt hållen regel som får tillämpas av tingsrätterna, där det sitter en utbildad och ofta erfaren juristdomare och lekmän i form av nämndemän, och där finns ett underlag från socialnämnden och andra sakkunniga instanser. Den ordningen bör gälla också i fortsättningen. Den ger utrymme för att något olämpligt umgänge inte kommer till stånd.

Anf. 113 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Jag har uppmärksammat ändringen i lagstiftningen, men jag undrar om justitieministern har uppmärksammat hur lagen tillämpas. Det skulle i och för sig inte vara svårt att ta reda på det, genom att följa tidningar och göra sig underrättad via organisationer som intresserar sig för frågan om barnens rätt. Det skulle vara särskilt enkelt för justitieministern att uppmärksamma frågorna, eftersom det för ungefär två år sedan gjordes en särskild uppvaktning inför justitieministern i ärendet. Men ännu har ingenting hänt.

Jag vill påstå att det är enkelt att ytterligare förtydliga lagen. Det finns ingen anledning att klandra domstolarnas tillämpning; tillämpningen är inte bättre än lagarna.

Lagen kan enkelt förtydligas genom att exempelvis begreppet "så långt möjligt" i huvudregeln ersätts med "under förutsättning att det är till barnets bästa". I andra stycket kan barnets bästa beskrivas tydligare, så att faktorer som känslomässig anknytning mellan fader och barn, barnets egen inställning och föräldrarnas inbördes förhållande lyfts fram. Möjligheterna är goda, och det är enkelt om viljan finns.

Anf. 114 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Jag påstår bestämt, att om man läser inte bara lagen utan också förarbetena finner man att den nuvarande regleringen är kristallklar. Det går inte att komma längre i förutseende från lagstiftarens sida. Skulle man gå in och detaljreglera mera skulle domstolarna snärjas in på ett sådant sätt att de inte kan behandla det enskilda fallet efter egna meriter och så bra som möjligt.

Anf. 115 BENGT HARDING OLSON (fp):

Herr talman! Det är möjligt att regeln är kristallklar för justitieministern, men rättspraxis visar att den inte är kristallklar för domstolarna.

Jag tycker att det är angeläget – det är inte för mycket begärt – att man skaffar sig bredare kunskap om hur praxis verkligen är i dessa fall. Jag kan tillhandahålla flera fall, och organisationer kan ytterligare späda på en sådan lista, som skulle kunna utgöra ett bra underlag. Justitieministern bör inte

säga nej till denna angelägna åtgärd utan ett mycket brett beslutsunderlag. Det är det enda jag begär – jag begär inget konkret lagförslag i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

28 § Svar på frågorna 1986/87:597 och 606 om nya polishus i Vetlanda och Finspång

Anf. 116 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Göte Jonsson har frågat mig när jag bedömer att byggandet av ett nytt polishus i Vetlanda kan påbörjas. Inge Carlsson har ställt motsvarande fråga beträffande ett nytt polishus i Finspång. Jag besvarar frågorna i ett sammanhang.

Jag vill först upplysa Inge Carlsson om att sedan regeringen den 18 oktober 1984 uppdrog åt byggnadsstyrelsen att projektera en nybyggnad av en polisstation i Finspång har styrelsen redovisat uppdraget till regeringen i februari 1987. Till Göte Jonsson vill jag säga att motsvarande uppdrag beträffande ett polishus i Vetlanda gavs till byggnadsstyrelsen den 11 juli 1985 och att styrelsen räknar med att redovisa detta uppdrag inom kort.

Vid behandlingen av årets budgetproposition har riksdagen, på förslag av justitiekommittén, gett regeringen till känna att en flerårsplan för byggnadsverksamheten beträffande polisens lokalbehov bör utarbetas och redovisas för riksdagen i nästa års budgetproposition.

Ärendet bereds för närvarande inom regeringskansliet.

Mot denna bakgrund är jag i dag inte beredd att göra några uttalanden om när lokalfrågorna för polisen i Vetlanda och Finspång kan få sin lösning.

Anf. 117 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret.

Frågan om byggande av ett nytt polishus i Vetlanda har varit aktuell under lång tid, och det beror på att polisen där har mycket undermåliga lokaler. Verksamheten är splittrad på flera platser i staden, och de lokaler som finns på den centrala polisstationen är undermåliga. Arrestlokalerna har t. ex., såvitt jag känner till, utdömts av hälsovårdsmyndigheterna.

Med anledning av justitieministerns svar skulle jag vilja ställa några frågor.

För det första: Redovisningen från byggnadsstyrelsen kommer inom kort, säger justitieministern. Innebär det att den kommer under sommaren? Eller hur skall jag bedöma "inom kort"?

För det andra: Har polishuset i Vetlanda hög prioritet i departementets bedömning i samband med den redovisning som skall göras till riksdagen när det gäller planeringen för utbyggnad av polishus, utifrån den begäran som riksdagen har lämnat till regeringen?

För det tredje: Kan justitieministern i någon mån nu bedöma medelsanvisningen till byggande av polishus? Den frågan hänger också samman med hur snabbt man klarar den akuta situationen i Vetlanda.

Sammanfattningsvis vill jag fråga: Kan justitieministern något mera precisera när problemet med polishuslokaler i Vetlanda kan få sin lösning?

Anf. 118 INGE CARLSSON (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret på min fråga.

Svaret innehåller tyvärr ingen tröst för polispersonalen, ej heller för Finspångs kommun.

Justitiecenskottet har enhälligt bedömt att lokalförhållandena för polisverksamheten är otillfredsställande på många orter. Utskottet uttalar också att verksamma åtgärder bör sättas in utan dröjsmål.

Justitieministern känner väl till att Finspångs polisstation har de i särklass sämsta arbetsförhållandena av samtliga polisprojekt. Därför vill jag sammanfattningsvis framhålla att de lokaler som polisen i Finspång sedan 1937 har förfogat över är otidsenliga, både vad gäller den fysiska arbetsmiljön och vad gäller den psyko-sociala miljön.

Frågan om ett nytt polishus i Finspång har varit aktuell sedan 1969. Yrkesinspektionen har sedan 1978 vid ett flertal tillfällen påtalat arbetsmiljöbristerna. Uppgifter har då lämnats om att ett nytt polishus planeras och att en nybyggnation varit nära förestående.

Om inget besked kan lämnas om byggstart före den sista maj innevarande år överväger yrkesinspektionen, med stöd av 7 kap. 7 § i arbetsmiljölagen, att förelägga Finspångs kommun att vidta åtgärder för att avhjälpa bristerna i den inre arbetsmiljön.

Justitieministern framhåller i sitt svar att byggnadsstyrelsen till regeringen har redovisat projekteringen för byggande av polisstation i Finspång. Kostnaden för projektet uppgår till endast 10,5 milj. kr. per den 1 januari 1987. Äntligen ligger alltså förslaget för avgörande på regeringens bord.

Kostnaden är redovisad. Tomt finns anvisad, och ritningarna är godkända av berörda parter. Ett snabbt beslut är också viktigt för kommunens fortsatta centrumplanering. Med tanke på projektets angelägenhet och ringa kostnad vill jag fråga justitieministern vilken möjlighet projektet har att komma med i höstens tilläggsbudget.

Anf. 119 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Till Göte Jonsson vill jag säga att byggnadsstyrelsen i praktiken är klar med projekteringsuppdraget. Redovisningen kan komma vilken dag som helst – i vart fall före halvårsskiftet.

För er båda vill jag sedan bara upprepa att jag självfallet inte här skall gå in och föregripa den prövning som vi nu skall göra av alla de polishusprojekt som är aktuella. Det rör sig om ungefär 15 stycken. Inte minst med hänsyn till de andra polisdistrikten vore det oriktigt att föregripa bedömningen när det gäller dessa två polishus.

Överläggningen var härmed avslutad.

29 § Svar på fråga 1986/87:608 om åtgärder mot invandrarfientlighet och rasism

Anf. 120 Justitieminister STEN WICKBOM:

Herr talman! Alf Svensson har – mot bakgrund av vissa händelser under

senare tid – frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att sätta stopp för den invandrarfientlighet och rasism som förekommit i Sverige.

Det är utomordentligt viktigt att samhället tar avstånd från alla yttringar av rasism och främlingshat. Ett demokratiskt samhälle kan inte tolerera sådana tendenser.

Ett uttryck för denna grundsyn är att i den proposition (prop. 1986/87:151) om ändringar i tryckfrihetsförordningen m. m. som regeringen i förra veckan överlämnade till riksdagen föreslås bl. a. att straffbestämmelsen om hets mot folkgrupp skall skärpas.

Polisen, som ansvarig myndighet för ordning och säkerhet, har ett särskilt ansvar för att stävja våld som följer i spåren av rasism och invandrarfientlighet. Av den anledningen är det glädjande att kunna konstatera att polisen i Stockholm under senare tid på ett tillfredsställande sätt har fullgjort sin uppgift i detta hänseende.

Samtidigt måste man dock ha klart för sig att invandrarfientlig verksamhet inte främst förebyggs genom straffbestämmelser och insatser från olika myndigheters sida. I stället är det genom information, upplysning och opinionsbildning som störst framgång kan nås.

Vid flera tillfällen har riksdagen anslagit medel till verksamhet som syftar till att stärka solidariteten mellan invandrare och svenskar och för att motverka tendenser till främlingshat och rasism.

Som exempel kan jag nämna folkrörelsekonferensen Solidaritet i mars 1986, kampanjen Flykting-86, anordnandet av en särskild konferens med ungdomsorganisationerna om dessa frågor, att det till invandrarverket har anslagits medel för opinionsbildande arbete samt att den s. k. vänskapsveckan för närvarande genomförs. Vid sidan av dessa exempel kan nämnas att en särskild ombudsman mot etnisk diskriminering nyligen har tillsatts.

Avslutningsvis vill jag inskräpa betydelsen av att samhället entydigt och konsekvent tar avstånd från rasism och invandrarfientlighet.

Tillsammans, inbegripet alla och envar, måste vi i olika sammanhang med demokratiska metoder motverka alla tendenser till och uttryck för invandrarfientlighet. På den punkten är regeringens inställning kompromisslös.

Anf. 121 ALF SVENSSON (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka justitieministern för svaret. Jag tror i och för sig att det alltid har varit så här i Sverige, att samtliga regimer och regeringar konsekvent har velat ta avstånd från rasism och invandrarfientlighet. Och likväl pyr de. Vi utplånar naturligtvis inte rasism och invandrarfientlighet genom att stoppa Sverigepartiet och andra extrema grupper och få svenska företag att bete sig anständigt i sin reklam. Det är viktigt att också rikta blickarna mot större sammanhang.

De som har studerat rasism och invandrarfientlighet anser att vi skall se upp med tre saker, herr talman. För det första gäller det en ojämn maktfördelning i samhället. Det innebär nämligen s. k. kulturell arbetsdelning – invandrare och minoriteter får ta vissa jobb, medan svenskar tar andra. Om en sådan arbetsdelning blir stabil måste vi se upp. Det handlar inte minst om att ge invandrare en god och omfattande utbildning.

För det andra måste vi se upp med bristande kontakter mellan invandrare

och svenskar. Det görs en hel del på det området, men samtidigt krävs det faktiskt mer än en veckas arbete. Man måste naturligtvis också vara försiktig så att man inte slår itu den sammanhållning som finns inom vissa etniska grupper.

För det tredje gäller det bristande självkänsla hos ungdomar – både svenska och invandrare. Ungdomar som slutar skolan med känslan av att de inte behövs och ingenting kan, och sedan blir arbetslösa, är en katastrof för Sverige. Jag tror att det bäddas för rasism i just den mentala miljön. Man mår faktiskt psykiskt illa när man ser TV-bilder och hör ropen från dessa totalt vilseförda ungdomar, som skämmer ut sig. Man blir emellertid också skrämmd när seriösa PR-makare hakar på en chauvinistisk trend och knäpper på de disharmoniska rasistiska strängarna.

Herr talman! Jag skulle vilja fråga justitieministern om han är beredd att ge sig i kast med och initiera det breda långsiktiga arbetet för att hejda invandrarfientlighet och rasism, och riktigt göra klart att grogrunden för rasismen finns i bristen på utbildning och arbete.

Överläggningen var härmed avslutad.

30 § Svar på fråga 1986/87:519 om spannmålsöverskotten

Anf. 122 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! Grethe Lundblad har frågat mig om jag vill redogöra för hur, enligt min uppfattning, jordbruket och dess organisationer har medverkat till att minska spannmålsöverskotten och på vilket sätt statens kostnader kan minska under kommande år.

Av riksdagens livsmedelspolitiska beslut år 1985 framgår att samhället bör ta ett delansvar för överskottsarealens kostnader. Riksdagen uttalade vidare att det i första hand bör ankomma på jordbruket att aktivt arbeta för att anpassningsåtgärderna på vegetabilieområdet leder till att samhällets delansvar i finansieringen av överskottsproduktionen kan upphöra. Detta gäller fortfarande.

Våren 1986 tillsattes den s. k. spannmålsgruppen med representanter för bl. a. jordbruksdepartementet och lantbrukarna. Spannmålsgruppen enades kring ett förslag om trädesersättning för år 1987. Detta förslag har nu genomförts, vilket beräknas medföra en positiv effekt på regleringsekonomi och en minskad belastning på statens finanser. Gruppen har senare lagt fram förslag till åtgärder för att minska spannmålsöverskottet på längre sikt.

Riksdagen har varit enig med regeringen om att det är angeläget att de medel som staten under en övergångsperiod ställer till förfogande för att underlätta produktionsanpassningen utnyttjas för att stödja en inriktning av produktionen som så snart som möjligt minskar kostnadsbelastningen på samhället och på lantbrukets ekonomi. I sammanhanget förtjänar också att nämnas de stora statliga satsningar på forskning om nya produktionsformer i jordbruket som nu genomförs till en kostnad av 17 milj. kr. extra per år under fem år.

Det är därför av stor vikt att jordbruksnäringen själv redan inför nästa

odlingssäsong tar initiativ till sådana åtgärder som innebär att alternativ produktion kan utvecklas och introduceras.

Anf. 123 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Jag vill gärna tacka jordbruksministern för svaret. I svaret har dock inte redovisats några av de egna åtgärder som man själv har finansierat från jordbrukets sida.

Som jag har uppfattat det beslut riksdagen fattade i samband med behandlingen av livsmedelskommitténs betänkande, var meningen att det i första hand skulle ankomma på jordbruket att aktivt arbeta för anpassningsåtgärder på vegetabilieområdet. Jag har inte kunnat finna att det verkligen har utförts ett sådant aktivt arbete.

Värre är emellertid att man i och med att vissa partier ändrade de förslag beträffande den nya livsmedelspolitiken som regeringen fört fram – att man skulle bidra med ca 600 kr. på fem år – upphävde denna begränsning. Det har lett till att staten har fått bidra med ca 1 200 milj. kr. på tre år för att betala spannmålsöverskottets kostnader. Det är så gott som en fördubbling av beloppet, på nästan halva tiden. Det är således enorma belopp som går åt. I det läget, herr talman, tycker jag att det är viktigt att man avkräver jordbruket ett ansvar för dess aktiva medverkan.

Jag har nyligen haft kontakt med en del jordbrukarungdomar som gärna vill pröva nya grödor på spannmålsarealen, men de får inget stöd hos jordbrukets organisationer. Därför måste jag upprepa min fråga: På vilket sätt tänker jordbruksministern försöka uppmana jordbruksnäringen att vidta aktiva åtgärder för att minska den olönsamma spannmålsproduktionen och därmed minska statens mycket stora kostnader?

Anf. 124 Jordbruksminister MATS HELLSTRÖM:

Herr talman! En effekt som uppträder redan i år – och där jordbruket självt har tagit en mycket aktiv del – är att man vinner andrum och tid genom träda 1987. Man räknar med att nettoeffekten på regleringsekonomi blir en besparing av 150–200 milj. kr., som man alltså vinner tillbaka. Det är en insats som näringen själv engagerar sig för. Det innebär att ungefär en tredjedel av överskottsarealen berörs under detta år.

Det pågår också en rad försök och experiment på olika områden med att finna alternativa grödor som på lång sikt kan vara ekonomiskt lönande utan speciella subventioner. Det kan gälla energigrödor, industrigrödor, proteinfoder och annat. Man har satt i gång en rad försöksprojekt. Men jag håller med Grethe Lundblad om att det är viktigt – och det säger jag också i mitt svar – när det gäller projekten energigrödor och annat, att jordbruksnäringen själv redan inför nästa odlingssäsong tar initiativ till sådana åtgärder att man kan få praktisk effekt av insatserna.

I andra fall behövs längre tids forskning för att komma fram till vilka typer av grödor som kan introduceras i olika sammanhang med ekonomisk lönsamhet.

Jordbruksungdomarna har också besökt mig, och jag medverkade till att man under årets träda får möjlighet att experimentera med grödor som inte finns inom prisregleringssystemet. Jag har för min del tillmötesgått dessa

jordbrukarungdomars önskemål att redan nu få experimentera med andra grödor under trädesperioden. Det var ett utmärkt initiativ från dessa ungdomar.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

Om ombyggnad av statens bildskärmar

Anf. 125 GRETHE LUNDBLAD (s):

Herr talman! Det allvarligaste är att dessa stora kostnader för spannmålsöverskottet används för att subventionera brödspriset i andra länder än Sverige, medan vi vet att svenska konsumenter i dag i ökad utsträckning övergår till hembakning därför att de finner brödkostnaderna i Sverige för höga. Det är alltså viktigt – med hänsyn till statens kostnader, till de svenska konsumenterna och till den svenska jordbruksnäringens framtid – att vi snarast möjligt får ett mycket mer aktivt agerande från jordbrukets sida för att få ner det stora olönsamma spannmålsöverskottet, som kostar den svenska staten oerhörda belopp.

Överläggningen var härmed avslutad.

31 § Svar på fråga 1986/87:611 om ombyggnad av statens bildskärmar

Anf. 126 TREDJE VICE TALMANNEN:

I Paul Lestanders frånvaro får Jan Jennehag ta emot svaret.

Anf. 127 Civilminister BO HOLMBERG:

Herr talman! Paul Lestander har frågat arbetsmarknadsministern vilka åtgärder hon tänker vidta för att se till att ombyggnaden av statens bildskärmar genomförs.

Frågan har lämnats över till mig.

I nuvarande bildskärmar används bildrör som orsakar strålning av olika slag. Forskningen om strålningens hälsorisker pågår.

Arbetskyddsstyrelsen utfärdar de föreskrifter som verket bedömer nödvändiga för att ge erforderligt skydd i arbetet vid t. ex. bildskärmar. Sådana föreskrifter gäller naturligtvis också statsförvaltningen. Arbetskyddsstyrelsen har utfärdat föreskrifter (SFS 1985:12) som framför allt ställer krav på ergonomiska förhållanden vid bildskärmsarbete.

Ansvar för ombyggnad av enskilda bildskärmar i staten åvilar varje myndighet. Statskontoret har bl. a. som stor upphandlare ett särskilt ansvar i detta sammanhang.

I syfte att minska strålningen vid olika terminalarbetsplatser har flera åtgärder vidtagits.

För det första har statskontoret, bl. a. i samarbete med Statshälsan, genomfört en samordnad upphandling av bildskärmsterminaler till statsförvaltningen under år 1986. Statskontoret har därvid genom avtal med leverantörer skapat garantier för att strålningen från bildskärmar väsentligt kommer att minskas.

För det andra har statskontoret i anslutning till denna upphandling i samarbete med bl. a. Telub AB utarbetat ett åtgärdsprogram för befintliga bildskärmar i statsförvaltningen med motsvarande syfte. Ett s. k. avropsavtal

där ombyggnad regleras tekniskt och ekonomiskt har tecknats mellan statskontoret och Telub AB. I den mån enskilda myndigheter inte kan finansiera ombyggnaden på egna anslag, kan de utnyttja det centrala investeringsanslaget för anskaffning av ADB-utrustning.

Statskontoret har informerat samtliga statliga myndigheter om ombyggnadsmöjligheterna. Verket avser att i höst på nytt gå ut med information i denna fråga.

För det tredje uppdrog regeringen den 22 maj 1986 åt statens mät- och provråd att utarbeta regler för frivillig provning av bildskärmar omfattande bl. a. strålningen. Från den 1 februari 1987 kan mät- och provrådet auktorisera provplatser för denna provning.

I och med den provningsverksamhet som nu startar räknar regeringen med att köpare och användare av bildskärmsterminaler skall få tillgång till enhetliga och tillförlitliga provningsresultat som vägledning i satsningen på bättre arbetsmiljö.

Trots de åtgärder som vidtagits kan jag nu notera att det från de fackliga organisationernas sida uttrycks en oro över att ombyggnaden av bildskärmar går för långsamt. Mot den bakgrunden avser jag att göra en genomgång av läget och därefter se om ytterligare åtgärder behöver vidtas.

Anf. 128 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Jag tackar civilministern för svaret. Vi är tydligen helt överens.

Statsförvaltningen är en stor köpare, och dess krav på utrustning får effekter också för andra användare än staten. Höga standardkrav kommer därför hela marknaden till godo.

Speciellt tillfredsställd är jag över att civilministern delar de fackliga organisationernas oro. Jag hoppas att den genomgång som civilministern aviserar kan ske snabbt och att ytterligare åtgärder heller inte behöver dröja.

Överläggningen var härmed avslutad.

32 § Svar på fråga 1986/87:584 om förslaget till höjd bilaccis

Anf. 129 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Lars Ernestam har frågat mig vilka miljöpolitiska överväganden som ligger bakom förslaget till höjd bilaccis.

I kompletteringspropositionen har jag redovisat bedömningen att det nu finns skäl att dämpa den privata konsumtionens ökningstakt. En viktig komponent i konsumtionsökningen har varit den kraftiga uppgången av försäljningen av nya bilar. Den föreslagna accishöjningen är motiverad på denna grund. Den miljöpolitiska styrning som nu finns genom att accisen för vissa avgasrenade fordon är reducerad påverkas inte av den föreslagna accishöjningen.

Anf. 130 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret.

Miljöfrågornas alltmer ökade betydelse, och då inte minst kväveutsläppen från biltrafiken, gör det nödvändigt att analysera vilka följdverkningar olika beslut i riksdagen får också när det gäller att förbättra eller försämra miljösituationen. När jag denna vackra fredagseftermiddag är tacksam för att få diskutera de här principiella frågeställningarna med finansministern, har jag som exempel tagit upp förslaget till höjd bilaccis.

Finansministerns kollega miljöministern har som främsta åtgärd för att minska kväveutsläppen hänvisat till övergången till katalysatorrening – frivillig under ett par år och obligatorisk 1989. Från folkpartiet vill vi gå snabbare fram, och vi vill dessutom ha stimulanser för den befintliga bilparken. Socialdemokraterna har hänvisat till övergången till nya bilar och stimulanserna för att så snabbt som möjligt få människor att köpa dessa bilar. Finansministern finner nu att det enligt hans uppfattning, av bl. a. finanspolitiska skäl, är angeläget att bromsa konsumtionen och föreslår en höjd accis. Nu står mot varandra två motstående intressen. Birgitta Dahl vill stimulera folk att köpa nya bilar, och finansministern vill försvåra dessa möjligheter. Miljöministerns ambitioner neutraliseras av finansministerns förslag.

En konsekvent miljösyn måste innebära att den får genomsyra hela förvaltningsapparaten. Förutom det område som miljöministern basar över måste miljöaspekter också finnas med över hela fältet. De måste också finnas med i finanspolitiken. Så är inte fallet i det förslag som jag refererar till. Det vore av mycket stort intresse – och det ligger inom frågans ram – att få höra om finansministern något ville utveckla hur han ser på möjligheterna att ta miljöhänsyn också i finanspolitiken. Jag vet att det finns svårigheter, men det vore intressant att få denna fråga något belyst i dag.

Överläggningen var härmed avslutad.

33 § Svar på fråga 1986/87:587 om värderingen av jordbruks- och skogsfastigheter vid förmögenhetsbeskattningen

Anf. 131 Finansminister KJELL-OLOF FELDT:

Herr talman! Karl-Gösta Svenson har, mot bakgrund av att förslag till förändringar i kapitalbeskattningen av jordbruks- och skogsfastigheter aviseras i kompletteringspropositionen, frågat mig vad som avses med passivt ägande och med förvärv av kapitalplaceringsskäl.

Innan beredningen av det aviserade förslaget har avslutats ser jag inte som meningsfullt att föra en fristående diskussion om den närmare innebörden av uttrycken passivt ägande och förvärv av kapitalplaceringsskäl.

Anf. 132 KARL-GÖSTA SVENSON (m):

Herr talman! Jag tackar finansministern för svaret.

Då jag inte fått något besked är jag naturligtvis besviken. Det är säkerligen också många ägare av jord- och skogsbruksfastigheter. Det är högst otillfredsställande att, som finansministern gör, skapa oro i en stor yrkeskår genom att

avisera ett lagförslag och inte säga något om hur det skall utformas.

Det enda man kan konstatera med anledning av den information som finansministern hittills har lämnat är att en eventuell lagändring kommer att medföra ökat krångel och mycket svåra gränsdragningsproblem. Likformig och rättvis taxering kan inte upprätthållas i det här avseendet. Vi moderater tar bestämt avstånd från den aviserade skattehöjningen. Det finns enligt vår uppfattning inget skäl till en sådan förändring. I stället bör förmögenhets-skatten på det arbetande kapitalet i små och medelstora företag avvecklas i enlighet med vad företagskattekommittén har föreslagit.

Regeringen har nyligen i en proposition till riksdagen i syfte att stimulera till ökad skogsavverkning föreslagit ändring av bestämmelserna om uttag av egenavgifter i förvärvskällan jordbruksfastighet. Intäkter som är hänförliga till egenverksamhet uppgående till högst 15 000 kr. avgiftsbefrias, och inkomsten blir i det fallet ej heller pensionsgrundande.

Hederligheten bjuder att finansministern svarar ett klart ja eller nej på fråga om motsvarande bestämmelse kan ligga till grund för att påstå att passivt ägande föreligger.

Varför lever inte finansministern upp till talet om en förenkling inom skatteadministrationen och avstår från den aviserade lagändringen?

Överläggningen var härmed avslutad.

34 § Svar på fråga 1986/87:616 om sammansättningen av Swedfunds styrelse

Anf. 133 Statsrådet LENA HJELM-WALLÉN:

Herr talman! Gunnel Jonäng har frågat utrikesministern om sammansättningen av Swedfunds styrelse. Då Swedfunds verksamhet ingår i biståndet har frågan överlämnats till mig.

Gunnel Jonäng frågar, om det kan anses förenligt med jämställdhetssträvandena i vårt land och med tonvikten på kvinnoinriktat bistånd, att det inte ingår någon kvinna i Swedfunds styrelse. Mitt spontana svar är nej, men jag vill samtidigt nyansera något. Gunnel Jonäng utgår i sin fråga enbart från de ordinarie ledamöterna i styrelsen. Bland de personliga suppleanterna återfinns fyra kvinnor, så när styrelsen träffas är den ändå inte en kompakt manlig församling.

I Swedfunds styrelse skall enligt stadgan finnas företrädare för industri, bank- och kreditväsende, liksom för Kooperation och facklig verksamhet. Jag tvingas konstatera, att dessa områden är starkt mansdominerade i det svenska samhället. Bristen på jämställdhet återspeglas i de nomineringar vi fått på kandidater från berörda parter och begränsar också mina möjligheter att hitta alternativ. Jag kan ändå lova Gunnel Jonäng att aktivt söka kvinnliga kandidater så snart det blir aktuellt med någon nytillsättning i styrelsen.

Anf. 134 GUNNEL JONÄNG (c):

Herr talman! Jag ber att få tacka biståndsdministern för svaret på min fråga. Jag förstår att det känns litet genant för biståndsdministern att behöva

medge att det inte ingår någon kvinna i Swedfunds styrelse, och dessutom veta med sig att man själv bär ansvaret för detta trista faktum. Det var ändå så sent som i vintras som det skedde förändringar i styrelsen. Det borde ha ringt en liten klocka då i biståndsministerns öron.

Biståndsministern talar om de många kvinnorna som är suppleanter. Det förbättrar inte saken, utan snarare tvärtom, för det måste innebära en något märklig uppfattning om kvinnor, nämligen att kvinnor inte är tillräckligt bra för att bli ordinarie i styrelsen. Det är att hamna ur askan i elden.

Företrädare för industrin skall finnas i styrelsen. Ja, men det finns ändå i dag också många kvinnliga företagare som är dugliga. Om olika parter skall föreslå kandidater brukar det bli två namn – en man och en kvinna – att välja på, så det borde ha funnits ett urval.

Det är inte så många år sedan ordet kvinna knappast fanns med i biståndsbudgeten. Genom motioner och påverkan, inte minst från centerpartiet, arbetar vi nu med ett kvinnoinriktat bistånd. Biståndsministern skriver själv i år i propositionen härvidlag: Kvinnornas roll i u-länderna och i biståndet är något som jag särskilt vill framhålla.

Det är naturligtvis mot den bakgrunden nödvändigt att man har med kvinnor och kvinnors värderingar och erfarenhet i alla biståndsorgan. Det är en föråldrad uppfattning att kvinnor inte är lika duktiga som män.

Nu avger biståndsministern här ett löfte att aktivt söka kvinnliga kandidater. Jag skall därför göra pinan kort och ha förhoppningar om att det snart skall gå att hitta någon kvinna i styrelsen.

Överläggningen var härmed avslutad.

35 § Svar på fråga 1986/87:610 om nya arbetstillfällen för SSAB-anställda i Luleå

Anf. 135 TREDJE VICE TALMANNEN:

I Paul Lestanders frånvaro får Jan Jennehag ta emot svaret.

Anf. 136 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Paul Lestander har frågat mig om jag är beredd att ta initiativ så att ingen av de anställda i SSAB avskedas utan att annat arbete erbjuds på orten.

MBL-förhandlingarna om den föreslagna strukturplanen för SSAB har nu avslutats även beträffande Luleåverken. MBL-förhandlingarna rörande trygghetsfrågorna har ännu inte påbörjats.

Förarbetet med att skapa ny sysselsättning vid berörda stål- och gruvorter har redan inletts. Regeringen har bl. a. tagit initiativ till en central arbetsgrupp inom regeringskansliet med uppgift att föreslå utvecklingsåtgärder för näringslivet och arbetsmarknaden i Luleå, liksom i Borlänge och Västerbergslagen.

Anf. 137 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Jag tackar industriministern för svaret.

Uppgiften att genom utvecklingsåtgärder för näringslivet och arbetsmarknaden i Luleå ge kompensation åt 700 människor är naturligtvis inte lätt. Det går knappast att locka småföretag och tro att man därmed kan ersätta en industri av detta slag. Det behövs alltså mycket pengar. Vad kostar nyinvesteringar? Låt mig ta ett exempel från min hemort.

I Timrå byggde SCA-Östrand om sin anläggning för drygt 1 miljard kronor. Det medförde visserligen inga nya arbeten – tvärtom. Syftet var en rationalisering, och man minskade i stället antalet anställda. Men en massafabrik kostar tydligen drygt 1 miljard kronor.

Jag föreställer mig att investeringar av det slag som skulle behövas i Luleå uppgår till motsvarande belopp. Jag är alltså inte lugnad av industriministerns svar. Det som krävs för Norrlands del är naturligtvis systemlösningar av andra digniteter än vad som kanske har föresvävat industriministern i detta fall.

Anf. 138 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag har i mitt svar klarlagt att arbetet redan har börjat på att ta fram insatser för utveckling av näringsliv och arbetsmarknad på de orter som drabbas av SSAB:s strukturåtgärder. Jag kan försäkra att vi inte kommer att lämna vare sig berörda orter eller berörda människor i sticket.

Regeringen har vid flera tidigare besvärliga neddragningar visat att vi menar allvar med detta. Jag tror också att Jan Jennehag bör ha goda erfarenheter just från sin hemkommun Timrå av att det går att med samhällsåtgärder och insatser från alla berörda åstadkomma en breddad näringslivssektor och därmed också en bättre framtid för de människor som berörs.

Anf. 139 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! Industriministern har alldeles rätt. Naturligtvis har de åtgärder som han anger vad gäller Timrå haft effekt. Det är ingen tvekan om att det är ett exempel på lyckade satsningar.

Det som är svårigheten i Luleå är naturligtvis att det i norra delen av landet – jag menar, nu verkligen norra delen – finns så få andra traditionella lokaliseringsfaktorer som är attraktiva. Därför fordras en aktivitet från samhällets sida av ett annat slag än de lyckade satsningar som industriministern hänvisade till.

Anf. 140 Industriminister THAGE PETERSON:

Herr talman! Jag är tacksam för Jan Jennehags erkännande att regeringens insatser i Timrå har gett effekt och för det höga betyg som han har utfärdat, att det går att med samhällsinsatser åstadkomma ett nytt näringsliv och nya jobb. Jag hoppas att han för budskapet vidare till Paul Lestander i Norrbotten, att regeringen med framgång har satt in åtgärder för att klara svåra strukturomvandlingsproblem.

Men efter detta skall jag gärna ge ett erkännande åt Jan Jennehag för hans argumentering, att det är utomordentligt svårt att åstadkomma företagseta-

bleringar och nya verksamheter i Norrbotten. Det beror på att staten hittills ensam har fått bära huvudbördan av sådana insatser och att det privata näringslivet i stort sett har svikit Norrbotten.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

*Om reglerna för
patientförsäkring*

Anf. 141 JAN JENNEHAG (vpk):

Herr talman! I det sista vill jag också instämma och hävda att det är endast genom samhällsinsatser som vi kan skaffa nya arbeten i Norrbotten.

Överläggningen var härmed avslutad.

36 § Svar på fråga 1986/87:560 om reglerna för patientförsäkring

Anf. 142 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Sigge Godin har frågat mig vilka åtgärder regeringen vill vidta för att självriskan inom patientförsäkringen skall drabba den som tecknat försäkringen och inte den skadade.

Någon särskild författningsreglering av skador som uppstått genom felaktig medicinsk behandling finns inte, utan skadestandsfrågor inom hälso- och sjukvårdens område skall bedömas enligt bestämmelserna i skadestandslagen. Detta innebär att den skadelidande för att få ersättning i allmänhet måste kunna visa att skadan orsakats genom fel eller försummelse från vårdpersonalens sida.

Sedan den 1 januari 1975 finns dock en särskild ansvarsförsäkring för hälso- och sjukvården, kallad Patientförsäkring vid behandlingsskada. Försäkringen meddelas av ett konsortium av försäkringsbolag, och bl. a. samtliga sjukvårdshuvudmän har frivilligt anslutit sig till försäkringen. Ersättning från patientförsäkringen utgår utan att den skadelidande behöver bevisa att förutsättningar för skadestandsansvar föreligger.

Eftersom patientförsäkringen tillkommit avtalsvägen, ankommer det inte på regeringen att uttala sig om det försäkringsavtal som sjukvårdshuvudmännen tecknat eller om tillämpningen av detta. Jag vill erinra om att riksdagen så sent som i höstas tagit ställning till motioner om försäkringen och då inte funnit att det behövdes några åtgärder från riksdagens sida.

Jag kan avslutningsvis nämna att det för försäkringen finns en särskild samrådsgrupp, i vilken ingår företrädare för de avtalsslutande parterna. Denna grupp har till uppgift att fortlöpande följa utvecklingen och när det är motiverat ta initiativ till förändringar av ersättningsbestämmelserna.

Anf. 143 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag får tacka socialministern för svaret.

Landstingen har tecknat patientförsäkringen efter rekommendation av Landstingsförbundet, och i den rekommendationen finns det inskrivet att innan ersättningen utbetalas skall den skadade betala självriskan, för närvarande 1 000 kr. Det har förvånat mig och många andra att det är på det sättet.

Det är alltså den skadade, den som har fått rätt till ersättning, som skall betala självriskan. Man får ta risken vid behandling av exempelvis en

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

*Om reglerna för
patientförsäkring*

landstingsläkare att få en skada, kanske för hela livet, och om den tråkiga händelsen inträffar dessutom betala en självrisk.

Självriskerna skall inte betalas av den som tecknat försäkringen, nämligen landstinget, utan av den som tillerkänts ersättningen. Det förfaringsättet rimmar väldigt dåligt med hur andra försäkringar fungerar. Dessutom har detta påfund inte kommit till av ekonomiska skäl. För landstingen är det ju fråga om en ytterst liten summa. Det handlar egentligen om felräkningspengar.

Jag skulle vilja påminna socialministern om att de drabbade människorna inte har slutit något avtal. Det måste väl ändå vara en uppgift både för riksdagen och regeringen att ta till vara dessa människors rättigheter.

Socialministerns svar visar inte på någon väg att komma fram, men jag skulle ändå vilja fråga som avslutning: Tycker statsrådet verkligen att människor som skadas inom vården också skall betala landstingens självrisk? På vilka grunder skall de göra det och av vilka skäl?

Du som är skadad skall också betala självriskerna! Är det vad vi skall säga till de här människorna?

Anf. 144 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag vill erinra om att det hela tiden har funnits självrisk i det här systemet. Sedan den 1 juli 1985 utgör självriskerna 5 % av basbeloppet vid skadetillfället.

Som jag har sagt i mitt svar, har patientförsäkringen tillkommit genom avtal. Riksdagen har också sagt, när den här frågan behandlades för någon tid sedan, att såväl patientförsäkringen som läkemedelsförsäkringen får anses i allt väsentligt tillgodose krav som ställs. Riksdagen har inte ansett att det behövs några ytterligare åtgärder.

Anf. 145 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att det har funnits självrisk sedan en tid tillbaka. Jag vet också att den nyligen har höjts med 100 % från 500 till 1 000 kr.

Jag tycker att det här är en märklig fråga. Självriskkostnaderna som landstingen betalar är ju väldigt låga. Det handlar om 50 000 à 60 000 kr. om året för ett landsting. Det är, som jag sade tidigare, felräkningspengar.

Man skall också ha klart för sig att människorna som tillerkänns ersättning har haft extra kostnader på grund av skadan – resekostnader, inkomstbortfall under en lång behandlingstid osv.

Därför borde man se efter om det inte går att komma fram på andra vägar. Jag tycker att socialministern borde fundera på om det inte är möjligt att i stället säga att man kunde låta bli att betala ut småsummor, exempelvis upp till 1 000 kr. Det vore vettigare än att tillämpa ett system med självrisk.

Överläggningen var härmed avslutad.

Anf. 146 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Barbro Sandberg har frågat mig om regeringen avser vidta några åtgärder för att ändra på det förhållandet att en studerande som har en vilande sjukpenninggrundande inkomst (SGI) från förvärvsarbete före studietiden blir av med den om vederbörande inte ansöker om och får beviljat studiemedel.

Bestämmelserna om vilande SGI bygger på att beviljat studiestöd skall utges även för sjukperioder under utbildningstiden. Ett enkelt sätt att avgöra om en person studerar är om vederbörande uppbär studiestöd, eftersom försäkringskassan får uppgift om detta från centrala studiestödsnämnden. Den som inte ansöker om eller beviljas studiestöd måste förutsättas försörja sig på något annat sätt. Sker detta genom förvärvsarbete blir han SGI-placerad på grundval av inkomsten från det arbetet. Eftersom sjukpenningen avser att kompensera för ett inkomstbortfall till följd av sjukdom bör ersättningen i det senare fallet baseras på denna arbetsinkomst. Jag finner för närvarande inget skäl att föreslå någon ändring i denna ordning.

Anf. 147 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret. Anledningen till min fråga är att det skulle innebära en förbättring när riksdagen förra våren biföll regeringens förslag om ett förbättrat försäkringsskydd vid sjukdom under sommarferier för dem som har en vilande sjukpenninggrundande inkomst som är högre än den sjukpenninggrundande inkomsten under studietiden. Förbättringen innebär att den vilande sjukpenninggrundande inkomsten aktiveras under sommarferier och vid föräldraledighet. Jag hade då inte klart för mig att den studerande skulle vara tvungen att låna pengar av staten för att få denna förmån. Det står i lagen om allmän försäkring 3 kap. 5 § "studier, för vilka han uppbär studiehjälp, studiemedel eller särskilt vuxenstudiestöd". I praktiken innebär detta att om en studerande anser sig inte behöva studiemedel eller under någon del av studietiden försöker att klara sig på egen hand, t. ex. genom att använda eget sparkapital, försvinner den vilande sjukpenninggrundande inkomsten. Så gör också kapitalet.

Statsrådet säger att om man inte söker eller beviljas studiestöd, måste man förutsättas försörja sig på annat sätt. Annat sätt kan faktiskt vara att leva på eget sparkapital. Enligt mitt sätt att se straffas alltså den som försöker hålla nere sina studieskulder.

Jag skulle vilja ställa ytterligare en fråga till statsrådet: Varför är förmånen om vilande sjukpenninggrundande inkomst helt knuten till studiemedlen?

Överläggningen var härmed avslutad.

Om studerandes rätt att tillgodoräkna sig sjukpenninggrundande inkomst

Anf. 148 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Ulla Orring har frågat mig om hur jag bedömer arbetsituationen inom den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten inför sommaren och om de rättspsykiatriska klinikerna och de tre stationerna kommer att arbeta med fullgod kapacitet.

Som framhållits i frågan har förhållandena inom rättspsykiatriska undersökningsverksamheten varit mycket problematiska under senare år. Regeringen har i skilda sammanhang uppmärksammat problemen, och i anslutning till det arbete som pågår med att reformera lagstiftningen om den psykiatriska tvångsvården förbereds bl. a. en organisationsförändring som syftar till en närmare samordning mellan vård- och undersökningsverksamheterna. Enligt regeringens bedömning bör reformen kunna skapa förutsättningar för att långsiktigt lösa problemen vad gäller de rättspsykiatriska undersökningarna.

Parallellt med dessa långsiktiga initiativ har socialstyrelsen på regeringens uppdrag vidtagit åtgärder för att effektivisera verksamheten, och indikationer finns på att undersökningstiderna har minskat samt att väntetiderna i häkte börjar kunna reduceras.

Liksom för andra verksamheter som har motsvarande karaktär kan självfallet sommarsemestrarna innebära vissa störningar. Utifrån tidigare erfarenheter beslutade socialstyrelsen inför föregående sommar att begränsa sommarstängningarna och har inför kommande sommar beslutat om ytterligare begränsningar.

Enligt min bedömning har socialstyrelsen vidtagit de åtgärder som är möjliga att genomföra för att bibehålla kapaciteten inom den reguljära organisationen under sommaren. Eftersom det finns indikation på att undersökningstiderna börjar minska bör arbetsituationen kunna förbättras avsevärt denna sommar i förhållande till vad som varit fallet under sommarmånaderna tidigare år.

Anf. 149 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för svaret, men jag tycker att det var ovanligt magert. Jag vill ställa frågan till statsrådet: Vem känner ansvar för rättspsykiatrin i landet? På socialstyrelsen tvär man sina händer, på socialdepartementet likaledes. Frågar man sjukvårdsdirektionerna, som är närmast vårdklientelét och vars resurser är starkt begränsade, får man till svar att personalen där känner vanmakt inför dagens läge och särskilt inför sommaren. Frågar man statens förhandlingsnämnd blir svaret att förhandlingar pågår på uppdrag av regeringen. Det har gått så långt att chefen för kriminalvården har vänt sig till JO och efterfrågat åtgärder.

I Umeå står sedan 1978 en nybyggd klinik redo att starta verksamhet. Kommer den att få celebrera tioårsjubileum – fira kan man väl knappast säga i detta sammanhang? Detta är exempel på en verklig långbänk och bristande beslutsamhet från regeringens sida.

Känner socialministern ansvar för rättspsykiatrin? Jag har frågat detta av tre skäl – humanitära skäl, rättssäkerhetsskäl och ekonomiska skäl. 50 personer står nu i kö inför sommaren.

Jag vill dessutom fråga om det blir särskilda avtal till sommaren för Västerbottens och Östergötlands läns landsting, med tanke på det behov som alltid uppstår på sommaren. Detta visar på en bristande beslutsamhet från regeringens sida. Frågan är också föremål för granskning hos riksdagens revisorer.

Jag upprepar min fråga till socialministern: Kommer det ett särskilt avtal till sommaren för Västerbottens och Östergötlands läns landsting?

Anf. 150 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag tror inte att någon tvär sina händer i detta sammanhang. Jag har klart redovisat i mitt svar att det finns problem inom denna verksamhet. De har också varit föremål för diskussioner inom socialutskottet.

Förhandlingar mellan statens förhandlingsnämnd och Västernorrlands och Östergötlands läns landsting pågår. Under den tid då förhandlingar pågår kan jag naturligtvis inte redovisa vad resultatet blir och när resultatet blir klart. Det får vi avvakta. En intensiv verksamhet pågår. Socialstyrelsen har under årens lopp vidtagit en hel del åtgärder och planerar ytterligare åtgärder. Det pågår en hög aktivitet för att försöka komma till rätta med dessa problem.

Anf. 151 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Aktiviteten kan inte vara särskilt hög. Jag ställde en fråga om rättspsykiatrin i december 1985. Socialministern svarade då att regeringen hade lämnat uppdrag till statens förhandlingsnämnd om ett överförande av den rättspsykiatriska undersökningsverksamheten till landstingskommunerna. Det har gått två och ett halvt år sedan dess, utan resultat.

Jag förmodar att det var en felsägning från socialministerns sida när hon sade Västernorrland. Det var väl Västerbotten det gällde?

Riksdagen har krävt att regeringen skall återkomma med förslag om ökade resurser till rättspsykiatrin. Det var dessutom ett enhälligt uttalande.

Jag vidhåller med skärpa min uppfattning, att det är en brist att regeringen inte klarar av den svåra situationen inom rättspsykiatrin. Detta är föremål för JO:s granskning. Så här kan det inte få fortsätta. Om förhandlingarna har pågått i tio år kan man inte tala om någon vidare skärpning på den punkten.

Anf. 152 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag beklagar, det var en felsägning. Det skall vara Västerbottens län.

När det gäller förhandlingar, Ulla Orring, är det inte bara en part. Det är i varje fall två parter inblandade för att man skall kunna få ett resultat.

Anf. 153 ULLA ORRING (fp):

Herr talman! Ja, socialministern, det är två parter, men den ena parten förhandlar på uppdrag av regeringen. Enligt vad som framkom vid föredragningen av en representant för statens förhandlingsnämnd är det regeringen som ger direktiv för hur förhandlingarna skall skötas. Får man inga klara direktiv, sköts inte förhandlingarna på det sätt som man från rättspsykiatrin

sida kan önska. Socialministern måste väl erkänna att de förhandlingar som för Umeås del har pågått i tio år men ännu inte lett till några resultat visar på regeringens bristande handlingskraft.

Min fråga till sist: Känner verkligen socialministern ett riktigt ansvar för denna verksamhet?

Överläggningen var härmed avslutad.

39 § Svar på fråga 1986/87:594 om förhållandena för privatpraktiserande sjukgymnaster

Anf. 154 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Göte Jonsson har frågat mig vilka åtgärder jag ämnar vidta för att förbättra förhållandena för privatpraktiserande sjukgymnaster så att de kan verka vidare. Som exempel på deras svåra situation nämner Jonsson att Sveriges största privatpraktik för sjukgymnaster, Centrum Fysioterapi i Stockholm, inte kan drivas vidare på grund av den låga ersättningen från sjukförsäkringen.

Riksförsäkringsverket har nyligen träffat en överenskommelse med Legitimerade Sjukgymnasters Riksförbund om att ersättningen från sjukförsäkringen enligt den s. k. behandlingstaxan bör höjas med i genomsnitt 5,8 % för en period av ett år räknat fr. o. m. den 1 juli 1987. Detta förslag kommer att behandlas av regeringen inom kort. Denna föreslagna nivåhöjning bygger bl. a. på den löneutveckling som skett för sjukgymnastkollektivet och den kostnadsutveckling i övrigt som inträffat eller beräknas inträffa under taxeperioden. Det är givetvis så att beräkningar av detta slag inte kan ta hänsyn till att det finns privatpraktiker som har betydligt större kostnader än andra, t. ex. för lokaler. Taxenivån kan med andra ord inte grundas på sådana mottagningar som är etablerade i Stockholms innerstad och som till följd härav har mycket höga lokalkostnader.

Anf. 155 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för svaret på frågan, men jag är bekymrad över detsamma. Av allt att döma tar statsrådet inte problemet på allvar, i varje fall ger hon inte uttryck för detta i svaret.

Om en månad lägger den största privata praktiken när det gäller sjukgymnastik i Stockholm, Centrum Fysioterapi, ned sin verksamhet. Ersättningsstaxan är för låg är motivet till nedläggningen. De låga ersättningsstaxorna drabbar inte enbart denna anläggning och verksamhet i centrala Stockholm. De privatpraktiserande sjukgymnasterna klagat över lag över att de inte kan få ekonomi på sin verksamhet beroende på de låga taxorna.

Det gäller en kvalificerad yrkeskår, som utgör en viktig del av den totala hälso- och sjukvården. Vi vet att det är långa köer till sjukgymnastpraktiker i dag i olika delar av vårt land. Det finns ca 1 500 privatpraktiserande sjukgymnaster i öppen vård. De utför ungefär 45 % av öppenvårdsbehandlingarna. En stor del av de totala antalet behandlingar utförs alltså av privatpraktiserande sjukgymnaster.

Det är en ohållbar situation att vi inte kan se över taxorna så att denna viktiga yrkesgrupp får en rimlig möjlighet att leva vidare. Tyvärr har det inom den svenska hälso- och sjukvården uppstått en politiskt förorsakad kris på många områden. Vi är på väg mot en kris även när det gäller sjukgymnasternas situation. Jag vill därför fråga: Anser verkligen statsrådet att taxan är acceptabel och att nedläggningen av verksamheten i Stockholms centrum är en engångsföreteelse inom kåren?

Anf. 156 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Jag tar verkligen detta problem på allvar och anser att det gäller en kvalificerad yrkeskår. Jag är medveten om att den gällande taxan kan bidra till att vissa privatpraktiserande sjukgymnaster har sämre ekonomisk situation än andra.

Vid kontakter med Sjukgymnastförbundet har man kunnat konstatera att det finns behov av en successiv översyn av taxans konstruktion. I den överenskommelse som nyligen har träffats mellan riksförsäkringsverket och Sjukgymnastförbundet ingår vissa förändringar som förbättrar situationen. Jag utgår från att man även i kommande överläggningar kommer att diskutera ytterligare förändringar av det slag som har blivit ett resultat av årets överläggningar.

Anf. 157 GÖTE JONSSON (m):

Herr talman! Sjukgymnastförbundet klagat och säger att man från riksförsäkringsverket bara har fått ett meddelande om hur taxan skall se ut. Man har ställts inför ett diktat. Det har inte varit fråga om några förhandlingar.

Enligt uppgift från samma förbund har man sedan 1977 egentligen förlorat 60 % av taxevärdet. Det är alldeles uppenbart att detta skapar en krisituation inom denna viktiga yrkesgrupp. Patienterna blir lidande parallellt med dem som utövar yrket.

Jag tolkar statsrådets senaste svar som att statsrådet ändå är beredd att i någon mån se på dessa saker. Jag vädjar till statsrådet: Gör det snabbt och utgå från det faktiska läget att vi måste ha privatpraktiserande sjukgymnaster kvar. Vänta inte så länge att flera verksamheter tvingas lägga ner och flera sjukgymnaster söker sig till andra yrken. Därmed skapas ju ännu längre köer för patienterna.

Överläggningen var härmed avslutad.

40 § Svar på fråga 1986/87:603 om åtgärder för minskning av alkoholkonsumtionen

Anf. 158 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Elver Jonsson har frågat mig vilka åtgärder regeringen ämnar vidta i anledning av oroande tecken på ökning av alkoholkonsumtionen så att Sveriges åtagande beträffande WHO-målet om en 25-procentig minskning till år 2000 skall bli en verklighet.

Konsumtionen av alkoholdrycker bedöms ha ökat under åren 1985 och 1986. Denna bedömning har gjorts bl. a. mot bakgrund av försäljningsökningar under dessa båda år. Med anledning av detta höjdes skatten på alkoholdrycker fr. o. m. den 1 januari 1987 (prop. 1986/87:66, SkU 18, rskr. 100). Priset på spritdrycker höjdes med drygt 11 % och på vin och starköl med knappt 6 %.

Som Elver Jonsson väl vet pågår ett omfattande arbete för att komma till rätta med alkoholskadorna och för att minska alkoholkonsumtionen. Socialstyrelsen och CAN bedriver verksamhet på ett brett plan som syftar till att begränsa alkoholkonsumtionen. Folkkrörelserna och organisationslivet bedriver ett viktigt drogförebyggande arbete, för vilket det utgår statligt stöd.

Det alkohol- och narkotikapolitiska rådet, som är knutet till regeringen, har nyligen ombildats. Samtidigt har en särskild beredningsgrupp inrättats inom rådet med uppgift att intensifiera och utveckla de opinionsbildande insatserna. Gruppens arbete är särskilt inriktat på att begränsa konsumtionen i ungdomsgrupperna.

Socialstyrelsen och rikspolisstyrelsen skall inom ramen för särskilt regeringsuppdrag genomföra åtgärder i samband med midsommarhelgen och andra festdagar för att förebygga oroligheter och ordningsproblem. I detta arbete är det viktigt med insatser för att begränsa alkoholkonsumtionen.

Det pågår alltså ett aktivt arbete för att nedbringa alkoholkonsumtionen. Jag följer utvecklingen med stor uppmärksamhet.

Anf. 159 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar socialministern för detta riksmötets sista frågesvar.

Alla länder har för hög alkoholkonsumtion. Sverige har erkänt detta genom att sätta ett högt alkoholpolitiskt mål. Det fastslogs i ett riksdagsbeslut 1977. Världshälsoorganisationen har uppmanat sina medlemsländer att minska alkoholkonsumtionen med hela 25 % fram till år 2000. Även detta mål har Sveriges riksdag och regering ställt sig bakom.

Det som föranleder min fråga och som gör att jag känner mig orolig är att vi är på väg att missa både det svenska målet och WHO-målet.

Nu redovisar statsrådet att konsumtionen av alkoholdrycker har ökat. Men det har även skett en prishöjning av alkoholdryckerna. Av svaret framgår emellertid att regeringen inte reagerade särskilt snabbt. Det var alltså ett sent ingripande, och enligt min mening var det alltför försiktigt, för att inte säga passivt.

Statsrådet ger i svaret även ett erkännande till folkkrörelserna och organisationslivet. Jag tror att det är viktigt att ha den insikt som fru statsrådet har, men eftersom statsrådet gör påpekanden om det statliga stödet måste jag säga att det hittills har varit alltför litet – en del stödformer har t. o. m. dragits in ganska nyligen.

Jag skulle vilja fråga statsrådet om hon inte, förutom att följa detta med uppmärksamhet, skulle kunna ge en liten signal om att det vore rimligt att ha en hög operativ beredskap utöver den som det talas om i svaret, nämligen att rikspolisstyrelsen och socialstyrelsen skall ha särskilda uppdrag inför en del

helger, osv. Jag tror att detta arbete behöver bedrivas gemensamt av regering, riksdag, organisationer, folkrörelser, föräldrar och skolan. Men någon litet tydligare och starkare signal från statsrådets sida än den som ges i svaret skulle vara mycket välgörande i den här svåra och viktiga frågan.

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

*Om åtgärder för
minskning av alkohol-
konsumtionen*

Anf. 160 Socialminister GERTRUD SIGURDSEN:

Herr talman! Man kan notera att alkoholförsäljningen har minskat under tiden januari till april med 1,7 %. Det är svårt att säga om detta kommer att hålla i sig. Men jag tycker att vi skall notera detta.

Det är viktigt att det är denna beredningsgrupp och folkrörelserna tillsammans som arbetar för att intensifiera det här arbetet och tar tag i dessa frågor. Denna beredningsgrupp är ju ett organ som är direkt underställt regeringen.

Både Sten Wickbom och jag följer mycket noga de uppdrag som socialstyrelsen och rikspolisstyrelsen fick i samband med de händelser som inträffade kring midsommarhelgen förra året. I början av juni, inför midsommarhelgen, skall vi göra vissa besök inom olika områden för att ta reda på vilka åtgärder som man har vidtagit för att motverka de händelser som inträffade förra året. Det finns således en ständig bevakning och uppmärksamhet från regeringens sida när det gäller dessa frågor.

Anf. 161 ELVER JONSSON (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet för de kompletterande beskederna. Jag upplever det som om man går i rätt riktning. Jag tror att de planerade besöken är värdefulla och nyttiga för både besökta och besökare.

Jag tror inte att det vore i vägen om statsrådet Gertrud Sigurdson – som har svenska folkets öra i denna fråga, eftersom den berör praktiskt taget alla människor – gjorde ett klart uttalande om allas vårt ansvar i detta sammanhang. Jag nämnde ju att det inte bara handlar om regering och riksdag, utan det handlar om hela svenska folket.

Den begränsning som statsrådet talade om är alltför liten. Vi skall ju minska alkoholkonsumtionen med en fjärdedel under ett fåtal år. Det behövs alltså betydligt större förändringar innan vi kan säga att vi är nöjda.

Jag önskar ändå socialministern framgång i det arbete som hon nu planerar, även om jag har önskemål om att man skall öka tempot och engagemanget i dessa mycket viktiga frågor.

Överläggningen var härmed avslutad.

41 § Anmälades och bordlades

Motionerna

1986/87:Ju131 av John Andersson m. fl. (vpk)

1986/87:Ju132 av Ingrid Irhammar och Elving Andersson (c)

1986/87:Ju133 av Margareta Persson (s)

Ändring i vapenlagen (1973:1176) (prop. 1986/87:154)

42 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkanden

- 1986/87:26 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis)
- 1986/87:28 Ändrade kassakrav (prop. 1986/87:143 och 1986/87:12)
- 1986/87:31 Sveriges kredit- och valutapolitiska beredskap vid krig eller avspärrning
- 1986/87:32 Anslag till oförutsedda utgifter för budgetåret 1987/88 (prop. 1986/87:100 delvis)

Skatteutskottets betänkanden

- 1986/87:48 Ändringar i beskattningen av bensin m. m. (prop. 1986/87:139)
- 1986/87:51 Ändrade regler vid allmän fastighetstaxering år 1988 (prop. 1986/87:156)

Justitieutskottets betänkanden

- 1986/87:27 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis)
- 1986/87:34 Anslag till utredningar m. m. (prop. 1986/87:100 delvis)
- 1986/87:36 Ändring i polislagen (prop. 1986/87:115)

Utrikesutskottets betänkanden

- 1986/87:16 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis)
- 1986/87:19 Sveriges Riksradios programverksamhet för utlandet m. m. (prop. 1986/87:108)

Försvarsutskottets betänkande

- 1986/87:9 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis)

Socialförsäkringsutskottets betänkanden

- 1986/87:21 Flyktingpolitiken (skr. 1986/87:134)
- 1986/87:23 Invandrarforskning (prop. 1986/87:80 delvis)

Socialutskottets betänkanden

- 1986/87:28 Forskning inom socialdepartementets verksamhetsområde och arbetsmiljöområdet m. m. (prop. 1986/87:80 delvis)
- 1986/87:29 Anslag till Socialdepartementet m. m. (prop. 1986/87:100 delvis)
- 1986/87:39 Beslut fattade av internationella arbetskonferensen vid dess sjuttioandra möte (prop. 1986/87:125)

Kulturutskottets betänkande

- 1986/87:16 Forskning, såvitt avser kulturverksamhet, m. m. (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis)

Utbildningsutskottets betänkanden

- 1986/87:24 Ny inriktning och organisation av framtidsstudieverksamheten m. m. (prop. 1986/87:92)
- 1986/87:25 Anslag till universitets- och högskoleämbetet, m. m. (prop. 1986/87:100 delvis)
- 1986/87:26 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis)

Trafikutskottets betänkande

1986/87:27 Forskning m. m. (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis)

Prot. 1986/87:129
22 maj 1987

Jordbruksutskottets betänkanden

1986/87:19 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis)

1986/87:23 Reglering av priserna på fisk m. m. (prop. 1986/87:137)

1986/87:25 Ändring i miljöskyddslagen (1969:387) m. m. (prop. 1986/87:135)

Näringsutskottets betänkande

1986/87:33 Forskning (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis)

Arbetsmarknadsutskottets betänkande

1986/87:16 Forskning avseende arbetsmarknadspolitik och jämställdhet (prop. 1986/87:80 delvis)

Bostadsutskottets betänkande

1986/87:19 Byggnadsforskning m. m. (prop. 1986/87:80 delvis och 1986/87:100 delvis)

43 § Kammaren åtskildes kl. 16.49.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Gunborg Apelgren

Förteckning över talare
(Siffrorna avser sida i protokollet)

Fredagen den 22 maj

Andre vice talmannen 59, 62
Tredje vice talmannen 84, 95, 99
Alemyr, Stig (s) 40, 43
Alsén, Lennart (fp) 9
Andersson, Hans-Eric (s) 28, 32
Andersson, Sten, utrikesminister 63, 64, 65
Andersson, Sten, i Malmö (m) 73
Annerstedt, Ylva (fp) 23
Bager, Erling (fp) 77, 78
Berndtson, Nils (vpk) 19
Bodström, Lennart, utbildningsminister 82, 83, 84, 85
Bolander, Gunhild (c) 10
Brunander, Lennart (c) 80, 81
Carlsson, Inge (s) 91
Carlsson, Roine, försvarsminister 62
Cars, Hadar (fp) 44, 53, 58
Dahl, Birgitta, miljö- och energiminister 66, 67, 68, 69, 70, 71, 73, 75, 76, 77, 78
Ekström, Allan (m) 59
Ernestam, Lars (fp) 69, 70, 71, 97
Feldt, Kjell-Olof, finansminister 96, 97
Furustrand, Reynoldh (s) 22
Gennser, Margit (m) 54
Godin, Sigge (fp) 101, 102
Gradin, Anita, statsråd 51, 53, 54, 79, 80, 81
Granstedt, Pär (c) 46, 49, 50, 63
Gustafsson, Stig (s) 61
Hansson, Agne (c) 14
Hasselström Nyvall, Ingrid (fp) 12
Hegeland, Hugo (m) 64
Hellström, Mats, jordbruksminister 93, 94
Hjelm-Wallén, Lena, statsråd 98
Holmberg, Bo, civilminister 95
Hökmark, Gunnar (m) 56, 58
Jennehag, Jan (vpk) 39, 42, 46, 96, 100, 101
Jonsson, Elver (fp) 108, 109
Jonsson, Göte (m) 90, 106, 107
Jonäng, Gunnel (c) 65, 98
Lantz, Inga (vpk) 26, 31
Lindström, Ralf (s) 79
Lundblad, Grethe (s) 94, 95
Mörck, Margareta (fp) 78, 83
Nilsson, Börje (s) 3
Olson, Bengt Harding (fp) 32, 88, 89

Olsson, Karl Erik (c) 84, 85
Orring, Ulla (fp) 104, 105
Persson, Margareta (s) 86, 87
Persson, Siw (fp) 68, 86
Peterson, Thage, industriminister 99, 100
Pettersson, Karl-Anders (c) 72
Sandberg, Barbro (fp) 103
Sigurdson, Gertrud, socialminister 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 109
Svenson, Karl-Gösta (m) 5, 9, 97
Svensson, Alf (c) 16, 92
Söderqvist, Oswald (vpk) 82
Sörestedt, Birthe (s) 67
af Ugglas, Margaretha (m) 36, 42, 43, 49, 50, 52, 54
Ulander, Lars (s) 21
Westerberg, Bengt (fp) 74, 75, 76
Wickbom, Sten, justitieminister 85, 87, 88, 89, 90, 91
Wohlin-Andersson, Anna (c) 19, 22

Prot.
1986/87:129

